

* ભગવાનશ્રીકુંદકુદકહાનજૈનશાસ્ત્રમાળા પુષ્પ-૧૭૫ *

ૐ

પરમાત્મને નમઃ ।

પંચસ્તોત્ર-સંગ્રહ

: અનુવાદક :

અ. વ્રજલાલ ગિરધરલાલ શાહ, વઢવાણ

: પ્રકાશક :

શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટ,

સોનગઢ-364 250

प्रथमावृत्ति प्रत : २०००
श्रावण वद २ वि. सं. : २०४५ ई. सं. १९८९

अध्यात्मयुगप्रवर्तक
पूज्य गुरुदेवश्री जानेश्वरस्वामीना
जन्मशताब्दी निमित्ते
द्वि० जैन स्वाध्यायमंदिर ट्रस्ट (सोनगढ)
तरङ्गथी प्रकाशन

किंमत रु. ५-००

: मुद्रक :

अजित मुद्रणालय, पादीताणु रोड, सोनगढ-३६४ २५०
फोन : 5664, R : 24374 भावनगर

Thanks & Our Request

This shastra has been donated in memory of their mother Laxmiben Premchand Shah by Rajesh & Jyoti Shah who have paid for it to be "electronised" and made available on the internet.

Our request to you:

1) Great care has been taken to ensure this electronic version of [Panch Stotra Sangrah](#) is a faithful copy of the paper version. However if you find any errors please inform us on rajesh@AtmaDharma.com so that we can make this beautiful work even more accurate.

2) Keep checking the version number of the on-line shastra so that if corrections have been made you can replace your copy with the corrected one.

Version History

Version Number	Date	Changes
001	27 September 2007	First electronic version

પ્રકાશકીય

ધર્મનું મૂળ સમ્યગ્દર્શન છે; અને તે વિપરીતાભિનિવેષ રહિત ભૂતાર્થસ્વભાવના અહુણુપૂર્વક તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાન થતાં થાય છે. સમ્યક્ત્વ થતાં ‘હુ’ સિદ્ધ સમાન શુદ્ધ છું’ એવું દૃઢ શ્રદ્ધાન થાય છે; તે સાથે, પોતાની વર્તમાન દશા તો અપૂર્ણ-અશુદ્ધતામય છે, એવું જ્ઞાન હોવાથી, સમ્યગ્દષ્ટિને સહેજે સાચા દેવ-ગુરુ-ધર્મ પ્રત્યે ભક્તિની સહૃદય ભાવના હોય છે. અવિરતિ ધર્માત્મા તો શું, મુનિરાજને પણ આવો ભાવ આવે છે. આમ ‘સમ્યગ્દર્શન’ અને સમક્રિતીના સહજ પરિણમન વિષે આ યુગમાં જે કાંઈ સ્પષ્ટતા થયેલ દેખાય છે, તે સર્વ પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી કાનજીસ્વામીના પુનિત પ્રતાપે જ છે. વળી આજે પૂજ્ય ગુરુદેવ દ્વારા પ્રદર્શિત જે સ્વાનુભવપ્રધાન અધ્યાત્મમાર્ગ વૃદ્ધિંગત સ્થિતિમાં છે તે તેમના પરમલક્ષ્મી સ્વાનુભવપરિણુત પૂજ્ય બહેનશ્રી અંપાબેનના મંગલપ્રતાપે છે.

વળી આવા જ્ઞાની ધર્માત્માઓનું આવું જીવન પ્રાચીન આચાર્યોની રચનાઓ ઉપરથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે. તે પૈકીના દિગ્ગજ-જૈનાચાર્ય શ્રી માનતુંગાચાર્ય, શ્રી કુમુદચન્દ્રસ્વામી, શ્રી વાદિરાજસૂરિ આદિ જેવા મહાન આચાર્ય મુનિભગવાંત પણ આત્મિક રત્નત્રયરૂપ પ્રગાઠ શુદ્ધતામાં મહાલતા હતા; તે સાથે ભક્તિનો ઉમળકો પણ તેમને એવો જ હતો, જાણે ભગવાનની સ્તુતિ કરવાનું તેમને વ્યસન ન હોય! તેમાંથી જુદા જુદા આચાર્ય, મુનિ અને કવિઓનાં પાંચ સ્તોત્રો ૧. શ્રી ભક્તામરસ્તોત્ર, ૨. શ્રી કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર, ૩. શ્રી કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ અપરનામ એકીભાવ-સ્તોત્ર, ૪. વિષાપહારસ્તોત્ર, ૫. જ્ઞાનચતુર્વિંશતિકાસ્તોત્રનો ગુજરાતી અર્થ સહિત પ્રથમવાર જ ‘પંચસ્તોત્ર-સંગ્રહ’ના નામે ‘પૂજ્ય કહાનગુરુ-જન્મશતાબ્દી’ વર્ષમાં (વિ. સં. ૨૦૪૫-૪૬) પ્રકાશિત કરતાં અતિ હર્ષ થાય છે.

[૪]

આ પુસ્તકના અનુવાદમાં શ્રી ભક્તામરસ્તોત્ર માટે શ્રી દ્વિગમ્બર જૈન પુસ્તકાલય, સુરત છપાયેલ ભક્તામરસ્તોત્રનો; કલ્યાણ-મંદિરસ્તોત્ર, વિષાપહારસ્તોત્ર, અને જિનચતુર્વિંશતિકા માટે પાટની દિ જૈન ગ્રંથમાલા, મારોઠથી છપાયેલ 'સ્તોત્રત્રયી' સાથે નો અને એકીભાવસ્તોત્ર માટે ભારતીય જ્ઞાનપીઠ પ્રકાશનથી પ્રકાશિત કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમનો આધાર લેવામાં આવેલ છે અને તે માટે સંસ્થા ઉક્ત ત્રણેય પ્રકાશકોની આભારી છે. વળી આ પુસ્તકમાં ચાર સ્તોત્રના સંસ્કૃતનો પદ્યાનુવાદ પણ છાપવામાં આવેલ છે, તે આ ટ્રસ્ટથી છપાયેલ જિનેન્દ્રસ્તવનમંજરી અને જિનેન્દ્રસ્તવનમાળામાં છપાયેલ સ્તવનોના આધારે છે. તેમાં કલ્યાણમંદિરસ્તોત્રમાંની ૨૮મી કડીનો ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ ઉપલબ્ધ નહીં હોવાથી પંડિતરત્ન શ્રી હિંમતલાલ જેઠાલાલ શાહે તે કડીનો પદ્યાનુવાદ આચાર્યશ્રીના હૃદયના ભાવોને સ્પર્શીને કરી આપ્યો છે, તે બદલ ટ્રસ્ટ તેમનું ઘણું જ આભારી છે.

આ અનુવાદ પ્ર. વૃજલાલ ગિરધરલાલ શાહે તદ્દન નિસ્પૃહભાવે માત્ર દેવ-ગુરુ-ધર્મની ભક્તિથી પ્રેરાઈને, કરી આપેલ છે, તે બદલ ટ્રસ્ટ તેમનું આભારી છે.

શ્રી અજિત મુદ્રણાલયે આ પુસ્તકનું સુંદર મુદ્રણ કરી આપ્યું છે. તે બદલ ટ્રસ્ટ તેમનું આભારી છે.

અન્તમાં આ 'પંચ સ્તોત્ર'ના સ્વાધ્યાયથી સર્વ જીવો દેવ-ગુરુ-ધર્મના મહિમામય આ સ્તોત્રોમાં દર્શાવેલ તત્ત્વસ્વરૂપને સમજી યથાર્થ શ્રદ્ધાને પામો એવી ભાવના.

બહેનશ્રી ચંપાબેનની ૭૬મી જન્મજયંતી

પ્રકાશનસમિતિ—

શ્રા. વ. ૨, વિ. સં. ૨૦૪૫

શ્રી દિ. જૈન સ્વાધ્યામંદિર ટ્રસ્ટ,

તાં. ૧૮-૮-૮૯

સોનગઢ-૩૬૪ ૨૫૦

— * —

અ...નુ...ક...મ...ણિ...કા...

વિષય		પૃષ્ઠ
૧. શ્રી ભક્તામરસ્તોત્ર	—શ્રી માનતુ'ગાચાર્ય' વિરચિત	૧
૨. શ્રી કલ્યાણમંદિર અપરનામ શ્રી પાર્શ્વનાથસ્તોત્ર	—શ્રી કુમુદચન્દ્રાચાર્ય' અપરનામ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર વિરચિત	૨૯
૩. શ્રી કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ અપરનામ એકીભાવસ્તોત્ર	—શ્રીમદ્ વાદિરાજઆચાર્ય' વિરચિત	૫૫
૪. શ્રી વિષાપહારસ્તોત્ર	—શ્રી મહાકવિ ધનંજયરચિત	૭૧
૫. શ્રી જિનચતુર્વિંશતિકા	—શ્રી ભૂપાલકવિ રચિત	૮૯

शुद्धिपत्रक

पृ०	दी०	अशुद्धि	शुद्धि
३	५	के'वा गुणनिधि	के'वा गुणो गुणनिधि
४	७	करैकहेतुः	करैकहेतुः
६	छेदी	करे छे; अये	करे छे; अयारे आप समथ त्रण दीकने प्रकाशित करे छे; अये
१३	१२	जयन्ती	जयन्ति
२१	२२	तादृक्कुतो	तादृक्कुतो
२५	११	वल्गतुरंग	वल्गतुरंग
३०	११	घृष्टोऽपि	घृष्टोऽपि
३०	१२	धर्मरश्मेः	धर्मरश्मेः
३०	१७	निश्चये	निश्चये
३१	५	(आत्मानो)	—
३३	६	चन्द्रनस्य	चन्दनस्य
३४	६	यदा	यद्वा
४०	५	सङ्गांभाजो	सङ्गभाजो
४१	२४	सांनिध्यतो	सांनिध्यतो....
४२	११	प्रमादभवधूय	प्रमादमवधूय
४३	१४	सञ्जायेन	सञ्जायेन
४४	८	तारा *प्रहे	*तारा पाहे
४७	६	गर्भता प्रभण धनना	गर्भता प्रभण धनना
४८	१२	जन्ममयाः	जन्मभाजः
४९	३	मंत्रे	मंत्र
४८	११	महित भोहित...	महितमीहित...
५०	१८	दुःखपात्रं	दुःखपात्रं

[१०]

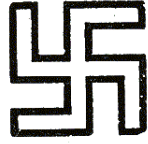
पृष्ठ	दीर्घ	अशुद्धि	शुद्धि
५१	१०	कङ्कयपुण्यगूढ	कङ्कयपुण्यगूढ
५२	२	प्रसिद्धभावधारक	प्रसिद्धप्रभावधारक
५२	१७	भवदंघिसरोरूहाषां	भवदंघिसरोरूहाणां
५३	१०	मुक्त्वा	मुक्त्वा
५६	३	चित्धरभांडि	चित्धरभांडि
५६	११	गद्गद	गद्गदं
५७	१४	निर्निमित्तेनब न्धुसू	निर्निमित्तेन बन्धुसू
५८	१	रते	रीते
५८	६	धनसार	धनसार
५८	१८	त्रिलोकौ	त्रिलोकीं
५९	८	पाया	पात्र्या
५९	११	कण्ठका	कण्टका
६०	४	क्योङ्कर	क्योङ्कर
६१	१	याहक्	याहक्
६१	१२	आधातनी	आधातनी
६१	१६	सौरुयम्	सौख्यम्
६१	२४	भण्णुभाण्णु	भण्णुभाला
६२	६	भक्तितो	भक्तितो
६२	१६	मुञ्जितनुंक्षारा	मुञ्जितनुं क्षार
६४	२२	दोषात्मानोऽप्यभिमतफलास्त्वत्प्रसादाद्भवन्ति	दोषात्मानोऽप्यभिमतफलास्त्वत्प्रसादाद्भवन्ति
६५	३	निःसंशय	निःसंशय
६५	८	पर्यति	पर्येति
६६	१०	श्लाघनं	श्लाघनं
६६	११	श्लाध्यता...	श्लाध्यता...
६६	१३	श्लाध्यते	श्लाध्यते

[११]

पृष्ठ	लीटी	अशुद्धि	शुद्धि
६६	१५	सो सलाधना लहै भिहै जगसो जग डेरी सो सलाधना लहै भिटै जगसों जग डेरी	
६६	१७	धुति	थुति
६६	छेदली	कथभिव	कथमिव
६७	१	भैवं	मैवं
६७	१६	क्वैवंभूतं	क्वैवंभूतं
६८	८	सुररास	सुयश
६८	१०	ना डं	नडिं
६८	२१	देवत्वां	देव ! त्वा
६८	२३	विषयः	विषयः
६६	१५	विस्तार रे	विस्तारै
७२	१२	विद्वानदेषं	विद्वानशेषं
७२	२१	लोकमवापिवस्त्वं	लोकमवापिपस्त्वं
७३, ७५, ७७, ७६, ८१, ८३, ८५, ८७	स्तुतिनाम	कड्याणु-विषापहारस्तोत्र	विषापहारस्तोत्र
७३	७	हता दिवस	हर्ता दिवसं
७३	२१वदातद्यतिरेक....	वदातद्युतिरेक....
७४	६	धावा पृथिव्यो	द्यावापृथिव्यो
७४	१६	समञ्जसस्त्वं	समञ्जसस्त्वं
७६	६	किंचनाश्च	किंचनाच्च
७६	११ऽप्युश्चतमा....	ऽप्युच्चतमा...
८१	६	येऽवगायन्वि	येऽवगायन्ति
८१	१७	फलवद्विरोधः	बलवद्विरोधः
८४	१०	बहुप्रकाशबह बस्तवेति	बहुप्रकारा बहबस्तवेति
८४	११	दृष्टोजमन्तः	दृष्टोयमन्तः
८६	११	पुनरद्विकल्पः	पुनरद्विकल्पः

[१२]

पृष्ठ	लीटी	अशुद्धि	शुद्धि
८७	२०	यथञ्चि	कथञ्चि
९१	१८	नेत्रोने आपनार	नेत्रोने आनंद् आपनार
९२	२३चमरिदुहा....	...चमरिरुहा ...
९३	१०	स स्त्रै	सद्यस्त्र
९३	११	सुथनो .	सुमनो
९४	७	सुकुन्दधर	सुकुन्दमर
९७	१७	इमालिभिर्मैलिमिः	इमालिभिर्मौलिभिः
१००	८	पुनदर्शनम्	पुनर्दर्शनम्

ॐ

श्री ऋषभदेवाय नमः

पंचस्तोत्र-संग्रह

श्रीमानतुंगाचार्य विरचित

श्री भक्तामर स्तोत्र

(श्री ऋषभदेवस्तुति)

(वसंततिलका ७६)

भक्तामरप्रणतमौलिमणिप्रभाणा—

मुद्योतकं दलितपापतमोवितानम् ।

सम्यक् प्रणम्य जिनपादयुगं युगादा—

वालम्बनं भवजले पततां जनानाम् ॥१॥

भक्तामरे ललित ताजमणिप्रभाना,

उद्योतकार, हर पापतमो जथाना;

आधाररूप लवसागरना जनेने,

अथा युगादि प्रभु पादयुगे-नभीने. १.

यः संस्तुतः सकलवाङ्मयतत्त्वबोधा—

दुद्भूतबुद्धिपटुभिः सुरलोकनाथैः ।

स्तोत्रैर्जगत्त्रितयचित्तहरैरुदारैः

स्तोष्ये किलाहमपि तं प्रथमं जिनेन्द्रम् ॥२॥ (युग्मं)

कीधी स्तुति सकलशास्त्रजतरवभेदे,

पामेल बुद्धिपटुथी सुरलोकनाथे;

त्रैलोक्य चित्तहर चारु उदार स्तोत्रे,

दुःखे अरे स्तवीश आदि जिनेन्द्रने ते. २.

૨]

[પંચસ્તોત્ર

ભાવાર્થ:—લક્ષિત કરનારા દેવો પગે લાગે છે તે વખતે તેમના નમેલા મુગટની અંદર રહેલા માણીઓની કાંતિને પણ પ્રકાશ આપનાર, પાપરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર અને યુગાદિથી સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા માણસોના આશ્રયરૂપ એવા શ્રી આદિનાથ જિનેન્દ્રસ્વામીના બંને ચરણને રૂડે પ્રકારે નમસ્કાર કરી હું પ્રથમ જિનેન્દ્ર શ્રી આદિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ કરું છું. ઇન્દ્રદેવે પણ તમામ શાસ્ત્રોનું તત્ત્વજ્ઞાન બાણવાથી ઉત્પન્ન થયેલી નિપુણ બુદ્ધિ વડે ત્રણલોકનું ચિત્ત હરણ કરે એવા ઉદાર સ્તોત્રથી પણ તેમની સ્તુતિ કરી છે, એવા જિનેન્દ્ર આદિનાથસ્વામીની હું પણ સ્તુતિ કરીશ. ૧-૨.

બુદ્ધ્યા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ !
સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોઽહમ્ ।
બાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુવિમ્બ-
મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગૃહીતુમ્ ॥૩॥

બુદ્ધિ વિના જ સુરપૂજીતપાદપીઠ !
મેં પ્રેરી બુદ્ધિ સ્તુતિમાં તણ લાજ શુદ્ધ !
લેવા શિશુ વિણ જળે સ્થિત અંદ્રબિંબ
ઈચ્છા કરે જ સહસા જન કોણ અન્ય. ૩.

ભાવાર્થ:—હે દેવો દ્વારા પૂજ્યનીય ! મને ચરણબુદ્ધિ નથી તોપણ મેં જે આપની સ્તુતિ કરવા માંડી છે એ મારી નિર્લજ્જતા છે. હે નાથ ! બાળક સિવાય બીજું કોણ પાણીમાં પડેલા અંદ્રમાંના પડછાયાને હાથોથી પકડવાની ઇચ્છા કરી શકે છે ? અર્થાત્ મારો આ પ્રયત્ન બાળકના જેવો છે. ૩.

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! શશાઙ્કાંતાન્
કસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરુપ્રતિમોઽપિ બુદ્ધ્યા ।

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્વતનક્રચક્ર
કો વા તરીતુમલમંબુનિધિં ભુજાભ્યામ્ ॥૪॥

કેવા ગુણુનિધિ ! તુજ ચંદ્રકાંત,
છે બુદ્ધિથી સુરગુરુસમ કો સમર્થ ?
જ્યાં ઉછળે મગરમચ્છ મહાન વાતે,
રે કોણુ તે તરી શકે જ સમુદ્ર હાથે ? ૪.

ભાવાર્થ:—હે ગુણુસમુદ્ર ! બ્રહ્મરૂપતિ સમાન બુદ્ધિ ધારણુ
કરવાવાળા પણુ ચંદ્રમા જેવા આપના મનોહર ગુણોનું વર્ણુન કરવા
સમર્થ નથી તો મારા જેવા અલ્પજ્ઞાનીની તો વાત જ શી કરવી ?
હે નાથ ! જે સમુદ્રમાં પ્રલય કાળના વાયુના કારણુથી મગરમચ્છ આદિ
ભયંકર જીવો પ્રચંડતા ધારણુ કરી રહ્યા છે, તેવા સમુદ્રને પોતાના
બેઉ હાથો દ્વારા કોણુ તરી શકે ? ૪.

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ !
કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ॥
પ્રીત્યાત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગી મૃગેંદ્રમ્
નાભ્યેતિ કિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ ॥૫॥

તેવો તથાપિ તુજ ભક્તિ વડે મુનીશ !
શક્તિરહિત પણુ હું સ્તુતિને કરીશ;
પ્રીતે વિચાર બળનો તણુ સિંહ સામે,
ના થાય શું મૃગી શિશુ નિજ રક્ષવાને ? ૫.

ભાવાર્થ:—હે મુનીશ ! મારામા આપની સ્તુતિ કરવાની શક્તિ
નથી તો પણુ હું આપની જે સ્તુતિ કરું છું એ કેવળ આપની ભક્તિને

૪]

[પંચસ્તોત્ર

વશ થઈને કરું છું. પોતાની શક્તિનો વિચાર કર્યા વગર હરણી શું પોતાના બચ્ચાને સિંહથી બચાવવા તેની સામે થતી નથી? અર્થાત્ સામે થાય છે. ૫.

અલ્પશ્રુતં તુ તવતાં પરિહાસધામ
ત્વદ્ભક્તિરેવ મુલ્કરીકુરુતે બલાન્મામ્ ॥
યત્કોકિલઃ કિલ મઘૌ મધુરં વિરૌતિ
તચ્ચામ્રચારુકલિકાનિકરૈકહહેતુઃ ॥૬॥

શાસ્ત્રજ્ઞ અજ્ઞ ગણીને હસતાં છતાંયે,
ભક્તિ તમારી જ મને બળથી વદાવે!
જે કોકિલા મધુર ચૈત્ર વિષ ઉચારે,
તે માત્ર આમ્રતરુમહોર તણા પ્રભાવે! ૬.

ભાવાર્થ:— પ્રભો! મારું શાસ્ત્રજ્ઞાન ઘણું થોડું છે તેથી વિદ્વાનો સમક્ષ હું હાંસીને પાત્ર છું તોપણ આપની ભક્તિ જ મને આપની સ્તુતિ કરવા બળાત્કારથી પ્રવર્તાવે છે. જેમ ચૈત્ર માસને વિષે આંખાના મહોરના પ્રભાવથી કોયલ મધુર શબ્દો ઉચ્ચારે છે તે પ્રમાણે આપની ભક્તિ જ મને આપની સ્તુતિ કરવાને પ્રેરે છે. ૬.

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસન્તતિસન્નિવદ્ધં
પાપં ક્ષણાત્ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ॥
આક્રાન્તલોકમલિનીલમશેષમાશુ
સૂર્યાંશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥૭॥

આંધેલ પાપ જનનાં ભવ સર્વ જેહ,
તારી સ્તુતિથી ક્ષણમાં ક્ષય થાય તેહ;

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૫

આ લોકવ્યાપ્ત નિશિનું ભમરા સમાન,
અંધારું સૂર્યકિરણોથી હણાય જેમ. ૭.

ભાવાર્થ:—નાથ ! જેમ સૂર્યનાં કિરણોથી ત્રણ જગતમાં ફેલાયલા ભમરા સમાન કાળો અંધકાર નષ્ટ થઈ જાય છે, તેમ આપની સ્તુતિ કરવાથી જન્મોજન્મમાં એકઠાં થએલાં જીવોના પાપો ક્ષણભરમાં નષ્ટ થઈ જાય છે. ૭.

મત્વેતિ નાથ ! તવ સંસ્તવનં મયેદ—
મારભ્યતે તનુધિયાડપિ તવ પ્રભાવાત્
ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ
મુક્તાફલઘૃતિમુપૈતિ નનૂદવિન્દુઃ ॥૮॥

માનીજ તેમ સ્તુતિ નાથ ! તમારી આ મેં,
આરંભી અદ્યમતિથી પ્રભુના પ્રભાવે;
તે ચિત્ત સજ્જન હરે જ્યમ ણિદુ પામે—
મોતી તણી કમળપત્ર વિષે પ્રભાને ! ૮.

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! એવું સમજીને પણ એાછી યુદ્ધિવાળો હોવા છતાં પણ હું જે આપની સ્તુતિ કરું છું એ પણ આપના પ્રભાવથી સજ્જનોના ચિત્ત તો હરણુ કરશે જ; જેમકે કમળના પાંદડાં પર પડેલું પાણીનું ટીપું મોતી જેવું સુંદર દેખાઈને લોકોના ચિત્તને હરણુ કરે છે. ૮.

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં
ત્વત્સંકથાપિ જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ ।
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરૂતે પ્રભૈવ
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાશ ભાન્તિ ॥૯॥

દૂરે રહો રહિત દોષ સ્તુતિ તમારી.
હારી કથા પણ અહો ! જન-પાપહારી;

૬]

[પંચસ્તોત્ર

દૂરે રહે રવિ તથાપિ તસ પ્રભાએ,
ખીલે સરોવર વિષે કમળો ઘણાંએ ! ૯.

ભાવાર્થ :—પ્રભો ! આપની નિર્દોષ સ્તુતિ તો ક્યાં રહી !
આપની પવિત્ર કથાથી પણ જીવોને સંસારનાં બધાં પાપો નષ્ટ થઈ
જાય છે. એ સાચી વાત છે કે સૂર્ય ઘણો દૂર હોવા છતાં તેનાં
કિરણો સરોવરમાંનાં કમળોને પ્રકુલ્લિત કરે છે. ૯.

નાત્યદ્ભૂતં ભુવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !
ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવન્તમભિષ્ડુવન્તઃ ।
તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિં વા
ભૂત્યાશ્રિતં ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥૧૦॥

આશ્ચર્ય ના ભુવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !
રૂપે ગુણે તુજ સ્તુતિ કરનાર સાથ,
તે તુલ્ય થાય તુજની, ધનિકો શું પોતે,
પૈસે સમાન કરતા નથી આશ્રિતોને ? ૧૦.

ભાવાર્થ :—હે સંસારના ભૂષણ ! હે જીવોના સ્વામી ! એ
કાંઈ આશ્ચર્યની વાત નથી કે આપના સત્યાર્થ ગુણોની સ્તુતિ
કરવાવાળા પુરુષો સંસારમાં આપના સમાન થાય; અથવા તે સ્વામીથી
શું પ્રયોજન છે ? કે જે આ લોકમાં પોતાના આશ્રિતોને સમ્પત્તિ
વડે પોતાના બરાબર કરતા નથી. ૧૦.

દૃષ્ટ્વા ભવન્તમનિમેષવિલોકનીયં
નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।
પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિદુગ્ધસિન્ધોઃ
ક્ષારં જલં જલનિધેરસિતું ક ઇચ્છેત્ ॥૧૧॥

[ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૭]

જે દર્શનીય પ્રભુ એક ટસેથી દુખે,
સંતોષથી નહિ બીજે જન-નેત્ર પેખે;
પી ચન્દ્રકાન્ત પય ક્ષીરસમુદ્ર કેરું,
પીશે પછી જળનિધિ જળ કોણ ખારું? ૧૧.

ભાવાર્થ:—હે નાથ! એકી નજરે જોઈ રહેવા યોગ્ય
આપનું સ્વરૂપ એકવાર જોયા પછી, માણસનાં નેત્ર બીજે કોઈ
કેકાણે સંતોષ પામતા નથી કેમકે ચન્દ્રના કિરણ જેવું ઉજ્જવળ
ક્ષીરસાગરનું દૂધ જેવું જળ પીધા પછી સમુદ્રના ખારા પાણીને
પીવાને કોણ ઈચ્છે? કોઈ જ નહીં. ૧૧.

યૈઃ શાન્તરાગરૂચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં
નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈકલલામભૂત !
તાવન્ત એવ સ્વલુ તેડપ્યણવઃ પૃથિવ્યાં
યત્તે સમાનમપરં નહિ રૂપમસ્તિ ॥૧૨॥

જે શાંતરાગ રૂચિનાં પરમાણુ માત્ર,
તે તેટલાં જ ભુવ આપ થયેલ ગાત્ર;
એ હેતુથી ત્રિભુવને શણગાર રૂપ,
હારા સમાન નહિ અન્યતણું સ્વરૂપ. ૧૨.

ભાવાર્થ:—હે, ત્રિભુવનના એક ભૂષણ! જે રાગ રહિત
પરમાણુઓથી આપનું શરીર બન્યું છે, તે પરમાણુઓ સંસારમાં
એટલા જ છે. તેથી જ સંસારમાં આપના સમાન સુંદર બીજું
કોઈનું રૂપ હોતું જ નથી. ૧૨.

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ
નિઃશેષનિર્જિતજગત્ત્રિતયોપમાનમ્ ।
વિંબં કલઙ્કમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય
યદ્વાસરે ભવતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ ॥૧૩॥

૮]

[પંચસ્તોત્ર

ત્રૈલોક સર્વ ઉપમાને જે જીતનારું,
ને નેત્ર, દેવ-નર-ઉરગ હારી તારું,
ક્યાં મુખ ક્યાં વળી કલંકિત ચંદ્રખિંબ,
જે દિવસે પીળચટું પડી જાય ખૂબ. ૧૩.

ભાવાર્થ:—હે ગુણસમુદ્ર! દુનિયાની સર્વે ઉપમાને જીતવાવાળા, એવા સુંદર કે જેની ઉપમા દુનિયાના કોઈ પણ પદાર્થથી આપી શકાય નહીં; વળી જેને દેવ, મનુષ્ય, ધરણેંદ્ર વગેરેની આંખોને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરવાવાળા પણ ઘણી ઉત્કંઠાથી જુએ છે એવું આપનું ત્રણ ભુવનમાં અતિ સુંદર મુખ ક્યાં અને કલંકિત ચંદ્રમા ક્યાં? કે જે દિવસમાં ફિક્કો પડી જાય છે, શોભા રહિત થઈ જાય છે. (ઘણા લોકો આપના મુખને ચંદ્રમાની ઉપમા આપે છે, પણ એ બરાબર નથી, કારણ કે આપની શોભા સ્થાયી છે અને ચંદ્રમાની શોભા અસ્થાયી છે. એ સિવાય એ કલંકી છે ને આપ નિષ્કલંકી છો.) ૧૩.

સંપૂર્ણમંડલશશાઙ્કકલાકલાપ

શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવનં તવ લઙ્કયન્તિ ।

યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વરનાથમેકં

કસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્ ॥૧૪॥

સંપૂર્ણ ચંદ્રતણી કાન્તિ સમાન તારા,
૩૭૧ ગુણો ભુવન ત્રૈણ ઉલંઘનારા;
ત્રૈલોકનાથ તુજ આશ્રિત એક તેને,
સ્વેચ્છા થકી વિચરતાં કદિ કોણ રોકે? ૧૪.

ભાવાર્થ:—હે પ્રભો! પૂર્ણ ચંદ્રમાની કળાની માફક નિર્મળ એવા આપના ગુણો ફેલાઈ ગયા છે; કેમકે ત્રણે જગતના આપ એકલા જ સ્વામી છો તેથી આપના આશ્રયે રહેલા તે ગુણોને ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તતાં કોણ અટકાવી શકે એમ છે? ૧૪.

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૯

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાઙ્ગનાભિ—
નીતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।
કલ્પાન્તકાલમરુતા ચલિતાચલેન
કિં મંદરાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ॥૧૫॥
આશ્ચર્યં શું પ્રભુતણા મનમાં વિકાર—
દેવાંગના ન કદિ લાવી શકી લગાર;
સંહારકાળ પવને ગિરિ સર્વ ડાલે,
મેરુ ગિરિ શિખર શું કદિ તોય ડાલે ? ૧૫

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! દેવાંગના આપના મનમાં રચ્યમાત્ર વિકાર પેદા કરી શકી નહીં એ કંઈ આશ્ચર્યની વાત નથી જેમકે પ્રલય કાળના પવનથી અન્ય પર્વતો હલી શકે છે, પરંતુ સુમેરુ પર્વતને ચલાયમાન કરી શકાતો નથી. ૧૫.

નિર્ધૂમવર્તિરપવર્જિતતૈલપૂરઃ
કૃત્સ્નં જગત્ત્રયમિદં પ્રકટીકરોપિ ।
ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં
દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ જગત્પ્રકાશઃ ॥૧૬॥

ધૂમ્રે રહિત, નહિ વાટ, ન તેલવાળો,
ને આ સમગ્ર ત્રણ લોક પ્રકાશનારો;
ડાલાવનાર ગિરિ વાયુ ન જાય પાસે,
તું નાથ છો અપર દીપ જગત્પ્રકાશે. ૧૬

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! આપ સમગ્ર સંસારને પ્રકાશિત કરવાવાળા અપૂર્વ દીપક છો, તે એ પ્રમાણે કે ખીજ દીવાઓની બત્તીમાંથી ધૂમાડા નીકળે છે. અને આપનો પ્રકાશ નિર્ધૂમ છે, ધૂમાડા વગરનો છે, પાપ રહિત છે. ખીજ દીવાઓમાં તેલની જરૂર રહે છે પરંતુ આપમાં તેની તેની જરૂર રહેતી નથી. ખીજ દીવાઓ બહુ જ થોડી જગ્યા પ્રકાશિત કરે છે; એ સિવાય ખીજ દીવાઓ એક

૧૦]

[પંચસ્તોત્ર

સાધારણ હવાની અપટથી ખુઝાઈ જાય છે, પરંતુ આપના પ્રકાશને તે મોટા મોટા પર્વતો હલાવી નાંખે એવી હવા પણ કંઈ બગાડ કરી શકતી નથી. ૧૬.

નાસ્તં કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ

સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।

નાંભોધરોદરનિરૂદ્ધમહાપ્રભાવઃ

સૂર્યાતિશાયિમહિમાસિ મુનીંદ્ર ! લોકં ॥૧૭॥

ઘેરી શકે કદી ન રાહુ, ન અસ્ત થાય,

સાથે પ્રકાશ ત્રણ લોક વિષે કરાય;

તું હે મુનીંદ્ર, નહીં મેઘવડે જાય,

લોકે પ્રભાવ રવિથી અદકો ગણાય. ૧૭

ભાવર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ! આપનો મહિમા સૂર્યથી પણ અતિ ઘણો છે. જુઓ, સૂરજને રાહુ ગ્રહણ કરી ઘેરી શકે છે, પરંતુ આપને તે ગ્રહણ કરી શકતો નથી. સૂર્ય તો દિવસમાં કમ-કમથી તથા મધ્ય લોકમાંજ પ્રકાશ કરે છે. પરંતુ આપ તો સદા, એકસાથે ત્રણ જગતને પ્રકાશિત કરો છો. સૂર્યના તેજને વાહણ ઢાંકી દે છે, પરંતુ આપના પ્રભાવને તો કોઈ ઢાંકી શકતું નથી. ૧૭

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાંધકારમ્

ગમ્યં ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।

વિભ્રાજતે તવ મુખાન્નમનલ્પકાન્તિ,

વિદ્યોતયજ્જગદ્પૂર્વશશાંકવિમ્બમ્ ॥૧૮॥

મોહાંધકાર દળનાર સદા પ્રકાશી,

રાહુ મુખે અસિત ના, નહિ મેઘરાશી;

શોભે તમારું મુખપદ્મ અપાર રૂપે,

જેવો અપૂર્વ શશિ લોક વિષે પ્રકાશે. ૧૮

ભાવર્થ:—હે નાથ ! આપનું અત્યંત કાંતિવાન મુખકમળ

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૧૧

આખા સંસારને પ્રકાશિત કરવાવાળા અપૂર્વ ચંદ્રમા સમાન છે, ચંદ્રમાથી પણ તે અધિકતર છે કારણ કે ચંદ્રમાનો ઉદય નિરંતર રહેતો નથી પરંતુ આપનું મુખચંદ્ર સદા ઉદીત-ઉજ્જવળ જ રહે છે. ચંદ્રમા અંધકાર નષ્ટ કરી શકે છે પરંતુ-મોહાંધકાર નષ્ટ કરી શકતો નથી ને આપનું મુખચંદ્ર તો ખન્નેને નષ્ટ કરવાવાળું છે. ચંદ્રમાને રાહુ અને મેઘ દબાવી શકે છે પરંતુ આપના મુખ-ચંદ્રને કોઈ કંઈ કરી શકતું નથી. ૧૮.

किं शर्वरीषु शशिनाऽह्नि विवस्वता वा
युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु तमःसु नाथ ।
निष्पन्नशालिवनशालिनि जीवलोके,
कार्यं कियज्जलधरैर्जलभारनम्रैः ॥१९॥

શું રાત્રિમાં શશિ થકી દિવસે રવિથી,
અંધારું તુજ મુખચંદ્ર હરે પછીથી;
શાલો મુશોભિત રહી નીપજી ધરામાં,
શી મેઘની ગરજ હોય જ આભલામાં. ૧૯

ભાવાર્થ:—પ્રભો ! જો આપનું મુખ-ચંદ્ર જ અંધકારને નષ્ટ કરે છે તો રાત્રે ચંદ્રમા અને દિવસે સૂર્યનું કામ શું છે ? જેનેકે સંસારમાં, ધાન્ય પાકી ગયા પછી-ખેતરમાં પાક પાકી ગયા પછી પાણીના ભરેલા વાદળોથી કંઈ લાભ નથી. ૧૯

ज्ञानं यथा त्वयि विभाति कृतावकाशं
नैवं तथा हरिहरादिषु नायकेषु
तेजः स्फुरन्मणिषु याति यथा महत्वं
नैवं तु काचशकले किरणाकुलेऽपि ॥२०॥

શાભે પ્રકાશ કરી જ્ઞાન તમો વિષે જે,
તેવું નહીં હરિહરાદિકના વિષે તે;

૧૨]

[પંચસ્તોત્ર

રત્નો વિષે સ્ફુરિત તેજ મહત્વ ભાસે,

તેવું ન કાચ કટકે ઉજળે જણાશે. ૨૦

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! લોક અને પરલોકનો પ્રકાશક જે જ્ઞાન પરિપૂર્ણ રીતે આપને પ્રાપ્ત થયું છે તેવું હરિહર, બ્રહ્મા ઇત્યાદિક દેવોને વિષે પ્રાપ્ત થયું નથી કેમકે પ્રકાશમાન મહામણિના સમૂહને વિષે જેવું તેજનું પ્રાબલ્ય છે તેવું તેજ કાચના કટકાને વિષે જણાતું જ નથી. ૨૦.

મન્યે વરં હરિહરાદય એવ દૃષ્ટા

દૃષ્ટેષુ યેષુ હૃદયં ત્વયિ તોષમેતિ ।

કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્યઃ

કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ભવાંતરેઽપિ ॥૨૧॥

માનું રૂકું હરિહરાદિકને દીઠા તે,

દીઠે છતે હૃદય આપ વિષે ઠરે છે;

જેવા થકી જગતમાં પ્રભુનો પ્રકાશ,

જન્માન્તરે ન હરશે મન કોઈ નાથ. ૨૧

ભાવાર્થ:—હે પ્રભો ! હરીહર, બ્રહ્મા અદિ દેવો મારી દષ્ટિએ પડયા એ મારું જ થયું છે, કેમકે આપને જેવાથી મારું હૃદય સંતોષ પામ્યું છે એનું કારણ એ કે એ દેવો રાગ-દ્વેષ સહિત છે, અને આપ રાગદ્વેષ રહિત વીતરાગ છો. માટે હે નાથ ! આ લોકમાં આપને જેવાથી મને લાભ થયો છે તે એટલો જ કે ભવાન્તરને વિષે પણ અન્ય કોઈ દેવ મારું મન હરણ કરી શકનાર નથી.

સ્ત્રીणां शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रा—

न्नान्या सुतं त्वदुपमं जननी प्रसूतो ।

सर्वा दिशो दधति भानि सहस्ररश्मिं

प्राच्येव दिग्जनयति स्फुरदंशुजालम् ॥૨૨॥

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૧૩]

સ્ત્રી સેંકડો પ્રસવતી કાંઈ પુત્ર ઝાઝા,
ના અન્ય આપ સમ કો પ્રસવે જનેતા;
તારા અનેક ધરતી જ દિશા બધીય,
તેજે સ્ફુરિત રવિને પ્રસવે જ પૂર્વ. ૨૨

ભાવાર્થ:—જેમ તારાઓના સમૂહોને સર્વે દિશાઓ ધારણ કરે છે પણ તેજસ્વી સૂર્યને તો માત્ર પૂર્વ દિશા જ જન્મ આપે છે; તેમજ સેંકડો સ્ત્રીઓ ઘણાં પુત્રોને જન્મ આપે છે; છતાં આપના સમાન પુત્રને તો ખીણ કોઈ જનેતા ઉત્પન્ન કરતી જ નથી. ૨૨.

त्वामामनंति मुनयः परमं पुमांस-
मादित्यवर्णममलं तमसः पुरस्तात् ।
त्वामेव सम्यगुपलभ्य जयन्ती मृत्युं
नान्यः शिवः शिवपदस्य मुनींद्रपंथाः ॥२३॥

માને પરંપુરુષ સર્વ મુનિ તમોને,
ને અંધકાર સમીપે રવિ શુદ્ધ જાણે;
પામી તને સુરીત મૃત્યુ જીતે મુનીંદ્ર,
છે ના ખીજે કુશળ મોક્ષ તણે જ પંથ. ૨૩

ભાવાર્થ:—હે મુનીંદ્ર ! આપને મુનિઓ પરમ પુરુષ માને છે. આપ અંધકાર વિનાના હોઈ અથવા અંધકાર અર્થાત જ્ઞાનાવરણી આદિ કર્મો આપે નષ્ટ કરી દીધેલા હોવાથી તથા કેવળજ્ઞાન અવસ્થામાં ભામંડળ સમાન તેજસ્વી હોવાથી સૂર્ય સમાન તેજસ્વી કહેવાયો છે. આપ જ અમલ-રાગદ્વેષ રહિત હોવાથી નિર્મળ કહેવાયો છે. અને મન, વચન, કાયાની શુદ્ધિથી આપનું આરાધન કરીને લોકો મૃત્યુ પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે. હે નાથ ! સાચું તો એ છે કે આપને સમ્યક્ પ્રકારે પામ્યા વિના ખીજે કોઈ મોક્ષનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે જ નહીં. ૨૩.

ત્વામવ્યયં વિભુમર્ચિત્યમસંખ્યમાદ્યં
બ્રહ્માણમીશ્વરમનંતમનંગકેતુમ્ ।
યોગીશ્વરં વિદિતયોગમનેકમેકં
જ્ઞાનસ્વરૂપમમલં પ્રવદંતિ સંતઃ ॥૨૪॥

તું આદ્ય, અવ્યય, અર્ચિત્ય, અસંખ્ય, વિભુ
છે બ્રહ્મા, ઇશ્વર, અનંત, અનંગકેતુ;
યોગીશ્વરં, વિદિત યોગ, અનેક એક,
કે'છે, તને વિભળ જ્ઞાનસ્વરૂપ સંત. ૨૪

ભાવર્થ:—પ્રભો ! આપના અનંતજ્ઞાનાદિસ્વરૂપ આત્માને
કદિ નાશ હોતો નથી તેથી યોગીજન આપને 'અવ્યય'
કહે છે. આપનું જ્ઞાન ત્રણે લોકોમાં વ્યાપ્ત છે તેથી આપને 'વિભુ
વ્યાપક અથવા સમર્થ' કહે છે આપનું સ્વરૂપ કોઈ ચિંતવન કરી
શકતા નથી તેથી આપને 'અર્ચિત્ય' કહે છે. આપના ગુણોની
સંખ્યા નહીં હોવાથી આપને 'અસંખ્ય' કહે છે. એવી રીતે સત્પુરુષો
અનેક વિશેષણોથી જ્ઞાનના સાક્ષાત્ સ્વરૂપે વર્ણવી આપને નિર્માણ
કહે છે. હે પ્રભો ! આપ કર્મોનો નાશ કરી સિદ્ધ થયા
છો. અને આપ અનાદિ મુક્ત નથી તેથી આપને 'આદ્ય' કહે છે
અથવા યુગની આદિમાં આપે કર્મભૂમિની રચના કરી, અને
ચોવીશ તીર્થ'કરોમાં આદ્ય તીર્થ'કર છો તેથી આપને 'આદ્ય' કહે
છે. સઘંજા કર્મોથી આપ રહિત છો અથવા આનંદમય છો તેથી
આપને 'બ્રહ્મા' કહે છે. આપ કૃતકૃત્ય છો તેથી આપને 'ઇશ્વર' કહે
છે. અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શનાદિથી આપ યુક્ત છો અથવા
અનીશ્વર છો તેથી આપને 'અનંત' કહે છે. સંસારનું
કારણ જે કામ તેને આપ નાશ કરનાર છો તેથી આપને 'અનંગકેતુ'
કહે છે. યોગી અર્થાત્ સામાન્ય કેવળી યા મન, વચન, કાયાના
વ્યાપારને જીતવાવાળા જે મુનિજન છે તેના આપ સ્વામી છો તેથી
આપને 'યોગીશ્વર' કહે છે. આપથી ચઢિયાતું ખીજું કોઈ નથી તેથી

ભકતામરસ્તોત્ર]

[૧૫]

આપને 'એક' કહે છે. આપ કેવળજ્ઞાનસ્વરૂપ છે. અર્થાત્ સમગ્ર કર્મોનો ક્ષય કરીને આપ ચિત્તસ્વરૂપ થયા છે, તેથી આપને 'જ્ઞાન-સ્વરૂપ' કહે છે. આપ કર્મ મલ રહિત છે તેથી આપને 'અમલ' કહે છે. ૨૪.

બુદ્ધસ્ત્વમૈવવિબુધાર્ચિત્તબુદ્ધિબોધા-

ત્ત્વં શંકરોઽસિ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્ ।

ધાતાસિ ધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાદ્

વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ પુરુષોત્તમોઽસિ ॥૨૫॥

છો બુદ્ધિ બોધથી હો સુરપૂજ્ય બુદ્ધ,

છો લોકને સુખદ શંકર તેથી શુદ્ધ;

છો મોક્ષમાર્ગ વિધિ ધારણાથી જ ધાતા,

છો સ્વપ્ત આપ પુષ્પોત્તમ સ્વામી ત્રાતા. ૨૫

ભાવાર્થ:—પ્રભો ! આપના કેવળજ્ઞાનની ગણધરો તથા સ્વર્ગના દેવોએ પૂજા કરી છે તેથી આપ જ સાચા 'બુદ્ધ' છે પરંતુ જેઓ ક્ષણિક-વાદી છે, સંસારના પદાર્થોને ક્ષણિક બતાવે છે, વળી તેમનામાં કેવળજ્ઞાન ન હોવાથી વસ્તુસ્વરૂપને ઠીકઠીક જાણતા નથી તેથી તેઓ સાચા બુદ્ધ નથી. આપ ત્રણ લોકનું કલ્યાણ કરવાવાળા, સુખ આપવાવાળા છે તેથી આપ જ સાચા 'શંકર' છે. વળી આપ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રરૂપ સત્યાર્થ મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ આપો છે તેથી આપ જ સાચા 'પ્રહ્લા' છે. નાથ ! આપ જ સાક્ષાત્ 'પુરુષોત્તમ' અર્થાત્ પુરુષ-શ્રેષ્ઠ શ્રી નારાયણ છે. ૨૫.

તુભ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ !

તુભ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલભૂષણાય ।

તુભ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય

તુભ્યં નમો જિન ! ભવોદધિશોષણાય ॥૨૬॥

ત્રૈલોક દુઃખહર નાથ ! તને નમોસ્તુ,

તું ભૂતળે અમલભૂષણને નમોસ્તુ;

ત્રલોકના જ પરમેશ્વરને નમોસ્તુ,

હે જિન શોષક ભવાબ્ધ ! તને નમોસ્તુ. ૨૬

ભાવાર્થ :—હે નાથ ! આપ જ ત્રણે ભુવનોના જીવોના દુઃખ નાશ કરવાવાળા છો, પૃથ્વીના એક અત્યંત સુંદર ભૂષણ છો અને સંસારરૂપ સમુદ્રને સુકાવવાવાળા છો અર્થાત્ ભવ્ય જીવોને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળા છો તેથી આપને મારા નમસ્કાર હો. ૨૬.

કો વિસ્મયોઽન્ન યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ-

સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ ।

દોષૈરુપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ,

સ્વપ્નાંતરેઽપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઽસિ ॥૨૭॥

આશ્ચર્ય શું ગુણ જ સર્વ કદિ મુનીશ,

તારોજ આશ્રય કરી વસતા હંમેશ;

દોષો ધરો વિવિધ આશ્રય ઉપજેલા,

ગર્વાદિકે ન તમને સ્વપને દીકેલા. ૨૭

ભાવાર્થ :—હે મુનીંદ્ર ! તમામ ગુણો જ તમારામાં પરિપૂર્ણ રીતે આશ્રય કરીને રહેલા છે એમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમકે અનેક સ્થળે આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થયેલો છે, એવા ગર્વાદિ-દોષો તો આપને વિષે સ્વપ્નાંતરે પણ જોયેલા જ નથી. ૨૭.

उच्चैरशोकतरुसंश्रितमुन्मयूख-

माभातिरुपममलं भवतो नितांतम् ॥

स्पष्टोल्लसत्किरणमस्तતमोवितानं

बिंबं रवेरिव पयोधरपार्श्ववर्ति ॥૨૮॥

ઊંચા અશોકતરુ આશ્રિત કીર્ણ ઊંચ,

અત્યંત નિર્મળ દીસે પ્રભુ આપ રૂપ;

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૧૭

તે જેમ મેઘ સમીપે રહી સૂર્યખિંબ;
શોભે પ્રસારી કિરણો હુણીને તિમિર. ૨૮

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વર! જેનાં કિરણો ઉપરની તરફ ફેલાઈ રહ્યાં છે, એવું આપનું ઉજ્જવલ શરીર, ઊંચા અશોક વૃક્ષની નીચે ખડું સુંદર દેખાય છે માનો, જેનાં કિરણો સર્વે દિશાઓને પ્રકાશિત કરી રહ્યા છે અને અંધકારનો સર્વથા નાશ કરે છે એવો સૂર્ય પણ મેઘોની આસપાસ શોભે તેમ આપ શોભી રહ્યા છો. ૨૮.

સિંહાસને મણિમયૂજશિખાવિચિત્રે,
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।
વિંમ્બં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં,
તુંગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરઝમેઃ ॥૨૯॥

સિંહાસને મણિ તણા કિરણો વિચિત્ર,
શોભે સુવર્ણ સમ આપ શરીર ગૌર;
તે સૂર્ય-ખિંબ ઉદ્યાચળ શિર ટોચે,
આકાશમાં કિરણ જેમ પ્રસરી શોભે. ૨૯

ભાવાર્થ:—હે ભગવન્! જેવી રીતે ઉદ્યાચળ પર્વતની ઉપર આકાશને વિષે પ્રકાશમાન કિરણો રૂપી લતાઓના સમૂહ વડે સૂર્યનું ખિંબ શોભે છે તેવી જ રીતે હે જિનેન્દ્ર! મણીઓના કિરણોની પંક્તિઓ વડે કરીને વિચિત્ર દેખાતા સિંહાસન પર સુવર્ણ જેવું મનોહર આપનું શરીર અત્યંત શોભે છે. ૨૯

કુંદાવદાતચલચામરચારુશોભં,
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।
ઉચ્છલ્લશાંકશુચિનિર્ઝરવારિધાર—
મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌંભમ્ ॥૩૦॥

૧૮]

[પંચસ્તોત્ર

ઘોળાં ઢળે ચમરકુંઢ સમાન એયું,
શોભે સુવર્ણસમ રમ્ય શરીર તારું;
તે ઉગતા શશિસમા જળ ઝર્ણુ ધારે,
મેરુ તણા કનકના શિર પેઠ શોભે. ૩૦

ભાવાર્થ:—જેમ ઉદય પામેલા ચંદ્રમાના જેવી નિર્મળ પાણીના ઝરણુની ધારાઓ વડે, મેરુ પર્વતનું સુવર્ણમય ઊંચું શિખર શોભી રહે છે, તેમ મોગરાના પુષ્પ જેવા ઘોળા (કરતા) વીંજતા ચામરો વડે, સોનાના જેવું મનોહર, આપનું શરીર શોભી રહેલ છે. ૩૦.

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકક્રાંત-
મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતમાનુકરપ્રતાપમ્ ।
મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં
પ્રખ્યાપયન્નિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥૩૧॥
ઢાંકે પ્રકાશ રવિનો, શશિતુલ્ય રમ્ય,
મોતી સમૂહ રચનાથી દીપાયમાન;
એવાં પ્રભુજી તમને ત્રણ છત્ર શોભે,
ત્રૈલોકનું અધિપતિપણું તે જણાવે. ૩૧

ભાવાર્થ:—હે ભગવાન! તારા સહિત ચંદ્રમા જેવા મનોહર, સૂર્યનાં કિરણના તાપનું નિવારણ કરનાર અને મોતી-ઓના સમૂહની રચનાથી શોભાયમાન, એવા આપના ઉપર રહેલાં ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યાં છે તે જાણે જગતમાં આપનું અધિપતિપણું જાહેર કરતાં હોય એમ શોભે છે. ૩૧

ગંભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ-
સ્ત્રૈલોકયલોકશુભસંગમભૂતિદક્ષઃ ।
સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન્,
સ્વે દુન્દુભિર્ધ્વનતિ તે યશસઃ પ્રવાદી ॥૩૨॥

ભક્તામરસ્તાત્ર]

[૧૯]

ગંભીર ઊંચ સ્વરથી પુરી છે દિશાઓ,
ત્રિલોકને સરસ સંપદ આપનારો;
સદ્ધર્મરાજ જ્યને કથનાર ખુલ્લો,
વાગે છે દુંદભી નભે યશવાદી તારો. ૩૨

ભાવાર્થ:—હે નાથ! જેણે પોતાના ગંભીર અને મનોહર શબ્દો વડે દિશાઓને શબ્દમય કરી દીધી છે, ત્રિભુવનના પ્રાણીઓને ઉત્તર વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરાવવામાં સમર્થ છે, જે સદ્ધર્મરાજ અર્થાત્ પરમ ભક્તારક, તીર્થંકર ભગવાનની સંસારમાં જ્યઘોષણા કરી રહ્યા છે, અર્થાત્ એ ખતાવી રહ્યા છે કે પવિત્ર ધર્મના અધિષ્ઠવર અને પ્રવર્તક આપ જ છો એવી રીતે આપનો જે સુયશ પ્રગટ કરી રહ્યા છે તેના દુંદભિ આકાશને વિષે જ્યઘોષણા કરી તેની ગર્જના કરી રહ્યા છે. ૩૨.

મંદારસુંદરનમેરુસુપારિજાત—

સન્તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરુદ્ધા ।

ગંધોદ્ભિદુશુભમંદમરુત્પ્રપાતા

દિવ્યા દિવઃ પતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥૩૩॥

મંદાર સુંદર નમેરુજ પારિજાતે,

સંતાનકાદિ કુલની બહુ વૃષ્ટિ ભારે;

પાણીકણે સુરભિ મંદ સમીર પ્રેરે,

શું દિવ્ય વાણી તુજ સ્વર્ગ થકી પડે તે. ૩૩

ભાવાર્થ:—મંદાર, સુંદર નમેરુ, પારિજાત અને સંતાનકે ઇત્યાદિ કદપવૃક્ષોના કૂલોની જે દિવ્ય વૃષ્ટિ, સુગંધદાર પાણીના ઊંદુઓ વડે શીતળ અને મંદ વાયુએ પ્રેરાયદી, સ્વર્ગમાંથી ઘણી જ પડે છે. તે જાણે આપના દિવ્યધ્વનિની માળા જ પડતી હોય એમ શું નથી? ૩૩.

શુંભત્પ્રભાવલયભૂરિવિભા વિભોસ્તે
લોકત્રયે દ્યુતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપન્તી ।
પ્રોઘદ્વિવાકરનિરંતરભૂરિસંસ્થ્યા
દીપ્ત્યા જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥૩૪॥

શાભે વિભો પ્રસરતી તુજ કાન્તિ હારે,
ત્રૈલોકના ધુતિ સમૂહની કાન્તિ ભારે;
તે ઉગતા રવિસમી બહુ છે છતાંયે,
રાત્રિ જલે શીતલ ચંદ્ર સમાન તેજે. ૩૪

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! ત્રિભુવનના બધા કાન્તિમાન પદાર્થોની કાન્તિને જલવાવાળી, આપની તેજસ્વી પ્રભામંડળની અનંત પ્રભા ત્રણે જગતના તેજસ્વી પદાર્થોના તેજને આંધુ પાડે છે તે આપની કાન્તિ એકસાથે ઉગેલા અનેક સૂર્યોની માફક તેજસ્વી છે, અને ચંદ્રના જેવી શીતળ ચાંદની રાતને પણ પરાજિત કરે તેવી છે અર્થાત્ આપની પ્રભા સૂર્યથી પણ અધિક તેજસ્વિ હોવાથી લોકોને સંતાપ કરતી નથી અર્થાત્ તે બહુ જ શીતળ છે. ૩૪.

સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગવિમાર્ગણેષ્ટઃ
સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપદ્મસ્રિલોક્યાઃ ।
દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થસર્વ-
ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈઃ પ્રયોજ્યઃ ॥૩૫॥

જે સ્વર્ગ-મોક્ષસમ માર્ગ જ શોધી આપે,
સદ્ધર્મ તત્ત્વકથને પદ્મ ત્રૈણ લોકે;
દિવ્યધ્વનિ તુજ થતો વિશદાર્થ સર્વ,
ભાષા-સ્વભાવ-પરિણામ ગુણોથી યુક્ત. ૩૫

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! સ્વર્ગ અને મોક્ષના માર્ગને બતાવનારા તથા ત્રિભુવનના લોકોને શ્રેષ્ઠ ધર્મ તત્ત્વનો ઉપદેશ

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૨૧

કરવામાં સમર્થ આપની દિવ્યધ્વનિ સ્વભાવથી જ બધી ભાષાઓમાં પરિણમી જાય છે તેથી સંસારના બધા પ્રાણીઓ પોતપોતાની ભાષાઓમાં તેને વિસ્તારપૂર્વક સમજી જાય છે એ આપનો અચિંત્ય પ્રભાવ છે. ૩૫.

उन्निद्रहेमनवपंकजपुंजकांती—

पर्युल्लसन्नखमयूखशिखाभिरामौ ।

पादौ पदानी तव यत्र जिनेन्द्र धत्तः

पद्मानि तत्र विबुधाः परिकल्पयन्ति ॥૩૬॥

ખીલેલ હેમ કમળો સમ કાન્તિવાળા,

ફેલી રહેલ નખ—તેજ થકી શ્વાળા;

એવા જિનેન્દ્ર તુમ પાદ ડગો ભરે છે,

ત્યાં કલ્પના કમળની વિષુદ્ધો કરે છે. ૩૬

ભાવાર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ! સુવર્ણના નવા ખીલેલાં કમળોના સમૂહની કાન્તિ જેવી પ્રસરી રહેલા નખોના કિરણોની પંક્તિ વડે જે સુંદર દેખાય છે એવા આપના ચરણો પૃથ્વી ઉપર જ્યાં જ્યાં આપ ધરો છો, તે તે ઠેકાણે દેવો સુવર્ણકમળની રચના કરે છે. ૩૬.

इत्थं यथा तव विभूतिरभूज्जिनेन्द्र !

धर्मोपदेशनविधौ न तथा परस्य ।

याद्वक्प्रभा दिनकृतः प्रहतांधकारा

ताद्वक्कुतो ग्रहगणस्य विकाशिनोऽपि ॥૩૭॥

એવી જિનેન્દ્ર થઈ જે વિભૂતિ તમોને,

ધર્મોપદેશ સમયે નહિ તે બીજાને;

જેવી પ્રભા તિમિરહારી રવિતણી છે,

તેવી પ્રકાશિત ગ્રહોની કદિ બની છે ? ૩૭

૨૨]

[પંચસ્તોત્ર

ભાવાર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ! સમવસરણુ વખતે જે પ્રકારની સંપત્તિઓ ધર્મનો ઉપદેશ કરતી વખતે આપને પ્રગટ થઈ તેવી અન્ય દેવો પૈકી કોઈ ને કદી પણ થઈ નહીં. એ સાચું છે કે ગાઠ અંધકારનો નાશ કરવાવાળા સૂર્યની પ્રભા જેવી પ્રભા નક્ષત્રોની થતી નથી. ૩૭.

શ્ચયોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલ—

મત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ।

ઐરાવતાભમિમમુદ્ધતમાપતંતં,

દૃષ્ટ્વા ભયં ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્ ॥૩૮॥

વહેતા મદ્દે મલિન ચંચળ શિર તેવો,

ગુંજરવે ભ્રમરના બાહુ કોધી એવો;

ઐરાવતે તુલિત ઉદ્ધત હાથી સામે,

આવેલ જોઈ તુમ આશ્રિત ભો ન પામે. ૩૮

ભાવાર્થ:—જેનું ગંડસ્થળ ઝરતા મદ્દ વડે કરીને ખરડાયેલું છે, વળી જે માથું ધુણાવ્યા કરે છે અને તેની આજુ-બાજુ ભમતા ઉન્મત્ત ભમરાઓના ગુંજરવ વડે જેનો કોપ વૃદ્ધિને પામેલો છે, એવો જે ઉદ્ધત ઐરાવત હાથી પણ જો કદાચ સામે આવે તોપણ તેને દેખીને આપનો જે આશ્રિત હોય છે તેને ભય ઉપજતો નથી. ૩૮.

મિન્નેમકુંભગલદુજ્વલશોણિતાક્ત—

મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।

વદ્ધક્રમઃ ક્રમગતં હરિણાધિપોઽપિ,

નાક્રામતિ ક્રમયુગાચલસંશ્રિતં તે ॥૩૯॥

ભેદી ગજેન્દ્ર શિર શ્વેત રુધિરવાળા,

મોતી સમૂહ થકી ભૂમિ દીપાવી એવા;

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૨૩

દોડલ સિંહ તણી દોટ વિષે પડે જે,

ના તુજ પાદ-ગિરિ આશ્રયથી મરે તે. ૩૯

ભાવાર્થ:--જેણે હાથીઓના કુંભસ્થળ છેદીને (તેમાં છેદ પાડીને) તેમાંથી ગળતાં ઉજ્જવળ અને લોહીથી ખરડાયલા મોતી વડે પૃથ્વી શોભાવી છે; એવા બળવાન દોડતા સિંહના અડક્ટમાં જે માણસ આવી પડ્યો હોય તો તે પણ જે આપના ચરણરૂપી પર્વતનો આશ્રય લે તો તેને તેવો સિંહ પણ મારી શકતો નથી—આક્રમણ કરી શકતો નથી—પંજમાં લઈ શકતો નથી. ૩૯.

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પં,

દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જવલમુત્સ્ફુલિંગમ્ ।

વિશ્વં જિઘત્સુભિવ સંમુખમાપતંતં

ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥૪૦॥

જે જ્વેરમાં પ્રલયના પવને થયેલો,

ઓઠા ઉડે બહુ જ અગ્નિ દેવે ધીકેલો;

સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,

તે તુજ કીર્તનરૂપી જળ શાંત પાડે. ૪૦

ભાવાર્થ:--જે પ્રલયકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલો અગ્નિ જેની અંદરથી ઘણા તણુખા ઉડે છે અને ઘણા જ પ્રકાશવાળો છે એવો દાવાનળ વનનો અગ્નિ જાણે જગતને બાળી નાંખવાની ઈચ્છા કરતો હોય નહીં; તેવો જ્વેરમાં સળગતો સળગતો અગ્નિ સન્મુખ આવે તો તેને પણ આપના નામનું કીર્તન-સ્તવન રૂપી જળ સમગ્ર રીતે ખુઝાવી નાંખે છે. ૪૦.

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકંઠનીલં,

ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફળમાપતંતમ્ ।

આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશંક-

સ્ત્વન્નામનામદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥૪૧॥

૨૪]

[પંચસ્તોત્ર

જે રક્ત-નેત્ર, પીકકંઠ સમાન કાળો,
ત્રિચ્ચી ક્ષણે સરપ સન્મુખ આવનારો;
તેને નિઃશંક જન તેહ ઉલંઘી ચાલે,
ત્વં નામ નાગદમની દિલ જેહ ધારે. ૪૧

ભાવાર્થ:--લાલચોળ આંખોવાળા મદોન્મત્ત અને કોચલના કંઠ જેવો કાળો અને ક્રોધે કરીને છંછેડાયેલો એવો સર્પ ત્રિચ્ચી ક્ષણે કરીને સામો ધસી આવતો હોય તેને પણ, જે માણસની પાસે આપના નામરૂપી નાગદમની ઔષધિ હોય તો તે માણસ નિશંકપણે તેને ચોળંગી જાય છે--એવો સાપ પણ આપના ભક્તને કરડી શકતો નથી. ૪૧.

વલ્ગત્તરંગગજગર્જિતમીમનાદ-
માજૌ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।
ઉદ્યદ્ધિવાકરમયુખશિખાપવિદ્ધં,
ત્વત્કીર્તનાત્તમ ઈવાશુ મિદામુપૈતિ ॥૪૨॥

નાચે તુરંગ ગજ શબ્દ કરે મહાન,
એવું રણે નૃપતિનું બળવાન સૈન્ય;
ભેદાય છે તિમિર જેમ રવિ કરેથી,
છેદાય શીઘ્ર ત્યમ તે તુજ કીર્તનેથી. ૪૨

ભાવાર્થ:--જેની અંદર ઘોડાઓ કૂદી રહ્યા છે અને હાથીઓની ગજનાના ભયાનક શબ્દો ગૂંજી રહ્યા છે. એવા રણને વિષે રહેલા બળવાન રાજાના સૈન્યને પણ, જેમ ઉદય પામેલા સૂર્યનાં કિરણોની શિખાઓ વડે, અંધકારનો નાશ કરી શકાય છે તેવી રીતે આપના કીર્તનેથી અને ભક્તિથી જીતી શકાય છે. ૪૨.

કુંતાગ્રમિન્નગજશોણિતવારિવાહ-
વેગાવતારતરણાતુરયોધમીમે,

યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા—

સ્ત્રવત્પાદપંકજવનાશ્રયિણો લભંતે ॥૪૩॥

બહીં થકી હુણિત હુસ્તિ રૂધિર વહે છે,

ચોદ્ધા પ્રવાહ થકી આતુર જ્યાં તરે છે;

એવા યુદ્ધે અજીત શત્રુ જીતેજનો તે—

ત્વત્પાદપંકજરૂપી વન શણું લે જે. ૪૩

ભાવાર્થ:—ભાલાઓની આણીઓ વડે છેદાઈ ગયેલા હાથીઓના રૂધિરનો પ્રવાહ જ્યાં આગળ વહે છે અને જ્યાં તે પ્રવાહની અંદર ચોદ્ધાઓ તરવામાં આતુર થઈ ગયા છે એવા ભયાનક યુદ્ધને વિષે, જેને આપના ચરણુકમળરૂપી વનનો આશ્રય હોય છે તેઓ અજિત શત્રુઓને પણ જીતી શકે છે. ૪૩.

અંબોનિઘૌ ક્ષુભિતભીષણનક્રચક્ર—

પાઠીનપીઠમયદોલ્વણવાહવાગ્નો ।

રંગતરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા—

સ્રાસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્ વૃજન્તિ ॥૪૪॥

જ્યાં ઉછળે મગરમચ્છ તરંગ ઝાઝા,

ને વાડવાગ્નિ ભયકારી થકી ભરેલા;

એવા જ સાગર વિષે સ્થિત નાવ જે છે,

તે નિર્ભયે તુજ તણા સ્મરણે તરે છે. ૪૪

ભાવાર્થ:—ભયંકર મગરમચ્છ આદિ જળચર પ્રાણીઓ જેની અંદર ઉછળી રહ્યા છે અને ભયાનક વાડવાગ્નિ જેની અંદર વસે છે એવા ભયંકર સાગર મધ્યે વહાણમાંનાં માણસો આવી પડેલા હોય છે તે પણ આપના સ્મરણથી નિર્ભયપણે જોખમાયા વગર તરીપાર જઈ શકે છે. ૪૪.

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્રાઃ
શોચ્યાં દશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશાઃ ।
ત્વત્પાદપંકજરજોઽમૃતદિગ્ધદેહા
મર્ત્યા ભવંતિ મકરધ્વજતુલ્યરુષાઃ ॥૪૫॥

જે છે નમ્યા ભયદ રોગ જલોદરેથી
પામ્યા દશા દુઃખદ આશ ન દેહે તેથી;
ત્વત્પાદ-પંકજ રજ અમૃત નિજ દેહે
ચોળે અને મનુજ કામ સમાન રૂપે. ૪૫

ભાવાર્થ:—પ્રભો! જે માણસો ભયંકર જલોદર વગેરે દર્દના ભારથી દુઃખી થઈ ગયા છે, અને જેમની સ્થિતિ અત્યંત શોચનીય થઈ ગઈ છે અથવા જેઓ પોતાના જીવનથી સર્વથા નિરાશ થઈ ગયા છે એવા મનુષ્યો પણ આપના ચરણકમળોની રજ-ધૂળ પણ પોતાના શરીર પર લગાડવાથી કામદેવ જેવા સુંદર થઈ જાય છે. ૪૫.

આપાદકંઠમુરુશૃંખલવેષ્ટિતાંગા
ગાઠં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘાઃ ।
ત્વન્નામમંત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરંતઃ
સદ્યઃ સ્વયં વિગતબંધમયા ભવંતિ ॥૪૬॥

બેડી જડી પગથી છેક ગળા સુધીની,
તેની ઝીણી અણિથી જાંગ ઘસાય જેની;
એવા અહોનિશ જપે તુજ નામમંત્ર,
તો તે જનો તુરત થાય રહિત બંધ. ૪૬

ભાવાર્થ:—હે નાથ! જેના પગથી માથા સુધી આખું શરીર મોટી મોટી લોઢાની સાંકળોથી ખૂબ મજબૂત જકડાઈ ગયું છે તથા કઠોર, તીક્ષ્ણ બેડીઓથી જેઓની જાંઘો ખૂબ ઘસાઈ રહી

ભક્તામરસ્તોત્ર]

[૨૭

છે એવા લોક પણ આપના નામરૂપી પવિત્ર મંત્રનું નિરંતર સ્મરણ કરવાથી બહુ જલદીથી એ બંધનના ભયથી મુક્ત થઈ જાય છે. ૪૬.

મત્તદ્વિપેંદ્રમૃગરાજદવાનલાહિ—

સંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમ્ ।

તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ મયં મિયેવ

યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ॥૭૪॥

જે મત્ત હસ્તિ, આહ, સિંહ, દવાનલાગ્નિ,

સંગ્રામ, સાગર, જલોદર, બંધનોથી;

પેલા થયેલ ભય તે ઝટ નાશ પામે,

ત્હારું કરે સ્તવન આ મતિમાન પાઠે. ૪૭

ભાવાર્થ:—હે નાથ! જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય આ સ્તોત્રનો નિરંતર (હરહંમેશ) પાઠ કરે છે તે ઉન્મત્ત હાથી, સિંહ, દવાનળ, સર્પ, યુદ્ધ, સમુદ્ર, જલોદર અને બંધન વિગેરેથી થતા ભયથી તુરંત જ મુક્ત થઈ જાય છે. મતલબ કે એવા લોકો આગળથી ભય ડરી ગયો હોય તેમ નષ્ટ થઈ જાય છે. ૪૭.

સ્તોત્રસ્ત્રજં તવ જિનેંદ્ર ગુણૈર્નિવદ્ધાં,

મક્ત્યા મયા વિવિધવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।

ધત્તે જનો ય ઇહ કણ્ઠગતામજસ્રં,

તં માનતુંગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥૪૮॥

આ સ્તોત્ર-માળ તુજના ગુણથી ગુંથી મેં

ભક્તિથી વિવિધ વર્ણરૂપી જ પુષ્પ;

તેને જિનેન્દ્ર! જન જે નિત્ય કંઠ નામે,

તે માનતુંગ અવશા શિવ લક્ષ્મી પામે. ૪૮

ધતિ આદિનાથ સ્તોત્રં

૨૮]

[પંચસ્તોત્ર

ભાવાર્થ:—હે જિનેંદ્ર ! આપના પવિત્ર ગુણોથી અથવા પ્રસાદ આદિ માધૂર્ય આદિ ગુણોથી ગુંથાએલી આ સ્તોત્રરૂપી માળાને જે મનુષ્ય પોતના કંઠમાં ધારણ કરે છે—સુંદર સુંદર અક્ષરરૂપી વિચિત્ર ફૂલથી ગુંથાએલી પુષ્પમાળા ધારણ કરે છે તેવા ઉન્નત હૃદયવાળા લોકોને તથા આ સ્તોત્ર રચવાવાળા શ્રી માનતુંગ આચાર્યને રાજવૈભવ તથા સ્વર્ગ મોક્ષરૂપી લક્ષ્મી અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ આ પવિત્ર સ્તોત્રનો હરહંમેશ શ્રદ્ધા ભક્તિ સાથે, પાઠ કરનાર લોકોને ધન સંપત્તિ, રાજ વૈભવ, સ્વર્ગ વિગેરે ત્રિભૂતિ કોઈપણ જાતના કષ્ટ ભોગવ્યા સિવાય પ્રાપ્ત થાય છે. આ મંત્રના પ્રભાવથી રાજ્ય, ધન, વૈભવ, ઐશ્વર્ય, પુત્ર, નિરોગતા આદિ પ્રાપ્ત થાય છે એ તો સ્તોત્રના અનુષાંગિક—કોઈપણ જાતના કષ્ટ વિના મળી જાય એવું ક્ષણ છે પરંતુ આ સ્તોત્રનું મુખ્ય ક્ષણ તો સર્વત્ર મોક્ષ પદની પ્રાપ્તિ હોઈને મોક્ષલક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરે છે. રાજવૈભવ—ધનસંપત્તિ આદિ મળવું એ એનું અનુષાંગિક ક્ષણ છે. ૪૮.

સ્તોત્ર કર્તાની ઇચ્છા છે કે ભવ્યજનો આ સ્તોત્રનો નિરંતર પાઠ કરી ધર્મલાભ ઉઠાવી પોનાના આત્માનું કલ્યાણ કરે.

ઈતિ શ્રી માનતુંગઆચાર્યવિરચિત શ્રી આદિનાથસ્તોત્ર....

श्री पार्श्वनाथाय नमः।

कल्याणमन्दिर अपरनाम श्री पार्श्वनाथ स्तोत्र

अर्थसहित

ताडिकक्यक्यूडामणि श्री कुमुदचन्द्राचार्य अपरनाम श्री सिद्धसेन

द्विवाकर विरचित

(वसंततिलिका)

कल्याणमन्दिर मुदारमवद्यभेदि
भीताभयप्रदमनिन्दितमङ्घ्रिपद्मम् ।
ससारसागरनिमज्जदशेषजंतु—
पोतायमानमभिनम्य जिनेश्वरस्य ॥१॥

यस्य स्वयं सुरगुरुर्गरिमाम्बुराशेः
स्तोत्रं सुविस्तृतमतिर्न विभुर्विधातुम् ।
तीर्थेश्वरस्य कमठस्मयधूमकेतो—
स्तस्याहमेष किल संस्तवनं करिष्ये ॥२॥ युग्मम् ॥

(मंदाक्रांता)

कल्याणाना सहन वणी जे पापसेही उदार,
ते लीताने अलथप्रद जे जे अनिन्दित सार;
जन्माब्धिमां दुषत सधणा जंतुने नाव छे जे,
जिनेदाना अरणुकमणो अहवा वंदीने ते. १
जेना मोटा महिम-जलधि केइं सुस्तोत्र अत्र,
सुमेधावी सुरगुरु स्वयं गुंथवा नांछि शक्त,
जे तीर्थेशा कमठ-मदने धूमकेतु जगीश,
अवा तेनुं स्तवन वर आ निश्चये हुं करीश. २ (युग्म)

૩૦]

[પંચસ્તોત્ર

અર્થ:—કલ્યાણોના મંદિર, ઉદાર, પાપોનો નાશ કરનાર, સંસારના દુઃખોથી ડરનારાઓને નિર્ભય પદ આપનાર, અનિંદ્ય (અતિશય સુંદર) અને સંસાર-સમુદ્રમાં ડૂબતા સર્વ જીવોનો ઉદ્ધાર કરવામાં જહાજ સમાન જિનેન્દ્ર ભગવાનના ચરણકમળોને નમસ્કાર કરીને, જે સાક્ષાત્ મહિમાના સમુદ્ર છે, જેમની સ્તુતિ કરવાને સ્વયં વિશાળબુદ્ધિ (ખંર અંગના જ્ઞાતા) બૃહસ્પતિ પણ સમર્થ નથી, જેમણે કમઠનો ગર્વ ભસ્મીભૂત કર્યો હતો તે પાર્શ્વનાથ તીર્થકરની આશ્ચર્યની વાત છે કે હું સ્તુતિ કરું છું. ૧-૨

સામાન્યતોડપિ તવ વર્ણયિતુ સ્વરૂપ-
મસ્માદ્દશાઃ કથમધીશ ! ભવન્ત્યધીશા : ।
ઘૃષ્ટોડપિ કૌશિકશિશુર્યદિ વા દિવાન્ધો,
રૂપં પ્રરૂપયતિ કિં કિલ ધર્મરદ્ધમેઃ ॥૬॥

(મદાકાંતા)

સામાન્યેથી પણ સ્વરૂપ તો વર્ણવા તારું અત્ર,
કેવી રીતે અમ સરિખડા નાથ હે ! થાય શકત ?
ધીઠો તોયે ધ્રુવડ શિશુ રે ! દિવસે આંધળો જે,
શું ભાનુનું સ્વરૂપ પ્રરૂપે નિશ્ચયે એહવો તે ? ૩

અર્થ:—હે સ્વામી ! મારા જેવો અલ્પબુદ્ધિ સામાન્યપણે પણ આપના ગુણોનું વર્ણન કરવા કેવી રીતે સમર્થ થઈ શકે ? અર્થાત્ થઈ શકે નહિ, જેમ દિવસે જે દેખી શકતું નથી એવું ધ્રુવડનું ખરૂં ધીઠ થઈને પણ શું સૂર્યના બિંબનું વર્ણન કરી શકે છે ? ૩

મોહક્ષયાદનુભવન્નપિ નાથ ! મત્યો,
નૂનં ગુણાન્ગણયિતું ન તવ ક્ષમેત ।
કલ્પાન્તવાન્તપયસઃ પ્રકટોડપિ યસ્મા-
ન્મીયેત કેન જવધેર્નનુ રત્નરાશિઃ ॥૪॥

કલ્યાણકમંદિર સ્તોત્ર]

[૩૧

હે જિનેંદા ! અનુભવ કરે મોહવિનાશ દ્વારા,
તોયે મર્ત્યો સમરથ નથી ગુણવા ગુણ ત્હારા;
કલ્યાંતે જ્યાં નીરનિધિતણું નીર નિશ્ચે વમાય,
કોનાથી ત્યાં પ્રકટ પણ રે ! રત્નરાશિ મપાય ? ૪

અર્થ:—હે નાથ ! મનુષ્ય, મોહનો ક્ષય થવાથી (આત્માનો)
અનુભવ કરવા છતાં પણ આપના ગુણો ગણવાને સમર્થ થઈ
શકતો નથી જેમ પ્રલય સમયે સમુદ્ર પોતાનું બધું જળ બહાર
ફેંકીને બિલકુલ ખાલી થઈ જાય છે અને તે વખતે તેમાં રહેલા
રત્નો સ્પષ્ટપણે પ્રગટ થવા છતાં તેને કોઈ ગણી શકતું નથી. ૪

અભ્યુદયતોઽસ્મિ તવ નાથ જહાશયોઽપિ,
કર્તું સ્તવં લસદસંખ્યગુણાકરસ્ય ।
બાલોઽપિ કિં ન નિજ બાહુયુગં વિતત્ય,
વિસ્તીર્ણતાં કથયતિ સ્વધિયામ્બુરાશેઃ ॥૫॥
સંજ્યાતીતા મહદ્ ગુણની ખાણ એવા તમારું,

સ્તોત્ર સ્વામી ! જડમાંત છતાં ગુંથવા બુદ્ધિ ધારું !
ભાષે ના શું શિશુય જલધિ કેરી વિસ્તરૂંતાને,
' હ્યાં વિસ્તારી સ્વભુજયુગને નિજ બુદ્ધિ પ્રમાણે ! ૫

અર્થ—હે ભગવાન્ ! જે કે હું જડબુદ્ધિ છું તો પણ
અસંખ્ય ગુણોથી સુશોભિત એવા આપનો મહિમા ગાવાને તૈયાર
થયો છું જેમ બાળક પણ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે પોતાના બન્ને
હાથ ફેલાવીને સમુદ્રની વિશાળતા બતાવે છે કે સમુદ્ર આવડો
મોટો છે.

યે યોગિનામપિ ન યાન્તિ ગુણાસ્તવેશ !

વક્તું કથં ભવતિ તેષુ મમાવકાશઃ ।

જાતા તદેવમસમીક્ષિતકારિતેયં,

૩૨]

[પંચસ્તોત્ર

જલ્પન્તિ વા નિજગિરા નનુ પક્ષિણોઽપિ ॥૬॥

યોગીઓને પણ તુજ ગુણો ગમ્ય જે હોય નાંહિ,

તે કહેવામાં કયમ પ્રસર રે ! માહરે થાય આંહી !

તેથી આ તો થઈ વગર વિચારી પ્રવૃત્તિ આહા !

વા જલ્પે જે ખગગણ ખરે ! નિજ ફેરી ગિરામાં. ૬

અર્થ:—હે સ્વામી; જ્યાં યોગીઓ પણ આપના ગુણોનું વ્યાખ્યાન કરી શકતા નથી ત્યાં હું તેમનું વર્ણન કેવી રીતે કરી શકું ? તેથી આ પ્રકારની આ સ્તુતિ વિચાર કર્યા વિના થઈ છે કેમ કે જ્યાં કથન કરવાની શક્તિ જ નથી ત્યાં કરવામાં આવેલી કોઈ પણ સ્તુતિ વિચાર રહિત જ ગણાય. છતાં પણ જેમ પક્ષીઓ મનુષ્યની ભાષામાં બોલવા અસમર્થ હોવા છતાં યોતાની ભાષામાં બોલ્યા કરતા હોય છે તેમ હું પણ સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છું. ૬

આસ્તામચિન્ત્યમહિમા જિન-સંસ્તવસ્તે,

નામાપિ પાતિ ભવતો ભવતો જગન્તિ ।

તીવ્રાતપોપહતપાન્થજનાન્નિદાધે,

પ્રીણાતિ પદ્મસરસઃ સરસોઽનિલોઽપિ ॥૭॥

હરે તારૂં સ્તવ જિન ! અચિન્ત્ય પ્રભાવી રહોને !

રક્ષે નામે પણ તમતણું જન્મથી ભુવનોને;

વાયુ રૂડો કમલસરનેા સુરસીલો વહે જે,

તીવ્રોત્તાપે હત પથિકને શ્રીષ્ઠમાં રીઝવે તે. ૭

અર્થ --હે જિનેન્દ્ર ! અચિન્ત્ય મહિમા ધારણ કરનાર આપની સ્તુતિ તો હર જ રહો, આપનું નામ માત્ર પણ સંસારના પ્રાણીઓને દુઃખોથી બચાવી લે છે જેમ ગરમીની ઋતુમાં અસહ્ય તાપથી વ્યાકુળ બનેલા મુસાફરોને કેવળ કમળવાળા સરોવર જ

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

[૩૩

સુખ આપતાં નથી પરંતુ તેમના સૂક્ષ્મ જળકણ્ણોથી મળેલો પવન પણ સુખ આપે છે.

હૃદ્વર્તિનિ ત્વયિ વિમ્બો ! શિથિલીભવન્તિ,
જન્તોઃ ક્ષણેન નિચિડા અપિ કર્મવન્ધાઃ

સઘો ભુજન્ગમમયા ઇવ મધ્યમાગ-

મભ્યાગતે વનશિખણિડનિ ચન્દ્રનસ્ય ॥૮॥

પ્રાણીઓના નિખિડ પણ તે કર્મબંધો અહા ! હાં,

વિભુ થાયે શિથિલ ક્ષણમાં વર્તતાં તું હૃદામાં;

રે ! શિખંડી સુખડવનની મધ્યમાં આવી જતાં,

જેવી રીતે ભુજગમય તે શીઘ્ર શિથિલ થાતાં. ૮

અર્થ:—જેમ મોરના આગમનમાત્રથી જ ચંદનના વૃક્ષોને વિટળાયેલા સર્પોની પકડ તત્કાલ ઠીલી થઈ જાય છે તેવી જ રીતે હે પ્રભો ! આપ જ્યારે ભવ્ય જીવોના મનમંદિરમાં નિવાસ કરો છો ત્યારે તેમના દૃઢ કર્મોના બંધન પણ તત્ક્ષણ ઠીલાં પડી જાય છે.

મુચ્યન્ત એવ મનુજાઃ સહસાં જિનેન્દ્ર, !

રૌદ્રેરૂપદ્રવશતૈસ્ત્વયિ વીક્ષિતેઽપિ ।

ગોસ્વામિનિ સ્ફુરિતતેજસિ દૃષ્ટમાત્રેઃ

ચૌરૈરિવાશુ પશવઃ પ્રપલાયમાનૈઃ ॥૯॥

મૂકાયે છે મનુજ સહસા રૌદ્ર ઉપદ્રવોથી,

અત્રે સ્વામી ! જિનપતિ ! તને માત્ર નિરીક્ષવાથી;

ગોસ્વામીને સ્ફુરિત પ્રભને માત્ર અત્રે ઠીકાથી,

જેવી રીતે ઝટ પશુગણો ભાગતા ચોરઠાથી. ૯

અર્થ:— જેમ ગોસ્વામીને (તેજસ્વી સૂર્ય, પ્રતાપી રાજા અથવા બળવાન ગોવાળિયાઓને) દેખતાં જ ભયભીત થઈને શીઘ્ર ભાગી જતા ચોરોના પંજામાંથી ગાય, ભેંસ આદિ પશુઓ

૩૪]

[પંચસ્તોત્ર

મુક્ત થઈ જાય છે તેવી જ રીતે હે જિનેન્દ્ર ! આપના સમ્યક્ પ્રકારે દર્શન કરતાં જ મનુષ્યો મહા ભયાનક સેંકડો ઉપદ્રવોથી તત્કાલ મુક્તિ પામે છે. ૯

ત્વં તારકો જિન કથં ભવિનાં ત એવ,
ત્વામુદ્રહન્તિ હૃદયેન યદુત્તરન્તઃ ।

યદા દૃતિસ્તરતિ યજ્જલમેષ નૂન-

મન્તર્ગતસ્ય મરુતઃ સ કિલાનુભાવઃ ॥૧૦॥

કેવી રીતે ભવિજન તણો જિન ! તું તારનાર ?

ધારે તેઓ હૃદયમાં તને ઊતરે જેથી પાર;

વા એહી જે મશક તરતી નીરને નક્કી સાવ,

છે તે અંતર્ગત મરુતનો નિશ્ચયે જ પ્રભાવ. ૧૦

અર્થ — જેમ પોતાની અંદર ભરેલા પવનના બળથી મશક પાણીમાં તરે છે તેવી જ રીતે હે જિનવર ! ભવ્ય જીવ આપને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરીને સંસાર સમુદ્ર તરી જાય છે. ૧૦

યસ્મિન્નહરપ્રમૃતયોઽપિ હતપ્રભાવાઃ,

સોઽપિ ત્વયા રતિપતિઃ ક્ષપિતઃ ક્ષણેન ।

વિધ્યાપિતા હુત્ત્વજઃ પયસાથ યેન,

પીતં ન કિં તદપિ દુર્દ્વરવાહવેન ॥૧૧॥

જેની પાસે શિવપ્રમુખ સૌ છે પ્રભાવે વિહીન,

વૃંથી તેહ રતિપતિ ક્ષણે સર્વથા કીધ ક્ષીણ;

અગ્નિઓ જે જલ થકી આહો ! નિશ્ચયે ઊઝવાય,

રે ! શું તેહ દુઃસહ વડવાવહિથી ના પીવાય ! ૧૧

અર્થ :— જે કામદેવે હરિ, હરાદિ પ્રમુખ દેવોને પણ શક્તિ હીન કરી નાખ્યા હતા તે કામદેવનો પણ આપે ક્ષણવારમાં નાશ કર્યો. તે યોગ્ય જ છે કેમ કે જે પાણી અનેક અગ્નિઓને

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

[૩૫

ઓલવી નાખે છે તે જ પાણી સમુદ્રમાં પહોંચતાં સમુદ્રની
મધ્યમાં રહેલા પ્રચંડ વડવાનળથી શોષાઈ જાય છે. ૧૧

સ્વામિન્નનલ્પગરિમાણમપિ પ્રપન્નાઃ

ત્વાં જન્તવઃ કથમહો હૃદયે દધાનાઃ ।

જન્મોદધિં લઘુ તરન્ત્યતિલાઘવેન,

ચિન્ત્યો ન હન્ત મહતાં યદિ વા પ્રભાવઃ ॥૧૨॥

સ્વામી ! તુંને બહુજ ગુરુતાવંતને આશ્રનારા,

સર્વો સર્વે હૃદયમાં ધારણ કરનારા પ્રકારા;

જન્મબંધને અતિ લઘુપણે રે ! તેરે શીઘ્ર સાવ,

વા અત્રે તો મહદ્જનનો છે અચિન્ત્ય પ્રભાવ. ૧૨

અર્થ:—હે જગત્પતિ ! અતિ ગૌરવવાન (અનંત ગુણરૂપ
મહાભાર સહિત) એવા આપને હૃદયમાં ધારણ કરનારા જીવો
શીઘ્રપણે સંસાર સમુદ્રનો પાર ઘણી સહેલાઈથી કેવી રીતે પામે
છે ? એ આશ્ચર્ય છે. એનું સમાધાન એ છે કે મહાપુરુષોનો
મહિમા અચિન્ત્ય હોય છે. ૧૨

ક્રોધસ્ત્વયા યદિ વિમો ! પ્રથમં નિરસ્તો,

ધ્વસ્તાસ્તદા વદ કથં કિલ કર્મચૌરાઃ ।

પ્લોષત્યમુત્ર યદિ વા શિશિરાપિ લોકે,

નીલદ્રુમાણિ વિપિનાનિ ન કિં હિમાની ॥૧૩॥

જો વિભુ હે ! પ્રથમથી જ તેં ક્રોધ ક્રીધો નિરસ્ત,

તો ક્રીધા તેં કઈ જ રીતથી કર્મચોરો વિનષ્ટ ?

લીલા વૃક્ષો યુત વનગણોને અહો ! લોકમાંહી,

ના બાળે શું શિશિર પણ રે ! હિમરાશિય આંહી ? ૧૩

અર્થ:—હે સ્વામી ! જો આપે ક્રોધનો પહેલાં જ નાશ
કર્યો તો પછી બતાવો કે આપે કર્મરૂપી ચોરોનો નાશ કેવી રીતે

૩૬]

[પંચસ્તોત્ર

કર્યો ? તેનું સમાધાન કરે છે કે જેમ હિમ ઠંડો હોવા છતાં પણ શું લીલાંછમ વૃક્ષોવાળાં વનોને બાળી નથી નાખતો ? અર્થાત્ હિમ પડવાથી લીલાંછમ બધાં વૃક્ષ કરમાઈ જાય છે તેવી જ રીતે સ્વભાવની મહાશાંતિમાં મગ્ન રહીને પણ આપે કર્મોનો નાશ કરી નાખ્યો છે. ૧૩

ત્વાં યોગિનો જિન સદા પરમાત્મરૂપ—

મન્વેષયન્તિ હૃદયામ્બુજકોશદેશે ।

પૂતસ્ય નિર્મલરુચેર્યદિ વા કિમન્ય—

દક્ષસ્ય સંભવપદં નનુ કર્ણિકાયાઃ ॥૧૪॥

યોગીઓ તો જિનપાત ! સદા તું પરાત્મારૂપીને,

રે ! શોધે છે હૃદયકમળના કોશદેશે ફરીને;

શું કર્ણિકા વિણ અપર રે ! સંભવે છે અનેરું,

સ્થાન દ્યાં તો પુનિત અમલા અબજના બીજ કેરું ? ૧૪

અર્થ:—હે જિનેશ ! મહર્ષિઓ સદા પરમાત્મસ્વરૂપ આપને પોતાના હૃદયકમળના મધ્યભાગમાં (જ્ઞાનનેત્રદ્વારા) શોધે છે. તે યોગ્ય જ છે કેમ કે જેમ પવિત્ર અને નિર્માળ કાંતિવાળા કમળના બીજનું ઉત્પત્તિસ્થાન કમળની કર્ણિકા જ છે તેમ શુદ્ધાત્માને શોધવાનું સ્થાન હૃદયકમળનો મધ્યભાગ જ છે. ૧૪

ધ્યાનાઝિજનેશ ભવતો ભવિનઃ ક્ષણેન,

દેહં વિહાય પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ ।

તીવ્રાનલાદુપલભાવમપાસ્ય લોકે,

ચામીકરત્વમચિરાદિવ ધાતુભેદાઃ ॥૧૫॥

પામે ભવ્યો ક્ષણમહિં પ્રભુ હે ! પરાત્માદેશાને,

જિનેશા હે ! શરીર તણને આપશ્રોના જ ધ્યાને;

તીવ્રાગ્નિથી તણ દઈ અહો ! ભાવ પાપાણુ કેરે,

પામે લોકે ઝટ કનકતા જે રીતે ધાતુભેદો. ૧૫

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

[૩૭

અર્થ:—હે સ્વામી ! જેમ લોકમાં તીવ્ર અગ્નિના સંબંધથી જુદા જુદા પ્રકારની ધાતુઓ (જેમાં સોનું બનવાની યોગ્યતા છે તે પોતાનું પત્થરરૂપ છોડીને શીઘ્ર જ સ્વયં સ્વર્ણ બની જાય છે તેવી જ રીતે હે પ્રભો ! આપના (નિજ શુદ્ધાત્માના) ધ્યાનથી સંસારી જીવ તત્કાલ શરીર છોડીને પરમાત્મ અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૫

અન્તઃ સદૈવ જિન યસ્ય વિભાવ્યસે ત્વં,
મઙ્ગ્યૈ કથં તદપિ નાશયસે શરીરમ્ ।
एतत्स्वरूपमथ मध्यविवर्तिनो हि,
यद्विग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥૧૬॥

જેની અંતઃ ભવિ થકી સદા તું વિભાવાય ભાવે,
જિનેશા હે ! શરીર પણ તે નાશ કાં તું કરાવે ?
વા વર્તે આ નકી અહીં અરે ! મધ્યવર્તિ સ્વરૂપ,
મહાનુભાવો વિચ્છેદ શમવે સર્વથા જિનભૂપ ! ૧૬

અર્થ:—હે દેવાધિદેવ ! ભવ્ય પ્રાણીઓ જે શરીરની મધ્યમાં સદૈવ આપનું ધ્યાન કરે છે તે શરીરનો જ આપ કેમ નાશ કરાવો છો ? અથવા એ બરાબર જ છે કે મધ્યસ્થ મહાનુભાવોનો એ સ્વભાવ જ હોય છે કે તેઓ વિચ્છેદને શાંત જ કરી નાખે છે અર્થાત્ આ શરીરમાં રહીને આત્મા આપનું (નિજ શુદ્ધાત્માનું) ધ્યાન કરે છે અને પરિણામે જન્મ મરણ જે શરીરના ધર્મ છે તેમનાથી આત્માને સદાને માટે મુક્તિ મળી જાય છે, એ જ આપની મધ્યસ્થતા છે. ૧૬

आत्मा मनीषिभिरयं त्वदभेदबुद्धया,
ध्यातो जिनेन्द्र ! भवतीह भवत्प्रभावः ।
पानीयमप्यमृतमित्यनुचिन्त्यमानं,
किं नाम नो विषविकारमपाकरोति ॥૧૭॥

૩૮]

[પંચસ્તોત્ર

આ આત્મા તો મનીષિ જનથી તુંથી નિર્ભેદ ભાવે,
ધ્યાયાથી હે જિનવર ! ખને તુજ જેવો પ્રભાવે.
અત્રે પાણી પણ અમૃત આ એમ રે ! ચિંતવાતું.

નિશ્ચેથી શું વિષવિકૃતને ઠાળનારું ન થાતું ? ૧૭

અર્થ:—જેમ પાણી પણ ‘આ અમૃત છે’ એવી અતૂટ શ્રદ્ધા રાખવાથી વિષના વિકારથી ઉત્પન્ન થતી પીડાનો નાશ કરી નાખે છે તેવી જ રીતે હે ભગવાન ! આ સંસારમાં જ્યારે યોગી-જનો અભેદ બુદ્ધિથી આપનું ધ્યાન કરે છે ત્યારે પોતાના આત્માને આપની સમાન ચિંતવીને આપના જેવા થઈ જાય છે. ૧૭.

त्वामेव वीततमसं परवादिनोऽपि,

नूनं विभो हरिहरादिधिया प्रपन्नाः ।

किं काचकामलिभिरीश सितोऽपि शंखो,

नो गृह्यते विविधवर्णविपर्ययेण ॥૧૮॥

વિષુ તુંહી તમરહિતને વાદીઓએ અનેરા,

નિશ્વે શંભુ હરિ પ્રમુખની ધીથી માની રહેલા;

ધોળો શંખે તદ્દપિ કમળાયુક્તથી જિનરાય !

નાના વર્ણે વિપરીત મતિએ ન શું તે ગ્રહાય ? ૧૮

અર્થ:—જેમ કમળાનો રોગ જેને થયો હોય તે વ્યક્તિ સફેદ વર્ણવાળા શંખને પણ લીલા, પીળા વગેરે વિપરીત વર્ણો-વાળો કલ્પનાબુદ્ધિથી દેખે છે તેવી જ રીતે હે સ્વામી ! રાગદ્વેષાદિ અંધકારરહિત (પરમ વીતરાગ એવા) આપને અન્યમતિ (મિથ્યા-ત્વાદિ રોગથી તેમનું ચિત્ત ગ્રસાયું હોવાથી) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ આદિની બુદ્ધિથી પૂજે છે. ૧૮

धर्मोपदेशसमये सविधानुभावा-

दास्तां जनो भवति ते तरुरप्यशोकः ।

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

[૩૯

અભ્યુદ્ગતે દિનપતૌ સમહીરુહોઽપિ,

કિં વા વિબોધમુપયાતિ ન જીવલોકઃ ॥૧૯॥

સન્નિધ્યેથી તુજ ધરમના ઝોધવેળા વિલોક !

હૂરે લોકો ! તરૂ પણ અહો ! થાય અત્રે ' અશોક '

ભાનુકેરો સમુદય થયે નાથ ! આ જીવલોક,

શું વિબોધ ત્યમ નહિ લહે સાથમાં વૃક્ષયોક ? ૧૯

અર્થ:—હે જિનેશ્વર ! ધર્મોપદેશ સમયે આપની સમીપ-
તાના પ્રભાવથી મનુષ્યની તો વાત જ શી, વૃક્ષ પણ અશોક
(શોક રહિત) થઈ જાય છે. અથવા સાચું જ છે કે સૂર્યનો
ઉદય થતાં કેવળ મનુષ્યો જ જાગૃત નથી થતા પરંતુ કમળાદિ
વનસ્પતિ પણ પાંખડીઓની સંકેતરૂપ નિદ્રા છોડીને વિકસિત
થઈ જાય છે. (આ પ્રથમ પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન છે.) ૧૯

ચિત્રં વિમો ! કથમવાહ્મુખવૃન્તમેવ,

વિષ્વક્ષપતત્યવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ ।

ત્વદ્ગોચરે સુમનસાં યદિ વા મુનીશ,

ગચ્છન્તિ નૂનમથ એવ હિ બન્ધનાનિ ॥૨૦॥

રે ! ચોપાસે વિમુખ ડિટ્ટે માત્ર શાને પડે છે

વૃષ્ટિ ભારી સુરકુસુમની ? હે વિભુ ! (ચિત્ર એ છે !

વા ત્હારા રે ! દરશન પથે પ્રાપ્ત થાતાં જ નિશ્ચયે,

મુનીશા હે ! સુમન ગણના બંધનો જાય નીચે. ૨૦

અર્થ:—હે મુનિનાથ ! દેવો દ્વારા ચારે તરફ જે સઘન
પુષ્પવૃષ્ટિ થાય છે તેના ડીંટિયા નીચે અને પાંખડીઓ ઉપર કેમ
રહે છે ? એ આશ્ચર્યની વાત છે. અથવા તે યોગ્ય જ છે, હે
મુનીશ ! આપનો આત્મામાં સાક્ષાત્કાર થતાં સુમનસો (સ્વચ્છ
મનવાળા જીવો) ના (રાગદ્વેષ મોહાદિરૂપ) બંધન નિશ્ચયથી

૪૦]

[પંચસ્તોત્ર

નીચે જ જાય છે અર્થાત્ નષ્ટ થઈ જાય છે. (આ બીજા પ્રાતિ-
હાર્યાનું વર્ણન છે.) ૨૦

સ્થાને ગભીરહૃદયોદધિસમ્ભવાયાઃ,
પીયૂષતાં તવ ગિરઃ સમુદીરયન્તિ ।
પીત્વા યતઃ પરમસંમદસજ્ઞાંભાજો,
મન્વ્યા વ્રજન્તિ તરસાપ્યજરામરત્વમ્ ॥૨૧॥

સ્થાને છે આ ગભીર હૃદયાબિંધ થકી ઉદ્ભવેલી,
તહારી વાણી તણી પીયૂષતા છે જનોએ કચેલી;
તેને પીને પર પ્રમદના સંગભાગી વિરામે,
નિશ્ચે ભવ્યો અજર અમરાભાવને શીઘ્ર પામે. ૨૧

અર્થઃ—હે ત્રિભુવનપતે ! આપની વાણી (દિવ્યધ્વનિ) જે
અતિ અગાધ હૃદયરૂપી સમુદ્રમાંથી નીકળી છે તેમાં લોકો અમૃતત્વ
બતાવે છે તે સાચું જ છે કેમ કે ભવ્ય જીવ તેનું પાન કરીને
પરમાનંદ પામતા થકા બહુજ જલ્દી અજરામરપણું પ્રાપ્ત કરી
દે છે. (આ ત્રીજા પ્રાતિહાર્યાનું વર્ણન છે.) ૨૧

સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્ય સમુત્પતન્તો,
મન્યે વદન્તિ શુચયઃ સુરચામરૌઘાઃ ।
યેઽસ્મૈ નતિં વિદધતે મુનિપુઙ્ગવાય,
તે નૂનમૂર્ધ્વગતયઃ સ્વલુ શુદ્ધમાવાઃ ॥૨૨॥

હે, સ્વામિશ્રી ! અતિ દૂર નમી ને ઉંચે ઊછળાંતા,
માનું શુચિ સુરચમરના વૃંદ આણું વંદતા—
“જેઓ એહી યાતપતિ પ્રભ રે ! પ્રણામો કરે છે,
નિશ્ચે તેઓ ઉરધ ગતિને શુદ્ધભાવે લહે છે.” ૨૨

અર્થઃ—હે ભગવાન્ ! હું એમ માનુ છું કે પવિત્ર દેવતા-
ઓના ચમર સમૂહ આપની ઉપર ઢોળતી વખતે અતિશય નીચે

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

| ૪૧

નમીને ઉપર તરફ જતાં લોકોને એમ કહી રહ્યાં છે કે જે વિશુદ્ધ પરિણામના ધારક જીવ આ મુનિનાથ પ્રત્યે નમ્રીભૂત થઈને નમસ્કાર કરે છે તે જીવ નિશ્ચયથી અમારા સમાન ઉર્ધ્વગતિ જે મોક્ષ તેને પામે છે. (આ ચોથા પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન છે.) ૨૨

શ્યામં ગમ્भीરગિરમુજ્જ્વળહેમરત્ન—

સિંહાસનસ્થમિહ મઘ્યશિખણિડનસ્ત્વામ્ ।

આલોકયન્તિ રમસેન નદન્તમુચ્ચૈ—

શ્રામીકરાદ્રિશિરસીવ નવામ્બુવાહમ્ ॥૨૩॥

ખિરાજેલા કનક-મણિના શુભ્ર સિંહાસને ને,
' હ્યાં ગર્જતા ગમ્ભીર ગિરથી , નીલવર્ણા તમોને;
ઉત્કંઠાથી ભાવજન રૂપી મોરલાઓ નિહાળે,
સુવર્ણાદિ શિખરપર જાણે નવો મેઘ ભાળે ! ૨૩

અર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ! ઉજ્જ્વળ સુવર્ણના બનેલા અને અનેક રત્નો જડેલા સિંહાસન ઉપર ખિરાજેલું આપનું શ્યામવર્ણ શરીર—કે જેમાંથી ગમ્ભીર દિવ્યધ્વનિ થઈ રહી છે—એવું લાગે છે કે જાણે સુવર્ણમય સુમેરુ પર્વત ઉપર નવીન વર્ષા-કાળના કાળાં વાદળાં ગર્જના કરી રહ્યાં છે અને તે વાદળાઓને જાણે મોર ઘણી ઉત્સુકતાથી નીરખી રહ્યા છે. એવી જ રીતે ભવ્ય જીવો ઘણી ઉત્સુકતાથી આપને દેખે છે. આપની દિવ્યધ્વનિ અને દર્શન પામીને ભવ્યજીવ કૃતકૃત્ય થઈ જાય છે. (આ પાંચમા પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન છે.) ૨૩

ઉદ્ગચ્છતા તવ શિતિદ્યુતિમણ્ડલેન,

લુપ્તચ્છદચ્છવિરશોકતરુવભૂવ ।

સાન્નિધ્યતોઽપિ યદિ વા તવ વીતરાગ,

નીરાગતાં વ્રજતિ કો ન સચેતનોઽપિ ॥૨૪॥

૪૨]

[પંચસ્તોત્ર

ઉંચે જતા તુજ નીલ પ્રભામંડલેથી વિલોક !

પત્રો કેરી ઘૃતિથક્રી થયો હીન અત્રે અશોક;
વા નીરાગી ! ભગવન ! વળી આપના સન્નિધાને,
નીરાગિતા નહિં અહીં કિયો ચેતનાવંત પામે ? ૨૪

અર્થ:—હે નાથ ! જે આપના દેહીપ્યમાન ભામંડળના તેજદ્વારા અશોક વૃક્ષના પાંદડાઓની લાલાશ દૂર થઈ જાય છે અર્થાત આપની સમીપતાથી જે વૃક્ષોનો રાગ (લાલાશ) પણ જતો રહે છે તો એવો કયો સચેતન પુરુષ હોય કે જે આપના ધ્યાનદ્વારા આપની સમીપતાથી વીતરાગતા ન પામે ? અર્થાત અવશ્ય પામે. (આ છઠા પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન છે.) ૨૪

મો મોઃ પ્રમાદભવધૂય ભજધ્વમેન.

માગત્ય નિર્વૃત્તિપુરીં પ્રતિ સાર્થવાહમ્ ।

एतन्नિवेदयति देव जगत्त्रयाय,

मन्ये नदन्नभिनभः सुरदुन्दुभिस्ते ॥૨૫॥

“ ભો ભો ભવ્યો ! અવધૂણી તમારા પ્રમાદો સહુને,
આવી સેવો શિવપુરીતણા સાર્થવાહ પ્રભુને. ”

માનું આપું ત્રણ જગતને દેવ ! નિવેદનારો,
વ્યાપી વ્યોમે ગરજત આતિ દેવદુંદુભિ તહારો. ૨૫

અર્થ:—હે વિભો ! હું એમ માનું છું કે આકાશમાં દેવો દ્વારા ગરજતો દુંદુભિનાદ ત્રણે લોકને એમ સૂચિત કરે છે કે હે જગતના જનો ! પ્રમાદ છોડીને મોક્ષનગરી તરફ લઈ જતા આપના (શ્રી પાર્શ્વનાથના) શરણે આવીને આમની ભક્તિ કરો. (આ સાતમા પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન છે.) ૨૫.

उद्योतितेषु भवता भुवनेषु नाथ,

तारान्तिवतो विधुरयं विहताधिकारः ।

મુક્તાકલાપકલિતોલ્હસિતાતપત્ર—

વ્યાજાત્રિધા ધૃતતનુધ્રુવમભ્યુપેતઃ ॥૨૬॥

તહા રાદ્વારા સકલ ભુવનો આ પ્રકાશિત થાતાં,
તારાવૃંદો સહિત શાશિ આ સ્વાધિકારે હણાતાં;
મૌકિતકોના ગણ્યુત ઉઘાડેલ ત્રિ છત્ર ખડાને,
આવ્યો પાસે ત્રિવિધ તનુને ધારી નિશ્ચયે જ જાણે ૨૬

— હે પ્રભુવર ! આપે ત્રણે લોકોને પ્રકાશિત કરી
નાખ્યા છે હવે ચન્દ્ર કોને પ્રકાશિત કરશે ? એટલે જ જાણે કે
મોતીઓની ઝાલરથી સુશોભિત ત્રણ છત્રોના ખડાને પોતાના
જગતને પ્રકાશવાના અધિકારથી ભ્રષ્ટ થઈને તારાગણોથી વિંટળાયેલ
આ ચન્દ્રમા પોતાના ત્રણ શરીર ધારણ કરીને નિશ્ચયથી આપની
સેવા કરી રહ્યો છે. (આ આઠમા પ્રાતિહાગનુ વર્ણન છે.) ૨૬

સ્વેન પ્રપૂરિતજગત્રયપિણ્ડિતેન,

કાન્તિ પ્રતાપયશસામિવસજ્જ્રાયેન ।

માણિક્યહેમરજતપ્રવિનિર્મિતેન,

સાલત્રયેણ ભગવન્નમિતો વિભાસિ ॥૨૭॥

ત્રિલોકોને બહુ બહુ ભરી પિંડરૂપી થયેલા,

જાણે કાન્તિ-પ્રતાપ-યશના સંચથી નિજ કેરા ?

માણિક્યો ને કનક રજતે એ રચેલા ગઢોથી,

વિભાસે છે ભગવાન અહો ! તું હી સર્વે દિશોથી. ૨૭

અર્થ:—હે ભગવાન ! આપ (સમવસરણ ભૂમિમાં) માણિક્ય,
સુવર્ણ અને ચાંદીના બનેલા ત્રણ કોટોથી શોભી રહ્યા છો. હે પ્રભો !
આ ત્રણ કોટ નથી પણ એ આપની કાન્તિ, પ્રતાપ અને યશના
જાણે કે ત્રણ પૂંજ છે કે જે ચારે તરફ સંપત્તિથી પરિપૂર્ણ
ભરેલ ત્રણે જગતના એક પિંડ છે અર્થાત્ રત્નનિર્મિત પ્રથમ કોટ
જાણે કે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનના શરીરની કાન્તિનો જ સમૂહ છે,

૪૪]

[પંચસ્તોત્ર

સુવર્ણ નિર્મિત ખીજે કોટ જાણે કે તેમના પ્રતાપનો જ પૂંજ છે અને ચાંદી નિર્મિત ત્રીજે કોટ જાણે ભગવાનની કીર્તિનો જ સમૂહ છે. ૨૭

દિવ્યસ્રજો જિન નમત્ત્રિદશાધિપાના—

મુત્સૃજ્ય રત્નરચિતાનપિ મૌલિવન્ધાન્ ।

પાદૌ શ્રયન્તિ ભવતો યદિ વાપરત્ર,

ત્વત્સન્નમે સુમનસો ન રમન્ત એવ ॥૨૮॥

તારા *પ્રદે નમન કરતા ઇન્દ્રના શેખરોને

છોડી, રત્ને વિરચિત છતાં, ઇન્દ્રની પુષ્પમાળા

સેવે તારા પદ્યુગલને, તો પછી ભવ્ય સુમના,

તારા સંગે, જરૂર જિનજી ! અન્ય સ્થાને રમે ના. ૨૮

અર્થ:—હે દેવાધિદેવ ! દિવ્યપુષ્પોની માળાઓ આપના ચરણોમાં પ્રણામ કરતા દેવેન્દ્રોના રત્નોથી જડેલા મુકટોનાં બંધનો પણ છોડીને આપના ચરણોનો આશ્રય લે છે અથવા યોગ્ય જ છે કે આપનો સમાગમ થતાં સુમનસૂ અર્થાત્ પુષ્પમાળાઓ અથવા સ્વચ્છ મનવાળા ભવ્ય પ્રાણી ખીજી જગ્યાએ સંતોષ પામતા નથી. ૨૮

ત્વં નાથ જન્મજલધેર્વિપરાઙ્મુલ્લોડપિ,

યત્તારયસ્યસુમતો નિજપૃષ્ઠલગ્નાન્ ।

યુક્તં હિ પાર્થિવનિપસ્ય સતસ્તવૈવ,

ચિત્રં વિમો યદસિ કર્મવિપાકશૂન્યઃ ॥૨૯॥

જન્માબ્ધથી વિમુખ વરતે તોય તું જિનરાજ ?

તારે છે જે સ્વપીઠ પર લાગેલ પ્રાણી સમાજ;

* ઉપલબ્ધ ગુજરાતી પદ્યાનુવાદમાં આ શ્લોકનો અનુવાદ નહીં મળવાથી નવું બનાવેલ છે.

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

[૪૫]

તે તું પાર્થિવ નીરૂપને યુક્ત નિશ્ચે જ અત્રે,

તું આશ્ચર્ય ! પ્રભુ ! કરમવિપાક વિહીન વતે ! ૨૯

અર્થ:—હે નાથ ! જેમ જળમાં ઉલટો મૂકેલો પાકો ઘડો પોતાની પીઠ ઉપર ઝેસનારાઓને કિનારે લઈ જાય છે તેવી જ રીતે હે સ્વામી ! સંસારસમુદ્રથી વિમુખ થઈ જવા છતાં આપ આપના અનુયાયી ભવ્યજીવોને (સંસાર સમુદ્રના) કિનારે લઈ જાવ છો. પૃથ્વીના સ્વામી અને સંરક્ષક એવા આપને માટે એ યોગ્ય જ છે જેમ પરિપકવ ઘટને (માટે જળમાંથી તારવાનું ઉચિત છે તેમ). પરંતુ હે પ્રભુ ! મોટું આશ્ચર્ય તો એ છે કે આપ કર્મોના વિપાકથી શૂન્ય છો. ૨૯

ભાવાર્થ:—હે પ્રભો ! આપના સમસ્ત કર્મ નષ્ટ થઈ ગયા છે તો પછી તેમનો વિપાક ક્યાંથી હોય ? છતાં પણ આપ ભવ્ય જીવોને સંસાર સમુદ્રથી પાર ઉતારી દો છો એ જ મોટું આશ્ચર્ય છે કેમ કે જે ઘડો વિપાક સહિત (પકાવેલો) હોય તે જ તેના ઉપર ઝેડેલાને પાણીમાં તારી શકે છે પરંતુ આપ તો વિપાક-રહિત હોવા છતાં તારો છો એ જ આપનો અચિંત્ય મહિમા છે. ૨૯

વિશ્વેશ્વરોઽપિ જનપાલક દુર્ગતસ્ત્વં,

કિં વાક્ષરપ્રકૃતિરપ્યલિપિસ્ત્વમીશ ।

અજ્ઞાનવત્યપિ સદૈવ કથંચિદેવ,

જ્ઞાનં ત્વયિ સ્ફુરતિ વિશ્વવિકાસહેતુ ॥૩૦॥

તું વિશ્વેશો દુર્ગત છતાં લોકરક્ષી ! કહાવે !

વા સ્વામી ! તું અલિપિ તદપિ અક્ષર સ્વસ્વભાવે !

અજ્ઞાનીમાં તમ મહિં નહીં સર્વદા કેા પ્રકાર,

જ્ઞાન સ્ફુરે ત્રણ જગતને હેતુ ઉદ્યોતનાર !!! ૩૦

અર્થ:—હે જગપાલક ! આપ ત્રિભુવનપતિ હોવા છતાં

૪૬]

[પંચસ્તોત્ર

પણ દરિદ્ર છે, અક્ષર સ્વભાવી હોવા છતાં પણ લિપિથી લખી શકાતા નથી, અજ્ઞાની હોવા છતાં પણ ત્રણ લોકના પદાર્થોનો પ્રકાશ કરનાર જ્ઞાન આપનામાં સદૈવ સ્કુરાયમાન રહે છે. ૩૦

ભાવાર્થ:—અહીં વિરોધાભાસ અલંકાર છે. જેમાં શબ્દનો વિરોધ લાગવા છતાં પણ વાસ્તવમાં તત્ત્વદષ્ટિએ વિરોધ ન હોય તેને વિરોધાભાસ અલંકાર કહે છે. ઉપરના શ્લોકમાં દેખાડેલ વિરોધનો પરિહાર આ પ્રમાણે છે. હે ભગવન્ ! આપ ત્રિભુવનનાથ છે અને કઠિનતાથી જાણી શકાવ છે. એનો ખીન્ને અર્થ આ રીતે પણ છે (હે જનપ ! વિશ્વેશ્વરોઽપિ અલકદુર્ગતઃ) હે જગત્પતિ ! આપ વિશ્વપતિ છે અને કેશરહિત છે. તીર્થ'કર ભગવાનને દીક્ષા પછી કેશ વધતા નથી, એવો નિયમ છે. આપ મોક્ષસ્વરૂપ છે અને નિરાકાર હોવાના કારણે જોઈ શકાતા નથી અથવા કર્મલેપ રહિત છે. આપ અજ્ઞાની છદ્મસ્થ જીવોને સંબોધન કરો છે અને આપમાં સદૈવ કેવળજ્ઞાન સ્કુરાયમાન રહે છે. ૩૦

[દુર્ગતઃ— દરિદ્ર, કઠિનતાથી જાણાય તેવા. અક્ષરપ્રકૃતિઃ—અક્ષર સ્વભાવવાળા, મોક્ષસ્વરૂપ. અલિપિઃ— લિપિથી લખી શકાતા નથી, કર્મલેપ રહિત. અજ્ઞાનવતિ-અજ્ઞાની હોવા છતાં પણ, છદ્મસ્થ અજ્ઞાની જીવોને સંબોધન કરનાર.]

પ્રાગ્ભારસમ્મૃતનમાંસિ રજાંસિ રોષા—

દુત્થાપિતાનિ કમઠેન શઠેન યાનિ ।

છાયાપિ તૈસ્તવ ન નાથ હતા હતાશો,

ગ્રસ્તસ્ત્વમીભિરયમેવ પરં દુરાત્મા ॥૩૧॥

વ્યાખ્યા જેણે અતિ અતિ મહા ભારદ્વારા નભોને,

ઉડાડી'તી શઠ કમઠે રોષથી જે રળેને;

તેથી છાયા પણ તમતણી ના હજીણી જિનેશ !

દુરાત્મા એહજ રજ થકી તે પ્રસાયો હતાશ. ૩૧

અર્થ:—હે પ્રભુવર ! દુષ્ટ કમઠે ક્રોધથી સમસ્ત આકાશમાં

કલ્યાણમ દિરસ્તોત્ર]

[૪૭]

વ્યાપનારી જે ધૂળ ઉડાડી હતી તે રજથી આપના શરીરની છાયા પણ હણાણી નહોતી, આપનો પરાજય થવાની વાત તો દૂર જ રહી. ઉલ્ટું હતાશ અનેલ તે દુષ્ટ કમઠ જ તે રજેથી (પાપકર્મો થી) ઘેરાઈ ગયો. ૩૧

યદ્ગર્જદૂર્જિતઘનોઘમદબ્રમીમં,
બ્રહ્મચ્છદિન્મુસલમાંસલઘોરધારમ્ ।
દૈસ્યેન મુક્તમથ દુસ્તરવારિ દધ્ને,
તેનૈવ તસ્ય જિન દુસ્તર વારિકૃત્યમ્ ॥૩૨॥

જ્યાં ગર્જતા પ્રખળ ધનના ઓઘથી અભ્ર ભીમ;

વિદ્યુત ત્રુટ મુસલ સમ જ્યાં ઘોર ધારા અસીમ;

દૈત્યે એવું જ દુસ્તર-વારિ અરે! મુક્ત કીધું,

તેનું તેથી જ દુસ્તર-વારિ થયું કાર્ય સીધું, ૩૨

અર્થ:—હે જિનેશ્વર ! જ્યાં ભયંકર વાદળાઓ ખૂબ ગળે છે, મહા ભયાનક ચમકારા કરતી વીજળીઓ આમ તેમ પડી રહી છે, અને સાંખેલાની ધારે જ્યાં ભયંકર જળ વરસી રહ્યું છે એવી ભયંકર વર્ષા દૂષ્ટ કમઠે આપના ઉપર કરી, તેમાં હે ભગવાન ! આપનું તો કાંઈ બગડયું નહિ પરંતુ તે કમઠે પોતાને માટે તે ભયંકર જળવૃષ્ટિ દ્વારા તીક્ષ્ણ તરવારનું કામ કર્યું અર્થાત્ આપું દુષ્ટકૃત્ય કરવાને કારણે તેણે ઘોર પાપકર્મોનો બંધ કર્યો. ૩૨

ધ્વસ્તોર્ધ્વકેશ વિકૃતાકૃતિ મર્ત્યમુણ્ડ—

પ્રાલમ્બમૃદ્ધ્યદવક્ત્રવિનિર્યદગ્નિઃ ।

પ્રેતવ્રજઃ પ્રતિ ભવન્તમપીરિતો યઃ,

સોઽસ્યાભવત્પ્રતિમવં ભવદુઃસ્વહેતુઃ ॥૩૩॥

છૂટા કેશોથી વિકૃતિરૂપી જે ધરે મુંડમાલા,

ને જેના રે ! ભયદ મુખથી નીકળે અગ્નિજવાળા;

૪૮]

પંચરસ્તોત્ર]

વિકુર્વ્યો જે પ્રભુ ! તમ પ્રતિ એહવો પ્રેતવૃંદ,

તે તો તેને ભવભવ થયો સંસૃતિ દુઃખકંઠ. ૩૩

અર્થ:—હે ત્રિભુવનપતિ ! વિખરાયેલા વાળવાળા, ભયંકર આકૃતિવાળા, એવા મનુષ્યોની ખોપરીઓની લાંબી લાંબી માળાઓ ધારણ કરનાર અને જેમના મોઢામાંથી આગની જ્વાળા નીકળી રહી છે એવા પિશાચોને જેણે આપના તરફ દોડાવ્યા તે પિશાચો પણ તે દુષ્ટ કમઠને માટે જન્મોજન્મ સાંસારિક દુઃખોતું કારણ થયા. ૩૩

ધન્યાસ્ત એવ મુવનાધિપ યે ત્રિસંધ્ય-

મારાધયંતિ વિધિવદ્વિધુતાન્યકૃત્જાઃ ।

મક્ત્યોલ્લસત્પુલકપક્ષમદદેહદેશાઃ,

પાદદ્વયં તવ વિમો મુવિ જન્મમયાઃ ॥૩૪॥

છે ધન્ય તે જ અવનીમહિં જેહ પ્રાણી,

ત્રિસંધ્ય તેજ પદ ભુવનનાથ નાણી !

આરાધતા વિધિથી કાર્યે બીજા ક્ષગાવી,

રોમાંચ ભક્તિ થકી અંગ મહિં ધરાવી. ૩૪

અર્થ:—હે જિનનાથ ! ભક્તિભાવજન્ય રોમાંચ જેમના શરીરમાં વ્યાપી ગયા છે એવા જે ભવ્યપ્રાણી સંસારના અન્ય સમસ્ત કાર્યો છોડીને વિધિપૂર્વક આપના બંને ચરણોની સવાર, બપોર અને સાંજે આરાધના કરે છે, તે જ જીવો સંસારમાં ધન્ય છે. ૩૪

અસ્મિન્નપારમવવારિનિષ્ઠૌ મુનીશ !

મન્યે ન મે શ્રવણગોચરતાં ગતોઽસિ ।

આકર્ણિતે તુ તવ ગોત્રપવિત્રમંત્રે,

કિં વા વિપદ્વિષઘરી સવિધં સમેતિ ॥૩૫॥

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

[૪૯

માનું અપાર ભવસાગરમાં જિનેશ !
તું કર્ણગોચર મને ન થયો જ લેશ;
સુણ્યા પત્રી તુજ સુનામ પુનિત મંત્રે,
આવે કને વિપદ-નાગણ શું ? ભદ્રંત ! ૩૫

અર્થ:- હે મુનિનાથ ! મને એમ લાગે છે કે આ અપાર સંસાર-સમુદ્રમાં મેં આપનો યશ કાને સાંભળ્યો નથી કેમકે જો આપના નામરૂપી પવિત્ર મંત્ર મેં કાનથી સાંભળ્યો હોત તો શું આપત્તિરૂપી સાપણ મારી સમીપ આવત ? અર્થાત્ ન જ આવત. ૩૫

જન્માન્તરેऽપિ તવ પાદયુગં ન દેવ !

મન્યે મયા મહિત મોહિતદાનદક્ષમ્ ।

તેનેહ જન્મનિ મુનીશ ! પરાભવાનાં,

જાતો નિકેતનમહં મથિતાશયાનામ્ ॥૩૬॥

જન્માન્તરેય જન ! વાંચિત દાનદક્ષ,

પૂજ્યા ન મેં તુજ પદોરૂપ કલ્પવૃક્ષ;

આ જન્મમાં હૃદયમંથિ પરાભવોનો,

નિવાસ હું થઈ પડ્યો ઈશ મુનિઓના ! ૩૬

અર્થ:- હે મુનીશ ! મને વિશ્વાસ છે કે પૂર્વભવોમાં મેં મનોવાંચિત રૂપ દેવાને સમર્થ એવા આપના બંને ચરણોની પૂજા કરી નહિ તે જ કારણે હે મુનિનાથ ! આ જન્મમાં હું હૃદયને વ્યથિત કરનાર તિરસ્કારોનું પાત્ર બન્યો છું. ૩૬

નૂનં ન મોહતિમિરાવૃત્તલોચનેન,

પૂર્વે વિમો સક્રુદપિ પ્રવિલોકિતોઽસિ ।

મર્માવિધો વિધુરયન્તિ હિ મામનર્થાઃ,

પ્રોઘત્પ્રબન્ધગતયઃ કથમન્યથૈતે ॥૩૭॥

૫૦]

[પંચસ્તોત્ર

મેં મોહતિમિરથી આવૃત નેત્રવાળે,
પૂવે તને ન નિરખ્યો નકી એક વારે;
ના તો મને દુઃખી કરે કયમ મર્મભેદી,
એહી અનર્થ ઉદયાગત વિશ્વવેદી ! ૩૭

અર્થ:—હે પ્રભો ! મોહરૂપી અંધકારથી નેત્રો અતિ આચ્છાદિત હોવાના કારણે મેં પૂવે એકવાર પણ આપના દર્શન કર્યા નહિ એવો મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. જો મેં આપના દર્શન કર્યા હોત તો ઉત્કટરૂપે ઉત્પન્ન થતા, સંતાનની પરંપરા વધારનારા અને મર્મસ્થાનને ભેદનારા આ અનર્થ (દુઃખદાયક મોહભાવ) મને શા માટે સતાવેત ?

ભાવાર્થ:—જડ-ઇન્દ્રિયરૂપ નેત્રોથી તો મેં આપના અનેક વાર દર્શન કર્યા પણ મોહઅંધકાર રહિત જ્ઞાનરૂપી નેત્રોથી એકવાર પણ દર્શન કર્યા નહિ અર્થાત્ કદી પણ આપના જ જેવા મારા શુદ્ધાત્માને જોયો નહિ અને એ જ કારણે મને દુઃખદાયક મોહભાવો સતાવી રહ્યા છે. ૩૭

આકર્ણિતોઽપિ મહિતોઽપિ નિરીક્ષિતોઽપિ,
નૂનં ન ચેતસિ મયા વિઘૃતોઽસિ ભક્ત્યા ।
જાતોઽસ્મિ તેન જનવાન્ધવ દુઃસ્વપાત્રં,
યસ્માત્ક્રિયાઃ પ્રતિફલન્તિ ન ભાવશૂન્યાઃ ॥૩૮॥

પૂજ્યો છતાં શ્રુત છતાં નિરખ્યો છતાંય,
ધાર્યો ન ભાંકતથી તને મુજ ચિત્તમાંય;
તેથી થયો હું દુઃખભાજન જિનરાય !
ના ભાવવિહીન ક્રિયા ફલવંત થાય. ૩૮

અર્થ:—હે જગબંધુ ! જન્મ-જન્માન્તરોમાં જો મેં આપનું નામ સાંભળ્યું પણ હોય, આપની પૂજા કરી પણ હોય તથા આપના દર્શન પણ કર્યા હોય પરંતુ એ તો નિશ્ચય છે કે મેં

कल्याणकर्मद्विरस्तेत्र]

[५१]

आपने लक्ष्मिपूर्वक कही पणु मारा हृदयमां धारणु कयां नथी.
येतुं परिणाम ये आण्युं के हृण सुधी हुं आ संसारमां
दुःखतुं लाजन न जनी रह्यो ह्युं कारणुके लावरहित किया इणदायक
थती नथी. ३८

त्वं नाथ दुःखिजनवत्सल हे शरण्य,

कारुण्यघुण्यवसते वशिनां वरेण्य ।

भक्त्या नते मयि महेश दयां विधाय,

दुःखांकुरोदहनतत्परतां विधेहि ॥३९॥

हे नाथ ! दुःखीजनवत्सल ! हे शरण्य !

करुण्यपुण्यगृह ! संयमीमां अनन्य !

लक्ष्मिणी हुं नत प्रति धरी तुं द्याने,

था देव ! तत्पर दुःखांकुर छेदवाने ! ३९

अर्थः— हे नाथ, हे दीनदयाण, हे शरणागतपाण, हे
करुणा निधान, हे इन्द्रियविनेता योगीन्द्र, हे भडेश्वर, साची
लक्ष्मिपूर्वक नभेला येवा मारा उपर दया लावीने, मारा दुःखां-
कुरोने (मोडलावेने) समूण नाश करवामां तत्पर थाव. ३९

निःसंख्यसारशरणं शरणं शरण्य—

मासाद्य सादितरिपुप्रथितावदातम् ।

त्वत्पादपङ्कजमपि प्रणिधानवन्ध्यो,

वन्ध्योऽस्मि तद्भुवनपावन हा हतोऽस्मि ॥४०॥

निःसंख्य सत्त्वगृह ज्यात प्रभाववाणा,

ने शत्रुनाशक शरण्य अहो ! तमारा;

पादाण्ण शर्ण लर्ण जे छडे ध्यान वन्ध्य,

तो नष्ट हुं भुवनपावन ! हुं न वन्ध्य. ४०

अर्थ— अरे ! दुःखीनी वात छे के हुं मोडलावना कारणे

પર]

[પંચમસ્તોત્ર

નિર્બળ થઈ રહ્યો છું. હે ત્રણલોકને પાવન કરનાર, અશરણ શરણ,
શરણાગતપ્રતિપાલક, કર્મવિભેતા, પ્રસિદ્ધભાવધારક! આપના
ચરણકમળ પ્રાપ્ત કરવા છતાં પણ જો મેં તેમનું ધ્યાન ન કર્યું
તો હે પ્રભો! મારા જોવો અભાગી કોઈ નથી. ૪૦

દેવેન્દ્રવન્દ્ય વિદિતાશિલ વસ્તુસાર,
સંસારતારક વિમ્બો ભુવનાધિનાથ ।

ત્રાયસ્વ દેવ કરુણાહૃદ માં પુનીહિ,

સીદન્તમદ્ય મયદવ્યસનામ્બુરાશેઃ ॥૪૧॥

દેવેન્દ્રવન્દ્ય ! વિભુ ! વસ્તુરહસ્ય જાણ !

સંસારતારક ! જગત્પતિ ! જિનભાણ ?

રક્ષો મને ભયદ દુઃખ સમુદ્રમાંથી !

આજે કરુણહૃદ ! પુણ્ય કરો દયાથી ! ૪૧

અર્થ: હે દેવેન્દ્રો વડે વંદનીય, હે સર્વજ્ઞદેવ, હે જગત
તારણહાર, હે વિભો, હે ત્રિલોકીનાથ, હે દયા સમુદ્ર, હે જિનેન્દ્રદેવ !
આજે મમ દુઃખિયારાની રક્ષા કરો અને આત ભયાનક દુઃખ
સમુદ્રથી મને બચાવો. ૪૧

યદ્યસ્તિ નાથ ભવદંધ્રિસરોરુહાષાં,

મક્તેઃ ફલં કિમપિ સન્તતસન્નિવતાયાઃ ।

તન્મે ત્વદેકશરણસ્ય શરણ્ય ભૂયાઃ,

સ્વામી ત્વમેવ ભુવનેઽન્ ભવાન્તરેઽપિ ॥૪૨॥

હારા પદાબ્જતણી-સંતતિથી ભરેલી,

ભાકતતણું કંઈય જો ફલ વિશ્વખેલી !

તો તું જ એક શરણું જસ એહ મુજ,

હો શર્ણુ આ ભવ ભવાંતરમાંય તું જ ! ૪૨

અર્થ:—હે પ્રભુવર ! કેવળ આપનું જ શરણ લેનાર એવા
મને, ચિરકાળથી સંચિત કરેલી આપના ચરણકમળોની ભક્તિનું

કલ્યાણમંદિરસ્તોત્ર]

[૫૩

જે કાંઈ પણ ફળ મળે તે હે અશરણોને શરણુ આપનાર ! તે
એટલું જ હો કે આ લોક અને પરલોકમાં પણ આપ જ મારા
સ્વામી હો. અર્થાત્ મારો આત્મા આપના સમાન શુદ્ધ અને
પૂર્ણ થઈ જાય. ૪૨

इत्थं समाहितधियो विधिवज्जिनेन्द्र,
सान्द्रोल्लसत्पुलक कञ्चुकिताङ्गभागाः ।
त्वद्विम्बनिर्मलमुखाम्बुजबद्धलक्ष्या,
ये संस्तवं तव विभो स्वयन्ति भव्याः ॥४३॥

जननयनकुमुदचन्द्र,
प्रभास्वराः स्वर्गसमादो मुक्त्वा ।
ते विगलितमलनिचया,
अचिरान्मोक्षं प्रपद्यन्ते ॥४४॥

રે ! આમ વિધિથી સમાધિમને ઉમંગે,
રોમાંચ કંચુક ધરી નિજ અંગઅંગે;
સદ્વિષ્ણુ નિર્મળ મુખાંબુજ દષ્ટિ બાંધી,
ભવ્યો રચે સ્તવન જે તુજ ભક્તિ સાંધી. ૪૩

તે હે જિનેન્દ્ર ! જનનેત્ર 'કુમુદચન્દ્ર'
હાં ભોગવી સ્વરગ સંપદવૃંદ અંગ;
નિઃશેષ કર્મમલ સંચય સાવ વામે,
તે શીઘ્ર તેહ 'ભગવાન્' ! શિવધામ પામે. (યુગ્મ) ૪૪

અર્થ:—હે જિનપતિ, હે વિભુવર, હે જનનયન કુમુદચન્દ્ર
અર્થાત્ પ્રાણીઓના નેત્ર-કુમુદોને પ્રકાશિત કરનાર ચન્દ્ર ! (આ

૫૪]

[પંચસ્તોત્ર

પદ દ્વારા શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરાચાર્યે 'કુમુદચન્દ્ર' એ પોતાના ગુરુએ આપેલું દીક્ષાનામ પણ બતાવ્યું છે.) જે લવ્ય જીવ આપના પ્રતિમાના મુખકમલ તરફ એકીટશે જોઈને, સઘન અને રોમાંચરૂપ વસ્ત્રોથી પોતાના શરીરના અંગ ઢાંકીને, એકાગ્ર ધ્યાન-યુક્ત બુદ્ધિ દ્વારા આપની સ્તુતિ કરે છે, તેઓ સ્વર્ગલોકના અનેક પ્રકારના મનોહર સુખો ભોગવીને તથા આત્મામાંથી ભાવકર્મરૂપી મળ દૂર કરીને અતિ શીઘ્રપણે મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ કરે છે. ૪૩-૪૪.

એ પ્રમાણે શ્રીકલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની પંચેયાંસકુમારજી શાસ્ત્રીએ કરેલ ભાષા ટીકાનો ગુજરાતી અનુવાદ સંપૂર્ણ થયો,

ॐ

श्रीमद् वाहिराज-आचार्य-विनिर्मित

कल्याण-कल्पद्रुम-ऐकीभाव स्तोत्र

(मन्दाकन्ता)

एकीभावं गत इव मया यः स्वयं कर्मबन्धो

घोरं दुःखं भव-भव-गतो दुर्निवारः करोति ।

तस्याप्यस्य त्वयि जिनरवे भक्तिरुन्मुक्तये चेज

जेतुं शक्यो भवति न तथा कोऽपरस्तापहेतुः ॥१॥

जे अति ऐकीभाव लये मानो अनिवारी,

सो मुळ कर्मप्रबंध करत लवलव दुःख भारी;

ताहि तिहारी लक्ति जगतरवि जे निरवारै,

तो अथ और कलेश कोन सो नाहिं विदारै. १

अर्थः—हे जिनसूर्य ! आ जे कर्मबंध भारी साथे स्वयं
ऐकपणाने प्राप्त थयो होय तेवो थर्ह रह्यो छे, ते दुर्निवार छे अने
जे प्रत्येक लवमां साथे जधने बोर दुःखो आपे छे तेने पणु
जे आपनी लक्ति हूर करी शके छे तो जीजुं ऐवुं कष्टनुं
कयुं कारण छे के जेने ते लक्ति लुती न शके ? अर्थात्
कोई पणु नथी— जिनलक्तिना प्रसाहथी जधा कष्टो अने संतापोनुं
सहुज ज निवारणु थर्ह जय छे. १

ज्योतीरूपं दुरित-निवह-ध्वान्त-विध्वंस-हेतुं

त्वामेवाहुर्जिनवर चिरं तत्त्वविद्याभियुक्ताः ।

चेतोवासे भवसि च मम स्फारमुद्भासमानम्-

तस्मिन्नहः कथमिव तमो वस्तुतो वस्तुमीष्टे ॥२॥

૫૬]

[પંચસ્તોત્ર

તુમ જિન જોતિસ્વરૂપ દુરિતઅધિયારિનિવારી,
સો ગણેશ ગુરૂ કહૈં તત્ત્વવિદ્યાધનધારી;
મેરે ચિતધરમાહિ બસૌ તેજોમય યાવત,
પાપતિમિર અવકાશ તહાં સો ક્યોંકરિ પાવત. ૨

અર્થ:—હું જિનવર ! દીર્ઘ તત્ત્વજ્ઞાનીઓ આપને એવા જ્યોતિરૂપ બતાવે છે કે જે પાપ-સમૂહરૂપ અધિકારના વિનાશના હેતુ છે. જો આપ મારા હૃદય-મંદિરમાં ખૂબ પ્રકાશિત થઈ રહ્યા છે તો પછી તેમાં પાપરૂપી અધિકાર વાસ્તવમાં કેવી રીતે ટકી શકે ? જો પાપ ટકી શકતું ન હોય તો પાપનું ક્ષણ એવું દુઃખ પણ રહી શકે નહિ. ૨

આનન્દાશ્રુ-સ્નપિતવદનં ગદ્ગદ્ ચામિજલ્પન્
યશ્ચાયેત ત્વયિ દૃઢમનાઃ સ્તોત્રમન્ત્રૈઃ ભવન્તમ્ ।
તસ્યાભ્યસ્તાદપિ ચ સુચિરં દેહ-વલ્મીકમધ્યાન્-
નિષ્કાસ્યન્તે વિવિધ-વિષમ-વ્યાધયો કાદ્રવેયાઃ ॥૩॥

આનંદ આંસૂવહન ધોય તુમસોં ચિત સાને,
ગદ્ગદ્ સુરસો સુયશમંત્ર પઠિ પૂજા ઠાનેં;
તાકે બહુવિધિ વ્યાધિ વ્યાલ ચિરકાલ નિવાસી,
ભાજેં થાનક છોડ દેહબાંબધ કે વાસી. ૩

અર્થ:— હું જિનેન્દ્રદેવ ! આપમાં ચિત્તની સ્થિરતા કરીને જે ભકતજન આનંદના અશ્રુઓથી જેનું મુખ ધોવાયું છે તે ગદ્ગદ્ સ્વરે સ્તોત્ર-મંત્રોદ્ધારા આપની પૂજા કરે છે તેના શરીરરૂપી રાક્ષસામાંથી જુદી જુદી ભતના વિષમ રોગરૂપ સર્પો બહાર નીકળી જાય છે કે જે તેમાં ચિરકાળથી રહેવાના અભ્યાસી હતા. ૩

પ્રાગેવેહ ત્રિદિવ-ભવનાદેષ્યતા મધ્ય-પુષ્યાત્
પૃથ્વી-ચક્રં કનકમયતાં દેવ નિન્યે ત્વયેદમ્ ।

કલ્યાણ-કલ્પદ્રુપ-એકીભાવ સ્તોત્ર]

[૫૭

ધ્યાન-દ્વારં મમ રુચિકરં સ્વાન્તગેહં પ્રવિષ્ટસ

તત્ કિં ચિત્રં જિન વપુરિદં યત્સુવર્ણીકરોષિ ॥૪॥

દ્વિવિતૈઃ આવનહાર ભયે ભવિભાગ ઉદયખલ,

પહલેહી સુર આય કનકમય કીય મહીતલ;

મનગૃહધ્યાનદુવાર આય નિવસો જગનામી,

જો સુવરન તન કરો કૌન યહ અચરજ સ્વામી. ૪

અર્થ:—હે જિનદેવ! ભવ્યજીવોના પુણ્યપ્રભાવથી દેવલોક-
માંથી અહીં આપના પધારવાના (છ મહિના) અગાઉથી જ
દેવો દ્વારા કરવામાં આવતી રત્નો આદિની વૃષ્ટિથી આ ભૂમંડળ
સુવર્ણમય બન્યું હતું. હવે જ્યારે આપ ધ્યાનરૂપી દ્વારવાળા મારા
રુચિકર અંતઃકેરણમાં પ્રવેશ પામ્યા છો તો હે દેવ! આપ મારા
આ (કોઠના રોગથી બેરાયેલા) શરીરને સુવર્ણમય બનાવી દો
એમાં કઈ આશ્ચર્યની વાત છે? કોઈ પણ આશ્ચર્યની વાત નથી. ૪

લોકસ્યૈકસ્ત્વમસિ ભગવન્ નિર્નિમિત્તેનવ ન્ધુસ-

ત્વચ્ચેવાસૌ સકલ-વિષયા શક્તિરપ્રત્યનીકા ।

મક્તિ-સ્ફીતાં ચિરમધિવસન્મામિકાં ચિત્ત-શય્યાં

મચ્યુત્પન્નં કથમિવ તતઃ કલેશ-યૂથં સદેથાઃ ॥૫॥

પ્રભુ સખ જગકે વિના હેતુ બાંધવ ઉપકારી,

નિરાવરન સર્વજ્ઞ શક્તિ જિનરાજ તહારી;

ભક્તિરચિત મમચિત્ત સેજ નિત વાસ કરોગે,

મેરે દુખસંતાપ દેખ કિમ ધીર ધરોગે. ૫

અર્થ:—હે ભગવાન્! આપ લોકના અદ્વિતીય કારણ વિશેષ
વિનાનાં બંધુ છો અને આપમાં જ સર્વ પદાર્થોને બાણનારી જેને
કોઈ પ્રતિપક્ષી નથી એવી શક્તિ છે, આપ મારી ભક્તિથી સમૃદ્ધ
એવી ચિત્તરૂપી શય્યામાં ચિરકાળથી નિવાસ કરો છો તેથી મારામાં

૫૮]

[પંચસ્તોત્ર

ઉત્પન્ન થતા કે થનારા દુઃખસમૂહને આપ કેવી રતે સહન કરી શકો ? સહન કરી શકતા નથી. ૫

જન્માટવ્યાં કથમપિ મયા દેવ દીર્ઘં ભ્રમિત્વા
પ્રાપ્તૈયેયં તવ નયકથા-સ્ફાર-પિયૂષ-વાપી ।
તસ્યાં મધ્યે હિમકર-હિમવ્યૂહ-શીતે નિતાન્તં
નિર્મગ્નં માં ન જહતિ કથં દુઃસ્વ-દાવોપતાપઃ ॥૬॥

ભવવનમેં ચિરકાલ ભ્રમ્યો કષ્ટ કાલિય ન જોઈ,
તુમ ધૃતિકથાપિયૂષવાપિકા ભાગન પાઈ;
શાશિ તુષાર ધનસાર હાર શીતલ નહિં જ સમ,
કરત નહોન તામાહિં કયો ન ભવતાપ જુઝે મમ ૬.

અર્થ:-હે જિનદેવ ! ભવવનમાં દીર્ઘકાળપર્યંત ભ્રમણ કર્યા પછી આપની આ નયકથા-વાર્તારૂપ ઉદાર અમૃતરસથી પૂર્ણ વિસ્તીર્ણ વાવ કોઈ પણ રીતે-મહા કષ્ટથી-મને પ્રાપ્ત થઈ છે. તે ચન્દ્રમા અને હિમપૂંજ સમાન શીતળ વાયમાં હું પૂર્ણપણે નિમગ્ન થઈ ગયો છું, એવી સ્થિતિમાં દુઃખરૂપી દાવાનળનો આતાપ મને કેમ નહિ છોડે ? છોડશે જ, મારા ઉપર દુઃખનો કોઈ પ્રભાવ રહી શકશે નહિ. ૬

પાદ-ન્યાસાદપિ ચ પુનતો યાત્રયા તે ત્રિલોકોં
હેમાભાસો ભવતિ સુરભિઃ શ્રીનિવાસશ્વ પદ્મઃ ।
સર્વાંગેણ સ્પૃશતિ ભગવંસ્ત્વચ્ચશેષં મનો મે
શ્રેયઃ કિં તત્ સ્વયમહરહર્યન્ન મામભ્યુપૈતિ ॥૭॥

શ્રી વિહાર પરિવાહ હોત શુચિરૂપ સકલ જગ,
કમલકનક આભાવ સુરભિ શ્રીવાસ ધરત પગ;
મેરો મન સર્વાંગ, પરસ પ્રભુકો સુખ પાવે,
અખ સો કૌન કલ્યાન જો ન દિન દિન ઠિગા આવે. ૭

કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ-એકીભાવસ્તોત્ર]

[૫૯

અર્થ:—હે ભગવાન્ ! આપના વિહાર દ્વારા ત્રણ લોકને પવિત્ર કરતાં આપના ચરણોના નિક્ષેપ (મૂકવા) માત્રથી કમળો સુવર્ણની આભાસહિત, સુગંધિત અને શ્રીલક્ષ્મીનું નિવાસસ્થાન થઈ જાય છે. (આમ વાત છે ત્યાં) મારું સંપૂર્ણ મન જે ધ્યાનદ્વારા આપનો સર્વાંગે સ્પર્શ કરે છે તે પછી એવું કયું કલ્યાણ છે કે જે મને સ્વયં પ્રતિદિન પ્રાપ્ત ન થાય ? —હું બધા જ શ્રેયો પ્રાપ્ત કરવાનું પાત્ર છું. ૭

પશ્યન્તં ત્વદ્વચનમમૃતં ભક્તિ-પાયા પિવન્તં

કર્મારણ્યોત્પુરૂષમસમાનન્દધામ-પ્રવિષ્ટમ્ ।

ત્વાં દુર્વાર-સ્મર-મદહરં ત્વત્પ્રસાદૈકભૂમિં

ક્રૂરાકાશઃ કથમિવ રુજાઃ કણ્ઠકા નિર્લુઠન્તિ ॥૮॥

ભવતજ સુખપદ બસે કામમદસુભટ સંહારે,

જે તુમકો નિરખાંત સદા પ્રિયદાસ તિહારે;

તુમ વચનામૃતપાન ભક્તિઅંબુલિસોં પીવૈ,

તિન્હૈં ભયાનક કૂરરોગરિપુ કેસે છીવૈ. ૮

અર્થ:—હે જિનરાજ ! આપ દુર્નિવાર કામદેવના મદને દૂર કરનાર છો અને કર્મરૂપ (દુઃખદાયક) વનમાંથી નીકળીને અનુપમ સુખનું સ્થાન જે મુક્તિધામ છે તેમાં પ્રવેશી ચુક્યા છો, આપનું આવું રૂપ જોનારને, આપના વચનામૃત ભક્તિરૂપ કટોરીથી પીનારને અને આપની કૃપા-પ્રસાદની એક ભૂમિ બનેલા પુરુષને કૂર આકૃતિવાળા રોગરૂપી કાંટા કેવી રીતે પીડિત કરી શકે ? કેઈ પણ પ્રકારે પીડા આપી શકે નહિ. ૮

પાષાણાત્મા તદિતરસમઃ કેવલં રત્નમૂર્તિર-

માનસ્તમ્ભો ભવતિ ચ પરસ્તાદૃશો રત્નવર્ગઃ ।

દૃષ્ટિ-પ્રાપ્તો હરતિ સ કથં માનરોગં નારાણાં

પ્રત્યાસત્તિર્યથી ન ભવતસ્તસ્ય તચ્છક્તિ હેતુઃ ॥૯॥

૬૦]

[પંચસ્તોત્ર

માનથંભ પાપાન આન પાપાન પટંતર,
એસે ઓર અનેક રતન દીપ્તિ જગ અંતર;
દેખત દષ્ટિપ્રમાન માનમદ તુરત મિટાવૈ,
જો તુમ નિકટ ન હોય શક્તિ યહ કપોં કર પાવૈ. ૯

અર્થ:—હે જિનદેવ! આપના સમવસરણુમાં સ્થિત જે માનસ્તંભ છે તે પાપાણુનો છે તેથી અન્ય પાપાણુો સમાન છે અને કેવળ રત્નપાપાણુ-નિર્મિત મૂર્તિ છે, તેવા રત્નો ખીજ પણ છે, તો પાછી તે મનુષ્યોના માનરૂપી રોગને દર્શનમાત્રથી જ કેવી રીતે દૂર કરે છે, જો આપની સમીપતાના પ્રભાવથી જ તેમાં તે શક્તિ ઉત્પન્ન ન થતી હોય? અર્થાત્ આપની સમીપતાના પ્રભાવથી જ તેનામાં તેવી શક્તિનો સંચાર થાય છે કે જે ખીજ પાપાણુ તથા રત્નોમાં હોતી નથી, માટે આપનો જ અપૂર્વ મહિમા છે. ૯

હૃદયઃ પ્રાપ્તો મરુદપિ ભવન્મૂર્તિ-શૈલોપવાહી

સઘઃ પુંસાં નિરવધિરુજાધૂલિબન્ધં ધુનોતિ ।

ધ્યાનાહૂતો હૃદય-કમલં યસ્ય તુ ત્વં પ્રવિષ્ટસ-

તસ્યાશક્યઃ ક ઇહ ભુવને દેવ લોકોપકારઃ ॥૧૦॥

પ્રભુતન પર્વતપરસ પવન ઉરમેં નિવહૈ હૈ,

તાસેં તત્તઞ્ચન સકલ રોગરજ ખાહર હૈ હૈ;

જકે ધ્યાનાહૂત અસો ઉરઅંબુજમાંહીં,

કૌન જગત ઉપકારકરન સમરથ સો નાહીં. ૧૦

અર્થ:—હે જિનદેવ! આપની મૂર્તિરૂપી પર્વતને અડીને વહેતો પવન પણ અનુકુળપણે પ્રાપ્ત થઈને મનુષ્યોના નિઃસીમ રોગરૂપી ધૂળના સમૂહને શીઘ્ર ખંખેરી નાખે છે તો પછી ધ્યાન દ્વારા ખોલાવાયેલ આપ જેના હૃદયકમળમાં પ્રવેશ કરે છે તે મનુષ્ય દ્વારા એવો કયો લોકોપકાર છે કે જે આ લોકમાં અશક્ય હોય ?

કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ એકીલાવ સ્તોત્ર]

[૬૧

જાનાસિ ત્વં મમ ભવભવે યચ્ચ યાહકૂ ચ દુઃખં
જાતં યસ્ય સ્મરણમપિ મે શસવન્નિષ્પિનષ્ટિ ।
ત્વં સર્વેશઃ સકૃપ્ત ઇતિ ચ ત્વામુપેતોઽસ્મિ ભક્ત્યા
યત્કર્તવ્યં તદિહ વિષયે દેવ એવ પ્રમાણમ્ ॥૧૧॥

જનમ જનમકે દુઃખ સહ સખ તે તુમ જનો.

યાહ કિયે મુઝ હિયે લગે આયુધસે માનો;
તુમ દયાલ જગપાલ સ્વામિ મૈ શરન ગહી હૈ,

જો કષ્ટ કરનો હોય કરો પરમાન વહી હૈ. ૧૧

અર્થ:—હુ જિનેન્દ્રદેવ ! (આ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં
અનાદિકાળથી ભ્રમણ કરતા) મને ભવભવમાં જે, જેટલું અને જે
પ્રકારનું દારૂણ દુઃખ પ્રાપ્ત થયું છે કે જેનું સ્મરણ પણ મને
શસ્ત્ર આધાતની જેમ કષ્ટ આપે છે તે બધું આપ જાણો છો,
આપ સર્વરીતે સમર્થ છો, દયાળુ છો તેથી જ હું ભક્તિભાવપૂર્વક
આપના શરણમાં આવ્યો છું. હવે આ વર્તમાન દુઃખ-સંતાપના
વિષયમાં જે કાંઈ પણ કર્તવ્ય હોય તે જ મને પ્રમાણ છે-આપ
જે કાંઈ પણ કરશો તે મને માન્ય છે, મેં આપના ઉપર બધું
છોડી દીધું છે. ૧૧

પ્રાપદૈવ તવ નુતિપદૈર્જીવકેનોપદિષ્ટૈઃ

પાપાચારી મરણસમયે સારમેયોઽપિ સૌરુયમ્ ।

કઃ સન્દેહો યદુપલભતે વાસવ-શ્રી-પ્રમુત્ત્વં

જલ્પન્ જાપ્યૈર્મણિભિરમલૈસ્ત્વન્નમસ્કારચક્રમ્ ॥૧૨॥

મરન સમય તુમ નામ મંત્ર શ્રવકતૈ પાથો,

પાપાચારી શ્વાન પ્રાન તજ અમર કહાયો,

જો મણિમાણા લેય જપૈ તુમ નામ નિરંતર,

ધંદ્રસંપદા લહે કોન સંશય ધસ અંતર. ૧૨

૬૨]

[પંચસ્તોત્ર

અર્થ:— હે જિનેન્દ્રલગવાન ! એક પાપચારી-આખી જાંઠગી પાપમાં લીન-કૂતરો પણ મરતી વખતે જીવક દ્વારા કાનમાં જપવામાં આવેલા આપના નમસ્કાર મંત્રના પ્રભાવથી દેવગતિનું સુખ પામ્યો છે તો પછી કોઈ નિર્મળ મણિની માળાથી આપના નમસ્કારચક્રનો ભાવપૂર્વક જાપ કરતો થકો મરીને ઇન્દ્રની વિભૂતિનો સ્વામી બને એમાં શો સંદેહ છે ? અર્થાત્ એમાં કોઈ સંદેહનો અવસર નથી. ૧૨

શુદ્ધે જ્ઞાને શુચિનિ ચરિતે સત્યપિ ત્વચ્ચનીચા
મક્તિનો ચેદનવધિસુખાવશ્ચિકા કુચ્ચિકેયમ્ ।
શક્યોદ્ઘાટં ભવતિ હિ કથં મુક્તિકામસ્ય પુંસો
મુક્તિ-દ્વારં પરિદ્ઢ-મહામોહ-મુદ્રા-કપાટમ્ ॥૧૩॥

જો નર નિર્મલ જ્ઞાન માન શુચિ ચારિત સાધે,
અનવધિ સુખકી સાર ભક્તિ કૂચી નહિં લાધે;
સો શિવવાંછક પુરૂષ મોક્ષપટ કેમ ઉધારે,
મોહ મુહર દિઢ કરી મોક્ષમંદિરકે દારે. ૧૩

અર્થ:— હે લગવાન ! શુદ્ધ જ્ઞાન અને નિર્મળ ચારિત્ર હોવા છતાં પણ જો મુમુક્ષુ જીવની આપના પ્રત્યે આ જીવ્યા પ્રકારની ભક્તિ ન હોય કે જે અમર્યાદિત-અનંત સુખ પ્રાપ્તિની અચુક કૂચી છે — તો તે મુક્તિનું દ્વાર કેવી રીતે ખોલી શકશે કે જે સુદૃઢ મહામોહની મુદ્રા યુક્ત તાળાવાળા દ્વારથી બંધ છે ? અર્થાત્ નહિ ખોલી શકે. ૧૩

પ્રચ્છન્ન: સ્વલ્વયમઘમયૈરન્ધકારૈ: સમન્તાત્
પન્થા મુક્તે: સ્થફુટિતપદ: ક્લેશગર્તૈરગાઘૈ: ।
તત્કસ્તેન વ્રજતિ સુખતો દેવ તત્ત્વાવભાસી
યઘગ્રેડગ્રે ન ભવતિ ભવદ્ભારતી-રત્નદીપ: ॥૧૪॥

કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ-એકીભાવ સ્તોત્ર]

[૬૩

શિવપુરકેરે પંથ પાપતમસો અતિછાયો,
દુખસરૂપ બહુ કૃપણાડ સોં વિકટ બતાયો;
સ્વામી સુખસોં તહાં કૌન જન મારગ લાગેં,
પ્રભુ પ્રવચન મણિદીપ જોન કે આગેં આગેં. ૧૪

અર્થ:—હે જિનદેવ ! મુક્તિનો આ માર્ગ બધી બાબુથી પાપ રૂપ અંધકારથી—મિથ્યાદર્શનાદિરૂપ તિમિરપટલોથી—આચ્છાદિત છે અને બહુ ઊંઠા કલેશકારી ખાડાઓ દ્વારા—નરક, નિગોદાદિના દુઃખોથી પૂર્ણ સ્થાનોથી—ઊખડ ખાખડ વિષમ સ્થાન બનેલ છે; ત્યાં કયો મનુષ્ય સુખપૂર્વક તે માર્ગ ઉપર ચાલી શકે ? જો યથાર્થ વસ્તુતત્ત્વનો પ્રકાશક આપના વચનરૂપ રત્ન-દીપક આગળ આગળ ન ચાલતો હોય. ભાવાર્થ એમ છે કે આપની વાણીનો પ્રકાશ પામ્યા વિના કોઈ પણ મનુષ્ય તે મુક્તિના માર્ગ પર સુખપૂર્વક ચાલવામાં સમર્થ થઈ શકે નહિ. ૧૪.

આત્મજ્યોતિર્નિધિરનવધિર્દ્રષ્ટુરાનન્દહેતુઃ

કર્મ-ક્ષોણી-પટલ-પિહિતો યોડનવાપ્યઃ પરેષામ્ ।

હસ્તે કુર્વન્ત્યનતિચિરતસ્તં ભવદ્મક્તિ-માજઃ

સ્તોત્રૈર્વન્ધ-પ્રકૃતિ-પરુષોદામ-ધાત્રી-સ્વનિત્રૈઃ ॥૧૫॥

કર્મપટલભૂમાહિં દબી આત્મનિધિ ભારી,

દેખા અતિસુખ હોય વિમુખજન નાહિં ઉધારી;

તુમ સેવક તતકાલ તાહિ નિહુચૈ કર ધારૈ,

શ્રુતિ કુદાલસોં ખોદ બંદ ભૂ કાઠન વિદારે. ૧૫

અર્થ:—આત્મજ્યોતિરૂપ નિધિ અમર્યાદિતરૂપે સ્થિત છે તેનો ક્યાંય અંત નથી—જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મરૂપ પૃથ્વીના પડોથી તે આચ્છાદિત છે, જોનારને આનંદનું કારણ છે—દર્શનમાત્રથી જોના આનંદનો ઉદ્ભવ થાય છે અને જે ખીજાઓ દ્વારા—અલકત હૃદયો

૬૪]

[પંચસ્તોત્ર

દ્વારા અપ્રાપ્ય છે, તેને આપના ભક્તો તરત જ તે સ્તોત્રો દ્વારા પ્રાપ્ત કરી લે છે કે જે (પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાગ-પ્રદેશરૂપ) દેહ બંધનપ્રાપ્ત કઠોર અને અતિ ઉચ્ચ (કર્મરૂપ) ભૂમિને ખોદવામાં સમર્થ તીક્ષ્ણ કોદાળી સમાન છે. ૧૫

પ્રત્યુત્પન્ના નય હિમગિરેરાયતા ચામૃતાબ્ધે-

ર્ષા દેવ ત્વત્પદ-કમલયોઃ સંગતા મક્તિ-ગંગા ।

ચેતસ્તસ્યાં મમ રૂચિવશાદાપ્લુતં ક્ષાલિતાંદઃ

કલમાષં યદ્ભવતિ કિમિયં દેવ સન્દેહ-ભૂમિઃ ॥૧૬॥

શ્યાદ્રાદગિરિ ઉપજૈ મોક્ષ સાગર લોં ધાર્ધ,

તુમ ચરણાંબુજ પરસ ભક્તિગંગા સુખદાર્ધ;

મો ચિત્ત નિર્મલ થયો નહોત રુચિપૂર્વ તામૈં,

અખ વહ હો ન મલીન કૌન જિન સંશય યામૈં. ૧૬

અર્થ:--હે જિનદેવ ! આપના ચરણકમળોને પ્રાપ્ત થયેલી જે ભક્તિ-ગંગા છે તે (શ્યાદ્રાદ) નયરૂપ હિમાલયમાંથી ઉત્પન્ન થઈને પ્રવાહિત થઈ અમૃતસાગરરૂપ મોક્ષમાં જઈને મળી છે. તેમાં મારું મન સ્વરુચિથી ડૂબકી લગાવીને જે પાપરૂપ મેલને ઘોઈ નાખે તો એમાં શું કોઈ સંદેહ કરવા જેવી વાત છે ? જરા પણ સંદેહ કરવા યોગ્ય વાત નથી. ૧૬

પ્રાદુર્ભૂત-સ્થિરપદ-સુખ ત્વામનુધ્યાયતો મે

ત્વચ્ચેવાહં સ इति मतिरूत्पद्यते निर्विकल्पा ।

મિથ્યૈવેયં તદપિ તનુતે તૃપ્તિમન્નૈષરૂષાં

દોષાત્માનોઽપ્યમિમતફલાસ્ત્વત્પ્રસાદ્રાદ્ભવન્તિ ॥૧૭॥

તુમ શિવસુખમય પ્રગટ કરત પ્રભુ ચિંતન તેરો,

મૈં ભગવાન સમાન ભાવ યોં વરતૈં મેરો;

યદપિ જૂઠ હૈ તદપિ તૃપ્તિ નિશ્ચલ ઉપજાવૈં,

તુવ પ્રસાદ સકલંક જીવ વાંછિંત ફલ પાવૈં. ૧૭

કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ-એકીભાવ સ્તોત્ર]

[૬૫

અર્થ:—સ્થિર પદના સુખની પ્રગટતા પામેલ હે જિનેન્દ્ર ભગવાન ! આપનું ધ્યાન કરતાં મને આપના વિષયમાં સોડહની નિર્વિકલ્પ બુદ્ધિ-જે આપ છે તેજ હું છું એવી નિઃસંશય બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ છે. આ બુદ્ધિ જો કે મિથ્યા જ છે તો પણ તે મને અચળ તૃપ્તિ આપે છે અને તે યોગ્ય છે કારણ કે આપના પ્રસાદથી દોષી મનુષ્ય પણ અભિમત ક્ષણની પ્રાપ્તિ કરી લે છે. ૧૭

મિથ્યાવાદં મલમપનુદન સપ્તભંગી-તરહ્ગૈ-

વાંગમ્મોદિર્ભુવનમશ્ચિલં દેવ પર્યતિ યસ્તે ।

તસ્યાવૃત્તિ સપદિ વિબુધાશ્ચેતસૈવાચલેન

વ્યાતન્વન્તઃ સુચિરમમૃતાસે વ્યાતૃપ્નુવન્મિ ॥૧૮॥

વચન જલધિ તુમ દેવ સકલ ત્રિભુવનમેં વ્યાપૈ,

ભંગ તરંગિનિ વિકથવાદમલ મલિન ઉથાપૈ;

મનસુમેરુસો મથૈ તાહિ જે સમ્યગ્જ્ઞાની

પરમામૃત સોં તૃપત હોહિં તે ચિરલોં પ્રાની. ૧૮

અર્થ:—હેઅહીંનું ભગવન્ ! આપનો જે વચનસમુદ્ર છે-દિવ્ય-ધ્વનિ દ્વારામુખરિત થયેલો શ્રુતસાગર છે-તે પોતાની સપ્ત-ભંગાત્મક તરંગોદ્વારા મિથ્યાવાદરૂપ મળને-સર્વથા એકાન્તમય વસ્તુતત્વના કથન વિકારને-દૂર કરતો થકો આખાય વિશ્વમાં ફેલાયેલ છે. જે વિબુધજન છે તેઓ શીઘ્ર જ પોતાના એકાગ્ર ચિત્તદ્વારા તેનું મંથન કરીને જે અમૃત-મોક્ષતત્વને પ્રાપ્ત કરે છે તેની ભરપૂર સેવાથી ચિરકાળ સુધી તૃપ્ત અને સુખી બની રહે છે. ૧૮

આહાર્યૈભ્યઃ સ્પૃહ્યતિ પરં યઃ સ્વભાવાદહૃદયઃ

શસ્ત્ર-ગ્રાહી ભવતિ સતતં વૈરિણા યદ્વચ શક્યઃ ।

સર્વાંગેષુ ત્વમસિ સુભગસ્ત્વં ન શક્યઃ પરેષાં

તત્કિં ભૂષા-વસનકુસુમૈઃ કિં ચ શસ્ત્રૈરુદસૈઃ ॥૧૯॥

જો કુદેવ છપ્પિહીન વસન ભૂષણ અભિલાષૈ;

વૈરી સોં ભયભીત હોય સો આયુધ રાષૈ;

૬૬]

[પંચસ્તોત્ર

તુમ સુંદર સર્વાંગ શત્રુ સમરથ નહિં કોઈ,

ભૂપણ વસન ગદાદિ ચહન કાહેકો હોઈ. ૧૯

અર્થ:— જે સ્વભાવથી અમનોજ્ઞ હોય તે શંગારોની ઈચ્છા કરે છે અને જે શત્રુદારા જીતાર્થે જવા યોગ્ય હોય તે ભયથી સદા શસ્ત્રોનું ગ્રહણ કરે છે. ભગવાન! આપ તો સર્વાંગ સુંદર છો, ખીન્નઓ દ્વારા આપ અજ્ઞેય છો; તો પછી (સ્વભાવથી જ સુંદર હોવાને લીધે) વસ્ત્રો આભૂષણો અને પુષ્પોનું આપને શું પ્રયોજન હોય? તથા શત્રુઓથી અજ્ઞેય હોવાના કારણે શસ્ત્રો-અશસ્ત્રોથી પણ શું પ્રયોજન હોય ૧૯

ઇન્દ્ર: સેવાં તવ સુકુરુતાં કિં તથા શ્લાઘનં તે

તસ્યૈવેયં ભવલયકરી શ્લાઘ્યતામાતનોતિ ।

ત્વં નિસ્તારી જનન-જલધે: સિદ્ધિ-કાન્તા-પતિસ્ત્વં

ત્વં લોકાનાં પ્રભુરિતિ તવ શ્લાઘ્યતે સ્તોત્રમિત્થમ્ ॥૨૦॥

સુરપાત સેવા કરે કહા પ્રભુ પ્રભુતા તેરી,

સો સલાધના લહે મિહે જગસોં જગ કેરી;

તુમ ભવજલાધિ જિહાજ તોહિ શિવકંત ઉચરિયે,

તુહીં જગત-જનપાલ નાથયુતિકી ધૃતિ કરીયે. ૨૦

અર્થ:—હે તીર્થંકર ભગવાન! ઇન્દ્ર આપની જે સારી રીતે-સેવા પૂજા-ભક્તિ કરે છે તેનાથી આપનો શું મહિમા અથવા પ્રશંસા છે? કાંઈ પણ નહિ. આ સેવા તો તે ઇન્દ્રના જ મહિમા પ્રશંસાનું કારણ બને છે; કેમ કે તે તેના ભવભ્રમણનો નાશ કરે છે. વાસ્તવમાં આપ સંસાર સમુદ્રથી પાર કરનાર છો, સિદ્ધિકાન્તાના સ્વામી છો અને ત્રણે લોકના સ્વામી છો આ જાતનું સ્તોત્ર આપની પ્રશંસાનું ઘોતક છે. ૨૦

વૃત્તિર્વાચામપરસદૃશી ન ત્વમન્યેન તુલ્ય:

સ્તુત્યુદ્ગારા: કથમિવ તત: ત્વયમી ન: ક્રમન્તે ।

કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ-એકીભાવ સ્તોત્ર]

[૬૭

મૈવં ભૂવંસ્તદપિ ભગવન્ ભક્તિ-પીયૂષ-પુષ્ટાસ-

તે મત્ર્યાનામભિમતફલાઃ પારિજાતા ભવન્તિ ॥૨૧॥

વચન જાલ જડરૂપ આપ ચિન્મૂરતિ ઝાંઈ,

તાતૈં યુતિ અલાપ નાહિં પહુંચૈ તુમ તાંઈ;

તો ભી નિર્ફલ નાહિં ભક્તિરસભીને વાયક,

સંતનકો સુરતરુ સમાન વાંછિત વરદાયક. ૨૧

અર્થ:—હે ભગવન્ ! વચનોની પ્રવૃત્તિ અપરસદૃશ છે—
અચેતન પુદ્ગલ જેવી છે અને આપ અન્યસમ-પુદ્ગલરૂપ નથી
તેથી અમારા સ્તુતિરૂપ વચનો આપની પાસે કેવી રીતે પહોંચી
શકે ? ન પહોંચી શકે; પરંતુ ભલે ન પહોંચે છતાં પણ ભક્તિરૂપ
સુધારસથી પુષ્ટ થયેલા આ સ્તુતિરૂપ ઉદ્દગાર લવ્યજીવોને માટે
અભિષ્ટ કૃણ આપનાર કલ્પવૃક્ષ સમાન બને છે. ૨૧

ક્રોધાવેશો ન તવ ન તવ ક્વાપિ દેવપ્રસાદો

વ્યાપ્તં ચેતસ્તવ હિ પરમોપેક્ષ્યૈવાનપેક્ષમ્ ।

આજ્ઞાવશ્યં તદપિ ભુવનં સન્નિધિર્વૈર-હારી

ક્વચૈવંભૂતં ભુવનતિલક પ્રાભવં ત્વત્પરેષુ ॥૨૨॥

કોપ કભી નાહિં કરો પ્રીતિ કબહૂ નહિં ધારો,

અતિ ઉદાસ બેચાહ ચિત્ત જિનરાજ તિહારો;

તદપિ આન જગ બહૈ ઐર તુમ નિકટ ન લહિયે,

યહ પ્રભુતા જગ તિલક કહાં તુમ વિન સરદહિયે. ૨૨

અર્થ:—હે ત્રિભુવનતિલક દેવ ! આપ કોઈના પણ ઉપર
ક્રોધ કરતા નથી અને કોઈના પણ ઉપર પ્રસન્નતાનો ભાવ પણ
પ્રગટ કરતા નથી. વાસ્તવમાં આપનું ચિત્ત જે કોઈની અપેક્ષા
રાખતું નથી તે સદા પરમ ઉપેક્ષાથી-વીતરાગતાથી વ્યાપ્ત રહે
છે. આમ હોવા છતાં પણ આ લોક આપની આજ્ઞાને આધીન
છે અને આપનું સામીપ્ય વેરને દૂર કરે છે—આપની સમીપ

૬૮]

પંચસ્તોત્ર]

આવતાં જાતિવિરોધી જીવોનું વેર આદ્યું જાય છે, કોઈ એક બીજાને દ્વેષભાવથી જોતું નથી. આવી જાતનો પ્રભાવ આપનાથી ભિન્ન કોપાદિયુક્ત સરાગ દેવોમાં ક્યાં હોય ? ક્યાંય ન હોય ૨૨

દેવ સ્તોતું ત્રિદિવ-ગણિકા-મણ્ડલી-ગીતકીર્તિ

તોતૂર્તિ ત્વાં સકલ-વિષય-જ્ઞાન-મૂર્તિં જનો યઃ ।

તસ્ય ક્ષેમં ન પદમટતો જાતુ જોહૂર્તિ પન્થાસૂ-

તત્ત્વગ્રન્થ-સ્મરણ-વિષયે નૈષ મોમૂર્તિ મર્ત્યઃ ॥૨૩॥

સુરતિય ગાવૈં સુરરાસ સર્વગતિ જ્ઞાનસ્વરૂપી,

જો તુમકો ચિર હોહિં નમૈં ભવિઆનંદરૂપી;

તાહિ છેમપુર ચલનવાટ પાકી નાહિં હો હૈ,

શ્રુતકે સુમરનમાહિં સો ન કબહૂં નર મોહૈં. ૨૩

અર્થઃ--હે જિનદેવ ! આપ એવા જ્ઞાનની મૂર્તિ છો કે જેણે સકળ પદાર્થોને પોતાનો વિષય કર્યો છે અને સ્વર્ગોની અસરાઓએ મળીને આપના ખૂબ યશોગાન કર્યા છે. આપની સ્તુતિ કરવા માટે જે ઉત્સુક અને ઉદ્યત થાય છે તે ક્ષેમરૂપ મોક્ષ તરફ ગમન કરનાર મનુષ્યોનો માર્ગ કદી પણ કુટિલ અને જટિલ બનતો નથી અને તે તત્ત્વગ્રન્થોના સ્મરણમાં કદી મોહ પામતા નથી-તત્ત્વસમૂહના વિષયમાં તેમને કદી કોઈ સંદેહ ઉત્પન્ન થતો નથી. ૨૩

ચિત્ત કુર્વન્નિરવધિ-સુખ-જ્ઞાન-દૃગ્વીર્યરૂપં

દેવત્વાં યઃ સમય-નિયમાદાદરેણ સ્તવીતિ ।

શ્રેયોમાર્ગં સ ખલુ સુકૃતી તાવતા પૂરયિત્વા

કલ્યાણાનાં ભવતિ વિષયઃ પશ્ચદ્યા પશ્ચિતાનામ્ ॥૨૪॥

અતુલ અતુષ્ટરૂપ તુમૈં જો ચિત્તમૈં ધારૈં,

આદરસોં તિહુંકાલમાહિં જગથુતિ વિસ્તારે;

કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ-એકીભાવ સ્તોત્ર]

[૬૯

સો સુકત શિવપંથ ભક્તિરચના કર પૂરે !

પંચકલ્યાણક ઋદ્ધિપાય નિહચ્ચૈ દુઃખ ચૂરૈ. ૨૪

અર્થ:—હે તીર્થ કર જિનદેવ ! જે કોઈ ભવ્યપ્રાણી આપને અનંતસુખ, અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન અને અનંતવીર્યરૂપ હૃદયમાં ધારણ કરતો થકો-ધ્યાતો થકો નિશ્ચિત સમયના નિયમ પૂર્વક નિત્ય આદર સહિત આપની સ્તુતિ કરે છે તે પુણ્યવાન પુરુષ એટલા માત્રથી જ કલ્યાણમાર્ગને પૂર્ણ કરીને પાંચ પ્રકારના વિસ્તૃત કલ્યાણકોનો પાત્ર બને છે. ૨૪

ભક્તિપ્રહ્લ-મહેન્દ્ર-પૂજિતપદ ત્વત્કીર્તને ન ક્ષમા:

સૂક્ષ્મ-જ્ઞાન-દશોઽપિ સંયમમૃતઃ કે હન્ત મન્દા વયમ્ ।

અસ્માભિઃ સ્તવનચ્છલેન તુ પરસ્ત્વચ્ચાદરસ્તન્યતે

સ્વાત્માધીન-સુખૈષિણાં સ ચ્છલુ નઃ કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમઃ ॥૨૫॥

આહો જગતપતિ પૂજ્ય અવધિજ્ઞાની મુનિ હારૈ,

તુમ ગુનકીર્તનમાહિં કૌન હમ મંદ વિચારૈ;

શ્રુતિ છલસોં તુમવિષૈ દેવ આદર વિસ્તાર રૈ !

શિવમુખ પૂરનહાર કલપતરુ યહી હમારૈ. ૨૫

અર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ભગવાન ! ભક્તિથી નમ્રીભૂત થઈને મહાન દેવેન્દ્ર આપના ચરણોને પૂજે છે, સૂક્ષ્મ જ્ઞાન-દર્શનના ધારક અને સંયમથી ભરપૂર (સ્વામી સમન્તભદ્ર જેવા સ્તુતિકાર) મુનિરાજ પણ આપનું કીર્તન કરવામાં સમથ નથી; તો અમારા જેવા મન્દબુદ્ધિવાળાઓની તો વાત જ શી કરવી ? અમે તો સ્તવનના બહાને આપના પ્રત્યે મારા ઉચ્ચ આદરનો વિસ્તાર કર્યો છે. આ સ્તવનરૂપ ઉચ્ચ આદર અમારા જેવા સ્વાત્માધીન સુખના ઇચ્છકોને માટે 'કલ્યાણ-કલ્પદ્રુમ' છે-કલ્યાણ પ્રદાન કરનાર કલ્પવૃક્ષ છે. ૨૫

પ્રશસ્તિ

વાદિરાજમનુ શાબ્દિક-લોકો

વાદિરાજમનુ તાર્કિક-સિંહઃ ।

વાદિરાજમનુ કાવ્યકૃતસ્તે

વાદિરાજમનુ ભવ્ય સહાયઃ ॥૧॥

વાદિરાજ મુનિતૈં અનુ, વૈયાકરણી સારે,

વાદિરાજ મુનિતૈં અનુ તાર્કિક વિદ્યાવારે;

વાદિરાજ મુનિતૈં અનુ હૈં કાવ્યનકે જ્ઞાતા,

વાદિરાજ મુનિતૈં અનુ હૈં ભાવજનકે ત્રાતા.

અર્થઃ— (વર્તમાનમાં-વાદિરાજના સમયમાં) જે શાબ્દિક લોક છે-શબ્દશાસ્ત્રના જ્ઞાતાઓ (વૈયાકરણો)નો સમૂહ છે-તે વાદિરાજનો અનુવર્તી છે-પ્રસ્તુત સ્તોત્રના કર્તા વાદિરાજમુનિ તેમના અગ્રણી છે-જે તાર્કિક (સંહોનો) સમૂહ છે, તે વાદિરાજનો અનુવર્તી છે; જે કાવ્યકર્તા છે તે બધા વાદિરાજના અનુવર્તી છે અને જે ભવ્યજીવોની સહાય કરનારાઓનો સમુદાય છે, તે પણ વાદિરાજનો અનુવર્તી છે-વાદિરાજ મુનિને જ તેમાં પ્રમુખ સ્થાન પ્રાપ્ત છે.

ॐ

श्री महाकवि धनंजय रचित

विषापहार स्तोत्र

उपजाति

स्वात्मस्थितः सर्वगतः समस्त-

व्यापारवेदी विनिवृत्तसंगः ।

प्रवृद्धकालोप्यजरो वरेण्यः,

पायादपायात्पुरुषः पुराणः ॥१॥

अर्थः—पोताना आत्मस्वप्नमां स्थित होवा छतां पणु सर्वव्यापक, समस्त व्यापारोना ज्ञाता होवा छतां पणु परिशुद्ध-रहित, दीर्घायु होवा छतां पणु वृद्धावस्था रहित, एवा सर्वश्रृंखला पुराण पुरुष श्री आदिनाथ जिनेन्द्रदेव लव्य जिवोने सांसारिक दुःखोथी छोडावीने मोक्षसुख प्रदान करो. १

परैरचिन्त्यं युगभारमेकः,

स्तोतुं वहन्योगिभिरप्यशक्यः ।

स्तुत्योऽद्य मेऽसौ वृषभो न भानोः,

किमप्रवेशे विशति प्रदीपः ॥२॥

अर्थः—हे प्रभो ! आप अकेवतीं आदिद्वारा अचिन्त्य छो, कर्मभूमिनी शङ्कातमां कर्मभूमिनो लार आपे एकलाये न वडन कर्यो हुतो, आपनी स्तुति करवामां परम ऋद्धिसंपन्न योगीयो पणु असमर्थ छे. आज ते न श्री ऋषभनाथ भगवाननी हुं स्तुति करी रह्यो छुं. ते भराभर छे केमके ज्यां सूर्यनो प्रकाश नथी पडोयतो त्यां शुं दीपक प्रकाश नथी करतो ? अर्थात् करे न छे. २

૭૨]

[પંચસ્તોત્ર

તત્યાજ શક્રઃ શક્રનાભિમાનં,
નાહં ત્યજામિ સ્તવનાનુબંધમ્ ।
સ્વલ્પેન બોધેન તતોઽધિકાર્થં,
વાતાયનેનેવ નિરૂપયામિ ॥૩॥

અર્થઃ—હે ત્રિલોકનાથ ! ઇન્દ્રે આપની સ્તુતિ કરવાની શક્તિનું અભિમાન છોડી દીધું હતું પરંતુ હું આપની સ્તુતિ કરવાનો પ્રયત્ન છોડતો નથી. જેમ નાનકડા વાળારામાંથી ઓકાઈને તેના કરતા અનેકગણા મોટા પદાર્થોનું વર્ણન કરવામાં આવે છે તેવી જ રીતે હું (મારા) થોડાક જ્ઞાન દ્વારા ઘણા મહાન પદાર્થોનું વર્ણન કરું છું. ૩

ત્વ વિશ્વદૃશ્વા સકલૈરદૃશ્યો,
વિદ્વાનદેષં નિશ્ચિલૈરવેદ્યઃ ।
વક્તું કિયાન્કીદૃશમિત્યશ્વયઃ,
સ્તુતિસ્તતોઽશક્તિકથા તવાસ્તુ ॥૪॥

અર્થઃ—હે સર્વજ્ઞદેવ ! આપ સકળ વિશ્વને દેખો છો પરંતુ આપ બધાથી અદૃશ્ય રહો છો. આપ પૂર્ણજ્ઞાતા છો પરંતુ આપને કોઈ જાણતું નથી. આપ કેવડા અને કેવા છો એ કહેવાને કોઈ સમર્થ નથી માટે આપની સ્તુતિ ન કરી શકવારૂપ જે કથા છે તે જ આપની સ્તુતિ છે. ૪

વ્યાપીડિતં બાલમિવાત્મદોષૈ-
રુલ્લાઘતાં લોકમવાપિવસ્ત્વં ।
હિતાહિતાન્વેષણમાંઘભાજઃ,
સર્વસ્ય જંતોરસિ બાલવૈદ્યઃ ॥૫॥

અર્થઃ—હે ઝિનવર ! જેમ બાળકો અણુસમજણા હોવાને કારણે વાતાદિ દોષોથી પીડાતા હોય છે તે સમયે બાળરોગોના નિષ્ણાત વૈદ્ય તેમને નીરોગ કરે છે તેવી જ રીતે સંસારી જીવો

કલ્યાણ-વિષાપહાર સ્તોત્ર]

[૭૩

પોતાના આત્માની બાન્તિરૂપ રોગથી અત્યંત દુઃખી થઈ રહ્યા છે તેમને આપે મોક્ષમાર્ગરૂપી નીરોગતાની પ્રાપ્તિ કરાવી છે. હિત-મોક્ષ (આત્માની પૂર્ણ અવસ્થા) અને મોક્ષના કારણ (પૂર્ણતાની શ્રદ્ધા) તથા અહિત-સંસાર (આત્માની અપૂર્ણ દાશા) અને સંસારના કારણ (અપૂર્ણતાની શ્રદ્ધા) બન્નેનો નિર્ણય કરવામાં અસમર્થ બધા અજ્ઞાની જીવોના આપ ખરેખર બાળવૈદ્ય છે. ૫

दाता न हता दिवस विवस्वा-

नद्यश्च इत्यच्युत दर्शिताशः

सन्ध्याजमेवं गमयत्यशक्तः,

क्षणेन दत्सेऽभिमतं नताय ॥६॥

અર્થ:—હે અચ્યુત ! આપ નમ્ર મનુષ્યને ક્ષણમાત્રમાં મનોવાંછિત સિદ્ધિ આપો છો. અર્થાત્ આપ સમાન નિજ શુદ્ધાત્માનું ધ્યાન કરનાર જીવોને આપ ક્ષણવારમાં મોક્ષદશાની પ્રાપ્તિ કરાવી દો છો. પરંતુ સૂર્ય જેમ આજ અને કાલ એમ કરતો દિશા દેખાડીને દિવસ વીતાવી દે છે પરંતુ દેતો લેતો કાંઈ નથી તેવી જ રીતે આપના સિવાય બીજું કોઈ પણ આજ આપીશ, કાલ આપીશ, અને ઇચ્છિતપદ આપવાની આશા દેખાડીને સમય વીતાવી દે છે કેમ કે તે સ્વતઃ અસમર્થ છે. ૬

उपैति भक्त्या सुमुखः सुखानि,

त्वयि स्वभावाद्विमुखश्च दुःखं ।

सदावदातद्यतिरेकरूप-

स्तयोस्त्वमादर्श इवावभासि ॥७॥

અર્થ:—હે પ્રભુવર ! આપના પ્રત્યે ભક્તિ હોવાથી સમ્યગ્-દષ્ટિ જીવ સ્વભાવથી જ સુખ પામે છે અને આપથી વિમુખ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ દુઃખ પામે છે. કેવળજ્ઞાન રૂપી પરમદ્યુતિને ધારણ કરનાર આપ સદૈવ તે બન્ને તરફ દર્પણની જેમ સમતા સ્વભાવ

૭૪]

પંચરસ્તોત્ર]

ધારણ કરીને શોભાયમાન થાવ છે. અર્થાત્ પુનરી ઉપર આપ પ્રસન્ન થતા નથી અને નિન્દક ઉપર કોપ કરતા નથી. છતાં પણ તેઓ પોતપોતાના પરિણામો અનુસાર સુખ-દુઃખ પામે છે. ૭

અગાધતાબ્ધેઃ સ યતઃ પયોધિ-

ર્મેરોશ્ચ તુજ્ઞા પ્રકૃતિ સ યત્ર ।

ધાવા પૃથિવ્યો પૃથુતા તથૈવ,

વ્યાપ ત્વદીયા ભુવનાન્તરાણિ ॥૮॥

અર્થ:—હે જિનેશ્વર ! સમુદ્રની ઊંડાઈ સમુદ્ર સુધી જ સીમિત છે અને મેરુ પર્વતની ઊંચાઈ મેરુ પર્વત સુધીજ સીમિત છે અને આકાશ તથા પૃથ્વીની વિશાળતા પણ તેમના સુધી જ સીમિત છે પરંતુ આપની ધીરજ, ઉન્નત પ્રકૃતિ અને ઉદારતા સમસ્ત લોકલોકમાં વ્યાપી રહી છે. ૮

તવાનવસ્થા પરમાર્થતત્ત્વં,

ત્વયા ન ગીતઃ પુનરાગમશ્ચ ।

દૃષ્ટં વિહાય ત્વમદૃષ્ટમૈષી-

વિરુદ્ધવૃત્તોઽપિ સમજ્જસસ્ત્વં । ૯ ॥

અર્થ:—હે જિનેન્દ્રદેવ ! આપના શાસનમાં પરમાર્થતત્ત્વ (નિશ્ચયતત્ત્વ) અનવસ્થા (અનિયતસ્થિતિ અથવા પરિવર્તનશીલતા) છે તથા આપે અનવસ્થા (પરિવર્તન શીલતા) બતાવીને પુનરાગમનો અભાવ કહ્યો છે. આપ પ્રત્યક્ષ જ્ઞ છોડીને અદૃષ્ટ જ્ઞ આહો છે; આ પ્રમાણે આપ વિરુદ્ધ આચરણ સહિત હોવા છતાં પણ વિરુદ્ધ આચરણ રહિત છે, એ મહાન્ આશ્ચર્ય છે. ૯

ભાવાર્થ:—પ્રસ્તુત શ્લોકમાં વિરોધાભાસ અલંકાર છે. વસ્તુતત્ત્વ અનેક ધર્માત્મક છે. સર્વથા નિત્યત્વ, એકત્વાદિ સ્વરૂપ નથી. કેમ કે દ્રવ્યદષ્ટિથી નિત્ય અને પર્યાયદષ્ટિથી અનિત્ય ધર્માત્મક છે. સંસારી જીવોની અપેક્ષાએ પુનરાગમન છે પરંતુ

કલ્યાણ-વિપાપહાર સ્તોત્ર]

[૭૫

મુક્ત જીવોની અપેક્ષાએ પુનરાગમન નથી કેમ કે સંસારી જીવ રાગ દ્વેષ, મોહમાવોને વશ થવાના કારણે જુદી જુદી યોનિઓમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે પરંતુ મુક્ત જીવોમાં કર્મકલંકનો અભાવ થઈ ગયો છે તેથી તેમને પુનરાગમન થતું નથી. દૃષ્ટાં છોડીને અદૃષ્ટાં ચાહવાનો અભિપ્રાય એ છે કે આપે ઇન્દ્રિયજનિત તુચ્છ સુખ છોડીને અતીન્દ્રિયજન્ય પરમસુખ મોક્ષની ચાહ કરી. આ પ્રમાણે અર્થ કરવાથી વાસ્તવમાં કોઈ પણ વિરોધ નથી.

સ્મર: સુદગ્ધો ભવતૈવ તસ્મિ--

ન્નુદ્વલિતાત્મા યદિ નામ શમ્ભુઃ ।

અશેત વૃન્દોપહતોઽપિ વિષ્ણુઃ

કિં ગૃહ્યતે યેન ભવાનજાગઃ ॥૧૦॥

અર્થ:—હે અનંતવીર્યના ધારક ! લોકવિજયી કામને વાસ્તવમાં આપે જ ભસ્મ કર્યો છે, બીજા કોઈએ નહિ. જો મહાદેવને કામને ભસ્મ કરવાને કારણે ઇશ્વર કહો તો તે બરાબર નથી કારણ કે તે પણ પાછળથી કામથી પીડિત થઈ ગયા હતા. વિષ્ણુ પણ લક્ષ્મીની સાથે શયન કરવાના કારણે અનેક આકુળતાઓથી પીડિત છે પરંતુ આપ સદૈવ આત્મામાં જાગૃત રહેવાને કારણે કામનિદ્રામાં અચેત થયા નહિ અર્થાત્ હરિહરાદિક બધા દેવ બાહ્ય પરિવ્રહથી લિપ્ત, નિદ્રા આદિ અઠાર દોષ સહિત તથા કામદ્વારા પીડિત છે અને આપ અઠાર દોષરહિત બાહ્ય અંતરંગ બધા પરિવ્રહોથી રહિત, નિરાકુળ અને સાચા કામવિજેતા છો. ૧૦

સ નીરજીસ્યાદપરોઽધવાન્વા,

તદોષકીર્ત્યૈવ ન તે ગુણિત્વમ્ ।

સ્વતોઽમ્બુરાશેર્મહિમા ન દેવ !

સ્તોકાપવાદેન જલાશયસ્ય ॥૧૧॥

અર્થ:—હે જિનદેવ ! આપનાથી ભિન્ન તે હરિહરાદિ દેવ

૭૬ |

[પંચસ્તોત્ર

નિર્દોષ હોય કે સદોષ હોય, તેમના દોષોનું વર્ણન કરવા માત્રથી જ આપનું ગુણીપણું નથી. જેમ વાવ, કૂવો, તળાવ આદિની નિંદા કરવાથી સમુદ્રનો મહિમા હોય એમ બાબત નથી પરંતુ સમુદ્રનો મહિમા સ્વભાવથી જ હોય છે તેવી જ રીતે અનંતજ્ઞાનાદિ અપરિમિત ગુણોના સ્વામી હોવાથી આપનો સર્વોપરિ મહિમા સ્વભાવથી જ છે. ૧૧

કર્મસ્થિતિં જન્તુરનેકભૂમિ,
નયત્યમું સા ચ પરસ્પરસ્ય ।
ત્વં નેતૃભાવં હિ તયોર્ભવાન્ધૌ,
જિનેન્દ્ર નૌનાવિકયોરિવાહ્યઃ ॥૧૨॥

અર્થ:—હે ભગવાન ! જેમ સમુદ્રમાં હોડી નાવિકને અને નાવિક હોડીને લઈ જાય છે તેવી જ રીતે સંસારી જીવ કર્મોની સ્થિતિને અને કર્મ સંસારીજીવોને પરસ્પર જુદી જુદી અવસ્થાઓમાં લઈ જાય છે પરિણામે હે જિનેન્દ્રદેવ ! આપે સંસારરૂપી ઘેર સમુદ્રમાં પરસ્પર એકબીજાનું નેતૃત્વ (વ્યવહારનયથી) કહ્યું છે. ૧૨

સુખાય દુઃખાનિ ગુણાય દોષા-
ન્ધર્માય પાપાનિ સમાચરંતિ ।
તૈલાય બાલાઃ સિકતાસમૂહં
નિપીડયંતિ સ્ફુટમત્વદીયાઃ ॥૧૩॥

અર્થ:—હે ત્રિભુવનપતિ ! આપના શાસનથી બાહ્ય સર્વથા એકાન્તવાદી જનો સુખની પ્રાપ્તિ માટે દુઃખોનું (પર્વત ઉપરથી પડવું, અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો આદિ ઘેર દુઃખોનું), ગુણોની પ્રસિદ્ધિ માટે (હાડકાની ખોપરીઓની માળા પહેરવી, મૃગના ચામડાનું આસન રાખવું ઇત્યાદિ) પ્રત્યક્ષ દોષોનું, ધર્મ માટે (અશ્વમેધ, નરમેધ અને નરપશુચંદ્ર) પાપોનું આચરણ કરે છે. આ પ્રમાણે હયોપાદેય (હિતાહિત) જ્ઞાન રહિત જીવ તેવની પ્રાપ્તિ માટે રેતીનો સમૂહ પીલે છે. ૧૩

કલ્યાણ-વિષાપહાર સ્તોત્ર]

[૭૭

વિષાપહારં મણિમૌષધાનિ
મંત્રં સમુદ્દિશ્ય રસાયનં ચ ।
બ્રામ્યન્ત્યહો ન ત્વમિતિ સ્મરન્તિ
પર્યાયનામાનિ તૈવ તાનિ ॥૧૪॥

અર્થ:—હે ભગવાન ! આશ્ચર્યની વાત છે કે સંસારી જીવો વિષ દૂર કરનાર મણિ, ઔષધ, મંત્ર, રસાયણ અને કંદપવૃક્ષ આદિની પ્રાપ્તિ માટે અહીં તહીં ભટકે છે પરંતુ આપનું સ્મરણ કરતા નથી. જે કે મણિ આદિ બધા શબ્દો આપના પવિત્ર નામના જ પર્યાયવાચી છે. ૧૪.

ચિત્તે ન કિશ્ચિત્કૃતવાનસિ ત્વં
દેવઃકૃતશ્ચેતસિ યેન સર્વમ્ ।
હસ્તે કૃતં તેન જગદ્વિચિત્રં
સુખેન જીવત્યપિ ચિત્તબાહ્યઃ ॥૧૫॥

અર્થ:—હે ત્રિભુવનારાધ્ય ! આપના હૃદયમાં (વીતરાગ હોવાથી રાગદ્વેષાદિ) કંઈ પણ નથી પરંતુ જે મનુષ્ય આપને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરે છે તેને વશ આપું જગત થઈ જાય છે એ આશ્ચર્યની વાત છે. આપ મનરહિત છો તોપણ સૂષેથી (અનંતજ્ઞાનાદિ ગુણોથી સંપન્ન હોવાને કારણે) જીવો છો અથવા જેમના ચિત્તમાંથી આપ બહાર છો તેઓ સુખપૂર્વક રહી શકતા નથી અને આપ અચિંત્ય હોવા છતાં પણ અનંત સુખમાં લીન છો. ૧૫

ત્રિકાલતત્ત્વં ત્વમવૈશ્વિલોકી—
સ્વામીતિ સંખ્યાનિયતેરમીષાં
બોધાધિપત્યં પ્રતિ નાભવિષ્યં—
સ્તેડન્યેડપિ ચેદ્વ્યાપ્સ્યદમૂનપીદં ॥૧૬॥

૭૮]

[પંચસ્તોત્ર

અર્થ:—હે જિનેન્દ્રદેવ ! આપ ત્રણે કાળના જીવાદિ પદાર્થોને યથાર્થરૂપે જાણો છો તથા ત્રણે લોકોના સ્વામી છો. આમ કહેવાનો અભિપ્રાય એ નથી કે આપના જ્ઞાન અને પ્રભુત્વની સીમા આટલી જ છે કેમ કે કાળ અને લોકની સંખ્યા નિશ્ચિત છે તેથી આપ ત્રિકાળજ્ઞાની અને ત્રિભુવનપતિ કહેવાઓ છો. જો આ ઉપરાંત બીજા પણ અનંતાકાળ અને લોક હોત તો તે પણ આપના જ્ઞાન અને પ્રભુત્વમાં સમાઈ જ જાત. ૧૬

નાકસ્ય પત્યુઃ પરિકર્મ રમ્યં

નાગમ્યરૂપસ્ય તવોપકારિ ।

તસ્યૈવ હેતુઃ સ્વસુખસ્ય

માનોરુદ્ધિમ્નતચ્છત્રમિવાદરેણ ॥૧૭॥

અર્થ:—હે ગુણસમુદ્ર ! ઇન્દ્રની મનોહારી સેવા નિત્ય નિરંજન જ્ઞાનમૂર્તિસ્વરૂપ આપનો ઉપકાર કરતી નથી. તેની મનોહારી સેવા તે ઇન્દ્રના જ આત્મસુખનું કારણ છે. જેમ કેમ આદરપૂર્વકે છત્ર ધારણ કરે છે તો તેનાથી તેને જ છાયાદિરૂપ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેનાથી સૂર્યનો કાંઈ થોડો જ ઉપકાર થાય છે ? તેવી જ રીતે ભગવાનની સેવા દ્વારા ઇન્દ્ર સંસારનાશક અતિશય પુણ્યની પ્રાપ્તિ કરે છે. ૧૭

કવોપેક્ષકસ્ત્વં ક્વ સુખોપદેશઃ

સ ચેત્કિમિચ્છાપ્રતિકૂલવાદઃ ।

ક્વાસૌ ક્વ વા સર્વજગત્પ્રિયત્વં

તન્નાયથાતથ્યમવેવિચં તે ॥૧૮॥

અર્થ:—હે વીતરાગ પ્રભુ ! પરમ વીતરાગી આપ ક્યાં ? આપનો સુખદાયક ઉપદેશ ક્યાં ? જો સુખદાયક ઉપદેશ હોય તો પછી ઇચ્છાથી પ્રતિકૂળ ઉપદેશ કેમ ? ક્યાં ઇચ્છાથી પ્રતિકૂળ આપનો આ ઉપદેશ ? અને ક્યાં તેમાં સર્વ સંસારી જીવોનું પ્રિયપણું ? આ બધું પરસ્પર વિરોધી હોવા છતાં પણ વિરોધ રહિત યથાર્થ છે એમ મને દૃઢ વિશ્વાસ છે. ૧૮

કલ્યાણ-વિષાપહાર સ્તોત્ર]

[૭૯

ભાવાર્થ:— જો કે વીતરાગ પ્રભુ આપ પરમ વીતરાગ છે છતાં પણ ભવ્ય જીવોના પુણ્યોદયથી આપની દિવ્યધ્વનિ ખરે છે. આપને ભવ્યજીવો પ્રત્યે કોઈ રાગ નથી તેથી વીતરાગી હોવામાં અને ઉપદેશ દેવામાં કોઈ વિરોધ નથી. હિતકારી હોવા છતાં પણ તે ઇન્દ્રિયવિષયના તુચ્છ ક્ષણિક સુખથી પ્રતિકૂળ છે કેમ કે ઇન્દ્રિય-વિષય સુખનો વિપાક અત્યંત કડવો છે છતાં પણ શિવસુખ આપવાનું સુખ્ય કારણ હોવાથી બધાને પ્રિય છે તેથી આપના ઉપદેશમાં કોઈ વિરોધ નથી.

તુજ્ઞાત્ફલં યત્તદકિંચનાશ્ચ,
પ્રાપ્યં સમૃદ્ધાન્ન ધનેશ્વરાદેઃ ।

નિરમ્ભસોઽપ્યુશ્વતમાદિવાદ્રે—

નેકાપિ નિર્યાતિ ધુની પયોધેઃ ॥૧૯॥

અર્થ:—હે પરમાત્મા ! જેમ પર્વત જળરહિત છે પરંતુ સ્વભાવથી જ ઉન્નત પ્રકૃતિ ધારણ કરે છે તેથી તેમાંથી ગંગાદિ અનેક નદીઓ નીકળે છે અને જળથી સમૃદ્ધ સમુદ્રમાંથી એક પણ નદી નીકળતી નથી તેવી જ રીતે હે ભગવાન ! આપની પાસે પરમાણુમાત્ર પણ પરિશ્રદ્ધ નથી તો પણ અનંતજ્ઞાનાદિ ગુણો દ્વારા અત્યંત ઉન્નત સ્વભાવ હોવાથી આપના દ્વારા જે અનંત સુખાદિરૂપ ફળની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે તે ધનપતિ કુબેરથી કદી થઈ શકતી નથી. ૧૯

ત્રૈલોક્યસેવાનિયમાય દણ્ડં

દધ્ને યદ્રિદ્રો વિનયેન તસ્ય ।

તત્પ્રાતિહાર્યં ભવતઃ કુતસ્ત્યં,

તત્કર્મયોગાદિ વા તવાસ્તુ ॥૨૦॥

અર્થ:—હે ત્રિલોકકેનાથ ! ઇન્દ્રે ત્રણ લોકના જીવોની સેવા કરવા માટે જે વિનયપૂર્વક દંડ ધારણ કર્યો હતો તેથી પ્રતિહારપણું

૯૦]

[પંચસ્તોત્ર

ઇન્દ્રને જ હો કેમકે પ્રતીહારપણાનું કાર્ય તેણે જ કર્યું છે, આપને તે પ્રતીહાર્ય (પ્રતીહારનું કાર્ય) કેવી રીતે હોય ? અથવા ખરાખર છે કે પૂર્વોપાર્જિત તીર્થંકર પ્રકૃતિરૂપ કર્મના ઉદયથી અશોકવૃક્ષાદિ આઠ પ્રતીહાર્ય હોય છે એ કારણે તે કર્મયોગથી આપને પણ 'પ્રતીહાર્ય' હો. ૨૦

શ્રિયા પરં પश्यति साधु निःस्वः,

श्रीमान्न कश्चित्कृपणं त्वदन्यः ।

यथा प्रकाशस्थितमन्धकार—

स्थायीक्षतेऽसौ न तथा तमःस्थम् ॥૨૧॥

અર્થ:—હે જિનેશ્વર ! દરિદ્ર મનુષ્ય ધનવાનને આદરભાવથી દેખે છે પરંતુ આપના સિવાય બીજી કોઈ પણ ધનવાન વ્યક્તિ પુણ્યોદય રહિત નિર્ધનને સારી રીતે જોતી નથી. તે યોગ્ય જ છે કારણ કે અંધારામાં ઉભેલો મનુષ્ય પ્રકાશમાં ઉભેલા પુરુષને જેમ જોઈ લે છે તેમ પ્રકાશમાં ઉભેલો પુરુષ અંધારામાં ઉભેલા પુરુષને જોઈ શકતો નથી. ૨૧

ભાવાર્થ:—એશ્વર્યના મદથી અંધ સંસારના સંપત્તિશાળી મનુષ્યો નિર્ધનો તરફ આંખ ઉઘાડીને જોતા પણ નથી પણ આપ શ્રીમાન્ હોવા છતાં પણ જ્ઞાનાદિ સંપત્તિ રહિત મનુષ્યોને હિતનો ઉપદેશ આપીને સુખી કરો છો. આ રીતે આપ સંસારના શ્રીમાનોથી ભિન્ન પ્રકારના જ શ્રીમાન્ છો.

स्ववृद्धिनिःश्वासनिमेषभाजि,

प्रत्यक्षमात्मानुभवेऽपि मूढः ।

किं चाखिलज्ञेयविवर्तिबोध-

स्वरूपमध्यक्षमवैति लोकः ॥૨૨॥

અર્થ:—હે જગતના નાથ ! પોતાના શરીરની વૃદ્ધિ, પ્રાણ-ધારણ અને આંખના પલકારવાળા વાસ્તવમાં પોતાના સ્વરૂપને

કલ્યાણ-વિષાપહાર સ્તોત્ર]

[૮૧

અનુભવ કરવામાં પણ અશક્ત જીવો સ્વસંવેદન પ્રત્યક્ષથી આત્માને ક્યાંથી જાણી શકે ? અને જ્યાં પ્રત્યક્ષરૂપ સ્વાત્માને જ જાણુતા નથી તો પછી કેવળજ્ઞાનરૂપ, અમૂર્ત અને ચિન્માત્ર એવા આપને કેવી રીતે જાણી શકે ? અર્થાત્ જાણી શકે નહિ. ૨૨

તસ્યાત્મજસ્તસ્ય પિતેતિ દેવ

ત્વાં યેઽવગાયન્વિ કુલં પ્રકાશ્ય ।

તેઽઘ્યાપિ નન્વાશ્મનમિત્યવશ્યં

પાણૌ કૃતં હેમ પુનસ્ત્યજન્તિ ॥૨૩॥

અર્થ: —હે પરમાત્મા ! આપ નાભિરાજના પુત્ર છો અને ભરતેશ્વરના પિતા છો આ પ્રમાણે આપના વંશનું વર્ણન કરીને જે મૂઠબુદ્ધિ જીવ આપની અવહેલના કરે છે તે બુદ્ધિહીનોની જેમ હાથમાં આવેલા સુવર્ણને એમ કહીને છોડી દે છે કે આ પાષાણ છે અથવા પાષાણથી ઉત્પન્ન થયું છે. ૨૩

દત્તસ્ત્રિલોકયાં પટહોઽભિભૂતાઃ

સુરાસુરાસ્તસ્ય મહાન્સ લાભઃ ।

મોહસ્ય મોહસ્ત્વયિ કો વિરોદ્ધુ-

મૂલસ્ય નાશો ફલવદ્વિરોધઃ ॥૨૪॥

અર્થ:—હે ત્રિભુવનનાથ ! ત્રણે લોકમાં વિજયનું નગારું વગાડવાથી મોહને ઘણો મોટો વિજયલાભ થયો કારણ કે તેનાથી સુર અને અસુર બધા અપમાનિત થયા. પરંતુ આપની સમક્ષ તે મોહ સ્વયં મૂઝવિઈત્ થઈ ગયો. તે યોગ્ય જ છે, વિરોધીનો બળવાનની સાથે વિરોધ કરવાથી મૂળ સહિત નાશ થાય છે.

માર્ગસ્ત્વયૈકો દદૃશે વિમુક્તે-

શ્વતુર્ગતીનાં ગહનં પરેણ ।

૮૨]

[પંચસ્તોત્ર

सर्वं मया दृष्टमिति स्मयेन

त्वं मा कदाचिद्भुजमालुलोक ॥२५॥

અર્થ—હે જિનેન્દ્રદેવ ! આપે એક મોક્ષનો જ માર્ગ જોયો છે અને આપનાથી ભિન્ન અન્યમતી દેવોએ ચારે ગતિનો ગહન માર્ગ જોયો છે તેથી મેં બધું જ જોયું છે એવા અહંકારથી આપે કદી પણ આપનો હાથ જોયો નહિ. ૨૫

स्वर्भानुरर्कस्य हविर्भुजोऽम्भः,

कल्पान्तवातोऽम्बुनिधेर्विधातः ।

संसारभोगस्य वियोगभावो,

विपक्षपूर्वाभ्युदयास्त्वदन्ये ॥२६॥

અર્થ:—હે અનંત સુખધારક ! રાહુ સૂર્યનો, જળ અગ્નિનો, પ્રલયકાળનો પવન સમુદ્રનો તથા વિયોગભાવ સંસારના ભોગોનો પ્રતિપક્ષી છે, આ પ્રમાણે કેવળ આપના સિવાય સંસારના બધા પદાર્થોનો અભ્યુદય તેમના પ્રતિપક્ષ સહિત છે. ૨૬

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુવર ! કેવળ આપનો જ અભ્યુદય એવો છે કે જે પ્રતિપક્ષી ભાવોથી સુરક્ષિત છે કેમકે આપના સર્વ વિભાવોનો સર્વથા નાશ થઈ ગયો છે તેથી કેવળ આપના ભક્ત જ શાશ્વત સુખનો રસાસ્વાદ લે છે.

अजानतस्त्वां नमतः फलं यत्,

तज्जानतोऽन्यं न तु देवतेति ।

हरिन्मणिं काचधियादधान-

स्तं तस्य बुद्ध्या बहतो न रिक्तः ॥२७॥

અર્થ:—હે મુનિનાથ ! આપને જાણ્યા વિના (પણ) નમસ્કાર કરનાર મનુષ્યને જે ક્ષણ પ્રાપ્ત થાય છે તે ક્ષણ આપનાથી ભિન્ન

કલ્યાણ-વિષાપહાર સ્તોત્ર]

[૮૩

ખીજાઓને ' દેવ ' જાણીને નમસ્કાર કરનારને પણ મળતું નથી કેમકે નીલમણિને કાચ માનીને ધારણ કરનાર મનુષ્ય, કાચને નીલમણિ માનીને ધારણ કરનાર મનુષ્ય કરતાં દરિદ્ર નથી. ૨૭

પ્રશસ્તવાચશ્ચતુરાઃ કષાયૈ-

દર્ગ્ધસ્ય દેવવ્યવહારમાહુઃ ।

ગતસ્ય દીપસ્ય હિ નંદિતત્વં,

દૃષ્ટં કપાલસ્ય ચ મંગલત્વમ્ ॥૨૮॥

અર્થઃ—હે જિનપતિ ! પ્રશસ્ત વચન બોલનાર ચતુર વ્યવહારી મનુષ્ય ક્રોધાદિ-કષાયોથી જલતા પુરુષને પણ દેવ શબ્દથી સંબોધે છે. આ વ્યવહાર એવો છે જેમ બોલવાતા દીપકને લોકો કહે છે કે દીપક વધી ગયો અને ફૂટેલા ઘડાને કહે છે કે ઘડાનું કલ્યાણ થઈ ગયું. ૨૮

નાનાર્થમેકાર્થમદસ્ત્વદુક્તં,

હિતં વચસ્તે નિશમય્ય વક્તુઃ ।

નિર્દોષતાં કે ન વિભાવયન્તિ,

જ્વરેણ મુક્તઃ સુગમઃ સ્વરેણ ॥૨૯॥

અર્થઃ—હે સ્યાદ્રાદ નાયક ! જેમ કોઈનો નીરોગી સ્વર સાંભળતાં જ ખબર પડી જાય છે કે એ જ્વર રહિત છે તેવી જ રીતે હે દેવાધિદેવ ! બુદ્ધ બુદ્ધ અર્થવાણા, એક અર્થવાણા તથા હિતકારી આપના દ્વારા પ્રતિપાદિત વચનો સાંભળીને કયો પરીક્ષક આપના જેવા સત્યવાદીની નિર્દોષતાનો અનુભવ ન કરે અર્થાત્ બધાં જ કરે છે. ૨૯

ન ક્વાપિ વાઙ્છા વવૃત્તે ચ વાક્તે

કાલે ક્વચિત્કોઽપિ તથા નિયોગઃ ।

ન પૂરયામ્યમ્બુધિમિત્યદંશુઃ

સ્વયં હિ શીતદ્યુતિરભ્યુદેતિ ॥૩૦॥

અર્થ:—હે ઋષભદેવ ! આ આપનો કોઈ અચિંત્ય ગુણ જ છે કે આપની ક્યાંય કોઈ પણ પ્રકારની ઇચ્છા વિના જ આપના વચનો (દિવ્યધ્વનિ) ની પ્રવૃત્તિ સ્વભાવથી જ થાય છે, એવો કાંઈક નિયોગ જ છે. જેમ ચન્દ્રનો ઉદય સ્વભાવથી જ થાય છે, ‘ હું’ સમુદ્રને પૂરેપૂરો ભરી દઉં’ એવી ઇચ્છાથી ચન્દ્રનો ઉદય થતો નથી, તેવી જ રીતે આપની દિવ્યધ્વનિ સ્વભાવથી જ ખરે છે. ૩૦

ગુણા ગમીરાઃ પરમાઃ પ્રસન્ના

બહુપ્રકાશવહ વસ્તુવેતિ ।

દષ્ટોજમન્તઃ સ્તવને ન તેષાં

ગુણો ગુણાનાં કિમતઃ પરોસ્તિ ॥૩૧॥

અર્થ:—હે ગુણ સમુદ્ર ? આપના ગુણ ગંભીર, સર્વોત્કૃષ્ટ, સુપ્રસિદ્ધ, સિન્ન સિન્ન પ્રકારના અને ઘણા છે. સ્તુતિમાં તે ગુણોનો અંત દેખાતો નથી કેમકે તે અનંત છે. જે તેમનો ક્યાંય અંત હોય તો આપમાં જ છે. અર્થાત્ આપ સર્વગુણસંપન્ન છે, આપનામાં કોઈ ગુણની કમી નથી. ૩૧

સ્તુત્યા પરં નાભિમતં હિ ભક્ત્યા

સ્મૃત્યા પ્રણત્યા ચ તતો મજામિ ।

સ્મરામિ દેવં પ્રણમામિ નિત્યં

કેનાપ્યુપાયેન ફલં હિ સાધ્યમ્ ॥૩૨॥

અર્થ:—હે દેવાધિદેવ ! કેવળ સ્તુતિકારા જ ઇચ્છિત ફળની પ્રાપ્તિ થતી નથી પરંતુ ભક્તિ, સ્મરણ, નમસ્કારથી પણ થાય છે. તેથી હું સદૈવ આપની ભક્તિ કરું છું, ધ્યાન કરું છું અને આપને પ્રણામ કરું છું કેમકે કોઈ પણ ઉપાય દ્વારા પોતાના ત્રિભાવ ભાવો મટાડીને ઇચ્છિત ફળ સિદ્ધ કરી લેવું નોઈએ. ૩૨

કલ્યાણ-વિષ્ણુસ્તોત્ર]

[૮૫]

તતસ્ત્રિલોકીનગરાધિદેવં

નિત્યં પરંજ્યોતિરનંતશક્તિમ્ ।

અપુણ્યપાપં પરપુણ્યહેતું

નમામ્યહં વન્ધ્યમવન્દિતારમ્ ॥૩૩॥

અર્થ:—હે ગુણનિધિ ! આપ અવિનાશી છો, કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ જ્યોતિથી પ્રકાશમાન છો, અનંત વીર્યાના ધારક છો, સ્વયં પુણ્ય-પાપ રહિત છો છતાં પણ લબ્યજીવોના પુણ્યના કારણ છો. આપ ઇન્દ્ર, ચક્રવર્તી બધા દ્વારા વંદ્ય છો પરંતુ આપ કોઈને વંદન કરતા નથી. ત્રણેલોકના સ્વામી એવા આપને હું (ધનંજય કવિ) સદૈવ નમસ્કાર કરું છું. ૩૩

અશબ્દમસ્પર્શમરૂપગંધં

ત્વાં નીરસં તદ્વિષયાવબોધમ્ ।

સર્વસ્ય માતારમમેયમન્યૈ-

જિનેન્દ્રમસ્માર્યમનુસ્મરામિ ॥૩૪॥

અર્થ:—હે ત્રિલોકીનાથ ! આપ શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, ગંધ અને રસરહિત છો પરંતુ તેમના વિષયના પૂર્ણ જ્ઞાતા છો. આપ સર્વને જાણો છો પરંતુ આપને કોઈ જાણતું નથી. આપના અનંતગુણોનું સ્મરણ પણ કરી શકાતું નથી એવા શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનનું હું સદૈવ વારંવાર ચિંતવન કરું છું. ૩૪

અગાધમન્યૈર્મનસાપ્યલંઘ્યં

નિષ્કિચનં પ્રાર્થિતમર્થવદ્ધિઃ ।

વિશ્વસ્ય પારં તમદૃષ્ટપારં

પતિં જનાનાં શરણં વ્રજામિ ॥૩૫॥

અર્થ:—હે નરનાથ ! આપ ગુણોથી ગંભીર છો તેથી બીજા તે બેડાણુ સુધી પહોંચી શકતા નથી, મનથી આપનું ચિંતવન

૮૬]

[પંચસ્તોત્ર

કરી શકાતું નથી, પરમાણુમાત્ર પણ પરિગ્રહ આપની પાસે નથી છતાં પણ ઈન્દ્ર ચક્રવર્તી વગેરે આપની પાસે યાચના કરે છે. (કારણ કે અનંત ચતુષ્ટયસ્વરૂપ અંતરંગ-લક્ષ્મીથી આપ શોભી રહ્યા છો અને ઈન્દ્ર, ચક્રવર્તી વગેરે તેનાથી રહિત છે તેથી તેમનું યાચકપણું સ્વાભાવિક જ છે.) આપ વિશ્વના સકળ પદાર્થોનો પાર પામ્યા છો અને ખીજને પણ પાર પહોંચાડો છો, પરંતુ આપનો પાર કોઈ પામ્યું નથી, એવા તે જિનપતિનું હું શરણ ગ્રહું છું. ૩૫

ત્રિલોક્યદીક્ષાગુરવે નમસ્તે

યોઽર્વર્ધમાનોઽપિ નિજોન્નતોઽભૂત્ ।

પ્રાગ્મણ્ડલૈશ્વર્યઃ પુનરદ્રિકલ્પઃ

પદ્મચાન્ન મેરુઃ કુલપર્વતોઽભૂત્ ॥૩૬॥

અર્થઃ—હે ત્રિભુવનપતિ ! સુમેરુ પર્વત પહેલાં ગોળ પથ્થરોનો ઢગલો, પછી નાનો પહાડ અને પછી કુલાચલ થયો નહોતો પરંતુ સ્વભાવથી જ તે મહામેરુ હતો તેવી જ રીતે આપ ક્રમપૂર્વક ન વધતાં સ્વયં ઉન્નત હતા. એવા ત્રણેલોકના દીક્ષાગુરુ સ્વરૂપ આપને નમસ્કાર. ૩૬

સ્વયપ્રકાશસ્ય દિવા નિશા વા,

ન બાધ્યતા યસ્ય ન બાધકત્વમ્ ।

ન લાઘવં ગૌરવમેકરૂપં

વન્દે વિશ્વં કાલકલામતીતમ્ ॥૩૭॥

અર્થઃ—હે ત્રિલોકી પ્રભુ ! આપ સ્વયં સતત પ્રકાશસ્વરૂપ છો તેથી દિવસ કે રાત્રિની જેમ બાધ્ય બાધકપણું નથી, જેમને નથી લઘુતા કે નથી ગુરુતા. તે સદૈવ એકરૂપ રહેનાર અને કાળની કળાથી રહિત અર્થાત્ અવિનાશી ત્રિલોકીનાથને હું નમસ્કાર કરું છું. ૩૭

કલ્યાણ-વિષપહાર સ્તોત્ર]

[૮૭

इति स्तुति देव विधाय दैन्या-

द्वरं न याचे त्वमुपेक्षकोऽसि ।

छायातरुं संश्रयतः स्वतः स्यात्,

कश्छायया याचितयात्मलाभः ॥३८॥

અર્થ:—હે નાથ ! આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને હું દીનતાપૂર્વક વરદાન માગતો નથી કેમ કે હું બાણું છું કે આપ રાગદ્વેષરહિત છો. અથવા બરાબર જ છે કે વૃક્ષનો આશ્રય લેનાર પુરુષને છાંયો સ્વયં પ્રાપ્ત થઈ જાય છે તો પછી છાંયો માગવાથી શો લાભ થાય ? ૩૮

अथास्ति दित्सा यदि वोपरोध-

स्त्वय्येव सक्तां दिश भक्तिबुद्धिम् ।

करिष्यते देव तथा कृपां मे,

को वात्मपोष्ये सुमुखो न सूरिः ॥३९॥

અર્થ:—હે સ્વામી ! જો આપની કાંઈ દેવાની ઈચ્છા હોય અથવા કાંઈ અનુગ્રહ હોય તો હું એ જ માણું છું કે આપના ચરણોમાં જ મારી ભક્તિ રહો. મને વિશ્વાસ છે કે હે દેવ ! આપ મારા ઉપર આટલી કૃપા અવશ્ય કરશો. પોતા વડે પોષાવા યોગ્ય શિષ્ય ઉપર કયા વિદ્વાન પુરુષ અનુકૂળ નથી થતા ? બધા જ થાય છે. ૩૯

वितरति विहिता यथा यथञ्चि-

ज्जिन विनताय मनीषितानि भक्तिः ।

त्वयि नुतिविषया पुनर्विशेषा-

द्विशति सुखानि यशो धनं जयं च ॥४०॥

૮૮]

[પંચસ્તોત્ર

અર્થ:--હે જિનેન્દ્રદેવ ! જેમ કેઈ પણ રીતે કરેલી ભક્તિ પણ વિનયશીલ ભક્તને મનોવાંછિત ફળ આપે છે તો પછી વિશુદ્ધ પરિણામોથી કરેલી આપની સ્તુતિ અને ભક્તિ વિશેષપણે સુખ, યશ, ધન અને વિજય આપે છે.

ભાવાર્થ:--હે ભગવાન ! સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક વિશુદ્ધ પરિણામો દ્વારાઆપની સ્તુતિ કરવાથી વિશિષ્ટ સુખ, નિર્મલ યશ, ધન વૈભવ અને વિજય લાભ મળે છે અને અંતે સર્વોપરિ મોક્ષનું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

એ પ્રમાણે મહાકવિ ધનંજયતકૃત વિષાપહાર સ્તોત્રની પં. શ્રેયાંસકુમારજી શાસ્ત્રીકૃત ભાષાટીકાનો ગુજરાતી અનુવાદ પૂરો થયે.

विषापहार-स्तोत्रने।

पद्यानुवाद

अपने में ही स्थिर रहता है, और सर्वगत कहलाता,
सर्व-संग-त्यागी होकर भी, सभ व्यापारोंका ज्ञाता;
काल-मानसे वृद्ध अहुत है, फिर भी अजर अमर स्वयमेव,
विपदाओंसे सदा अचावे, वह पुराण पुरुषोत्तम देव. १.

जिसने पर-कल्पनातीत, युग-भार अकेले ही उठा,
जिसके सुगुन-गान मुनिजन भी, कर नहीं सके एक वेला;
उसी वृषभकी विशद विरह यह, अल्पभुद्धि जन रचता है,
जहाँ न जाता मानु, वहाँ भी दीप उजला करता है. २.

शक सरीषे शक्तिवान ने, तब गर्व गुण गाने का,
किन्तु मैं न साहस छोड़ंगा, विरहावली बनानेका;
अपने अल्पज्ञान से ही मैं, अहुत विषय प्रकटाउँगा,
धस छोटे वातायनसे ही, सारा नगर दिखाउँगा. ३.

तुम सभ-दर्शी देव, किन्तु, तुमको न देख सकता कोध,
तुम सभके ही ज्ञाता, पर तुमको न जन पाता कोध;
'कितने हो' 'कैसे हो, यों कुछ कहा न जाता है लगवान,
धससे निज अशक्ति अतलाना, यही तुम्हारा स्तवन महान. ४.

बालक सभ अपने दोषोंसे, जो जन पीडित रहते हैं,
उन सभको है नाथ, आप, भवतापरहित नित करते हैं;
यों अपने हित और अहितका, जो न ध्यान धरनेवाले,
उन सभको तुम बाल-वैद्य हो, स्वास्थ्य-दान करनेवाले. ५.

[74]

दने लेनेका काम कुछ, आज कदम परसें करके,
दिन व्यतीत करता अशक्त रवि, व्यर्थ दिलासा दे करके;
पर हे अच्युत, जनपति, तुम यों पल भर ली नहिं जोते हो,
शरणागत नत भक्तजनोको, त्वरित धृष्ट इल देते हो. ६.

भक्तिभावसे सुमुग्ध आपके रहनेवाले सुग्ध पाते,
और विमुग्ध जन दुग्ध पाते है, रागद्वेष नहिं तुम लाते;
कमल सुदुतिमय चारु आरसी, सदा ऐकसी रहती ज्यों,
उसमें सुमुग्ध विमुग्ध दोनों ही, द्वेषे छाया ज्यों की त्यों. ७.

गहुराई निधि की, उंचाई गिरि की, नल-थल की चौडाई,
वही वही तक जहां जहां तक, निधि आदिक दें दिखलाई;
किन्तु नाथ, तेरी अगाधता, और तुंगता, विस्तरता,
तीन भुवनके आहिर ली है, व्याप रही है जगत्पिता ८.

अनवस्थाको परम तत्त्व, तुमने अपने मतमें गाया,
किन्तु भडा अचरण यह भगवान्, पुनरागमन न भतलाया;
त्यों आशा करके अदृष्टकी, तुम सुदृष्ट इलको जोते,
यों तत्र चरित द्वेषे उलटेसे, किन्तु धरित सभली होते. ९.

काम जलाया तुमने स्वामी, धसीलिये यह उसकी धूल,
शंभु रमाध निज शरीरमें, होय अधीर मोह में भूल;
विष्णु परिग्रहयुत सोते हैं; लूटे उन्हें धसीसे काम,
तुम निर्धन जगते रहते, तुमसे क्या छीने वह वाम. १०.

और देव हों चाहे जैसे, पाप सहित अथवा निष्पाप,
उनके दोष दिभानेसे ही, गुणी कहे नहिं जते आप;
जैसे स्वयं सरितपति की अति, महिमा भदी दिभाती है,
जलाशयोके लघु कहनेसे, वह न कहीं भठ जाती है. ११.

[75]

कर्मस्थितिके श्रव निरन्तर, विविध थलोमें पहुँचाता,
और कर्म धन जग-श्रवोके, सभ गतियोंमें ले जाता;
यों नौका नाविकके जैसे, धंस गहरे लव-सागरमें,
श्रव कर्मके नेता हो प्रभु, पार करे कर कृपा हमें. १२.

गुणके लिये लोग करते हैं; अस्थि-धारणादिक अहु टाप,
धर्महेतु पापोंमें पडते, पशुवधादिके कहु निर्दोष;
सुअहित निज तनके दते है, गिरिपातादि दुःखमें डेल,
यों जो तव मतआह्य भूढ वे, आलू पेल निकाले तेल. १३.

विषनाशक मणि मंत्र रसायन, औषधके अन्वेषणमें,
दृष्टो तो ये लोले प्राणी, किरें लटकते वन वन में;
समझ तुम्हें ही मणिमंत्रादिक, स्मरण न करते सुअदायी,
क्योंकि तुम्हारे ही हैं ये सभ, नाम दूसरे पर्यायी. १४.

हे जनेश, तुम अपने मनमें, नहीं किसीके लाते हो,
पर जिस किसी लाग्यशालीके, मनमें तुम आ जाते हो;
वहु निज-करमें कर लेता है, शकल जगतके निश्चय से,
तव मन से आहुर रहकर ली, अचरण है रहता सुअसे. १५.

त्रिकालज्ञ त्रिजगतके स्वामी, ऐसा कहनेसे जिनदेव,
ज्ञान और स्वामीपनकी, सीमा निश्चित होती स्वयमेव;
याद धंससे ली ज्यादा होती, काल जगतकी गिनती और,
तो उसको ली व्यापित करते, ये तव गुण दानों सिरमौर. १६.

प्रभुकी सेवा करके सुरपति, भीज स्वसुअके पोता है,
हे अगम्य अज्ञेय न धंससे, तुम्हें लाल कुछ होता है;
जैसे छत्र सूर्यके सम्भुअ, करनेसे दयालु जिनदेव,
करनेवाले ही के होता, सुअकर आतपहुर स्वयमेव. १७.

[76]

कहां तुम्हारी वीतरागता, कहां सौम्यकारक उपदेश !
हो ली तो कैसे बन सकता, धन्द्रिय-सुख-विरुद्ध आदेश ?
और जगतकी प्रियता ली तब, सबव कैसे हो सकती ?
अचरज, यह विरुद्ध गुणमाला, तुममें कैसे रह सकती ? १८.

तुम समान अति तुंग किन्तु निधनोंसे, जो मिलता स्वयमेव,
धनद्विधा धनिकोंसे वह इल, कभी नहीं मिल सकता देव;
जलविहीन उंचे गिरिवरसे, नाना नदियां बहती हैं,
किन्तु विपुल जलयुक्त जलधिसे, नहीं निकलतीं, उरती हैं. १९.

करो जगत-जन जिनसेवा, यह समझानेको सुरपति ने,
दंड विनयसे लिया, धसलिये, प्रातिहार्य पाया उसने;
किन्तु तुम्हारे प्रातिहार्य वसु-विधि है सो आये कैसे ?
है जिनेंद्र; यदि कर्मयोगसे, तो वे कर्म हुआ कैसे ? २०.

धनिकोंको तो सभी निधन, लभते है लला समजते है,
पर निधनोंको तुम सिवाय जिन, कोई लला न कहते है;
जैसे अंधकारवासी उजियालेवालेको दृष्टे,
वैसे उजियालावाला नर, नहीं, तमवासीको दृष्टे. २१.

निज शरीरकी वृद्धि धास-उच्छ्वास और पलकें अपना,
ये प्रत्यक्ष चिन्ह हैं जिस में, ऐसा ली अनुभव अपना;
कर न सकें जो तुच्छवृद्धि वे, है जिनवर; क्या तेरा रूप,
धन्द्रियगोचर कर सकते हैं, सकल ज्ञेयमय ज्ञानस्वरूप ? २२.

‘उनके पिता’ ‘पुत्र हैं उनके,’ कर प्रकास यों कुलकी भात,
नाथ; आपकी गुण-गाथा जो, गाते हैं २२ २२ दिनरात;
यारु चित्तहर यामीकरके, सत्यमुच्य ही वे विना विचार,
उपल-शकलसे उपज उलकर, अपने करसे देते डार. २३.

[77]

तीन लोकमें ढाल भ्रमकर, किया मोह ने यह आदेश,
सभी सुरासुर दुःखे पराजित, मिला विजय उसे विशेष;
किन्तु नाथ; वह निभल आपसे, कर सकता था कहां विरोध,
वैर ठानना भलवानेसे, जो देता है भुङ्को जोह. २४.

तुमने केवल एक मुक्तिका, देखा मार्ग सौभ्यकारी,
पर औरोंने आरे गति के, गहन पथ देखे लारी;
धससे सभ कुछ देखा हमने, यह अलिमान ठान करके,
हे जिनवर, नहीं कभी देचना, अपनी सुख तान करके. २५.

रविको राहु रोकता है, पावकको वारि सुझाता है,
प्रलयकालका प्रथम पवन, जलनिधिको नाथ नयाता है;
ऐसे ही लव-लोकोको, उनका वियोग हरता स्वयमेव,
तुम सिवाय सभकी अहती पर, घातक लगे दुःखे हैं देव. २६.

पिन जाने ली तुम्हें नमन करनेसे जो इल इलता है,
वह औरोंको देव मान, नमनेसे ली नहीं मिलता है;
ज्यों *भरकतको काय मानकर, करगत करनेवाला नर,
समझ सुमणि जो काय गहे, उसके सम रहे न आली कर. २७.

विशद मनोश भोलनेवाले, पंडित जो कहलाते हैं,
कौधादिकसे जले दुःखेको, वे यों 'देव' अताते हैं;
जैसे 'भुङ्के दुःखे' दीपकको, 'अढा दुःखा' सभ कहते हैं,
और कपाल विघट जानेको, 'भंगल दुःखा' समझते हैं. २८.

नयप्रमाणयुत अतिहितकारी, वचन आपके कहे दुःखे,
सुनकर श्रोताजन तरवोंके, परिशीलन में लगे दुःखे;
वक्ताका निर्दोषपना जानेगे, क्यों नाहं हे गुणमाल,
जवरविमुक्त जाना जाता है, स्वर परसे सहजहि तत्काल. २९.

* भरकत—नीलमणि

यद्यपि जगडे किसी विषयमें अभिलाषा तब रही नहीं,
तौ ली विमल वाणि तथ फिरती, यदा कदाचित् कहीं कहीं;
ऐसा ही कुछ है नियोग यह, जैसे पूर्णचन्द्र जिनदेव,
खवार भवानेको न डीगता, किन्तु उदित होता स्वयमेव. 30.

हे प्रभु; तेरे गुण प्रसिद्ध है, परमोत्तम है, गहरे है,
बहु प्रकार है, पार रहित है, निज स्वभावमें गहरे है,
स्तुति करते करते यों देखा, छार गुणोंका आभिरमें,
धनमें जे नहिं कहा. रहा वह, और कौन गुण जाहर में 31.

किन्तु न केवल स्तुति करनेसे, मिलताहै निज अभिमत इल,
धस से प्रभुको भक्तिभावसे, भजता हूँ, प्रतिदिन प्रतिपल;
स्मृति करके सुमरन करता हूँ, पुनि विनम्र हो नमता हूँ,
किसी यत्नसे ली, अलीप्त-साधन की धम्मा रभता हूँ. 32.

धसीलिये शायत तेजोभय, शक्ति अनन्तवन्त अभिराम,
पुण्य पाप भिन्, परम पुण्यके कारण, परमोत्तम गुणधाम;
वन्दनीय, पर जे न औरकी, करै वन्दना कभी मुनीश,
ऐसे त्रिभुवन नगर-नाथको, करता हूँ प्रणाम धर सीस. 33.

जे नहिं स्वयं शब्द रस सपरस, अथवा रूप गंध कुछ ली,
पर धन सथ विषयोंके ज्ञाता, जिनहें केवली कहें सभी;
सथ पदार्थ जे जाने, पर न जान सकता कोई जिनको,
स्मरण में न आ सकते है जे, करता हूँ सुमरन उनको. 34.

लंध्य न औरोंके मनसे ली, और गूढ गहरे अतिशय,
धनविहीन जे स्वयं किन्तु, जिनका करते धनवान विनय;
जे धस जगडे पार गये पर, पाया जय न जिनका पार,
ऐसे जिनपति के चरणोंकी, लेता हूँ मैं शरण उदार. 35.

x खवार=भरती

[79]

મેરુ બડાસા પથર પહલે, ફિર છોટાસા ફલસ્વરૂપ,
ઓર અન્ત મેં હુઆ ન કુલગિરિ, કિન્તુ સદાસે ઉન્નત રૂપ;
ઇસી તરહ જો વર્ધમાન હૈં કિન્તુ ન કમસે હુઆ ઉદાર,
સહજોન્નત ઉસ ત્રિભુવન-ગુરુકો, નમસ્કાર હૈં આરમ્બ્યાર. ૩૬.

સ્વયં પ્રકાશમાન જિસ પ્રભુકો. રાત દિવસ નહિં રોક સકા,
લાઘવ ગૌરવ ભી નહિં જિસકો, બાધક હોકર ટોક સકા;
એકરૂપ જો રહે નિરંતર, કાલ-કલાસે સદા અતીત,
ભાક્ત-ભાર સે ઝુઠકર ઉસકી, કરું વંદના પરમ પુનીત. ૩૭.

ઇસ પ્રકાર ગુણકીર્તન કરકે, દીન ભાવસે હે ભગવાન,
વર ન માંગતા હું મૈ કુછ ભી, તુમ્હે વીતરાગી વર જાન;
વૃક્ષતલે જો જાતા હૈ, ઉસ પર છાયા હોતી સ્વયમેવ,
છાંહ-યાચના કરનેસે ફિર, લાભ કૌનસા હે જિનદેવ? ૩૮.

યાદ દેનેકી ઇચ્છા હી હો, યા ઇસકા કુછ આગ્રહ હો,
તો નિજય રન-કમલ-રત નિર્મલ બુદ્ધિ દીજિએ નાથ અહો;
અથવા કૃપા કરોગે હી પ્રભુ, શંકા ઇસમેં જરા નહીં,
અપને પ્રિય સેવક પર કરતે, કૌન સુધી જન દયા નહીં. ૩૯.

ॐ

श्री लूपालकवि प्रणीत

जिनयतुर्विंशतिका

(शार्दूलविक्रीडित)

श्रीलीलायतनं महीकुलगृह कीर्तिप्रमोदास्पदं,
वाग्देवीरतिकेतनं जयरमाक्रीडानिधानं महत् ।
सः स्यात्सर्वमहोत्सवैकभवनं यः प्रार्थितार्थप्रदं,
प्रातः पश्यति कल्पपादपदलच्छायं जिनाङ्घ्रिद्वयम् ॥१॥

अर्थः—मनोवांछित सिद्धि आपनार तथा कल्पवृक्षना पत्र
समान कांति धारणु करनार श्री जिनेन्द्रदेवनां जन्ने यरणोना जे
लव्यज्व प्रतिदिन प्रातःकाणे दर्शन करे छे ते लव्य ज्व,
लक्ष्मीनुं क्रीडास्थान, पृथ्वीनुं कुलभवन, यश अने दुर्षनुं स्थान,
सरस्वतीनुं क्रीडाभदिर, विजयलक्ष्मीनु विशाण क्रीडास्थान, छन्द्रादि
द्वारा पूज्य अने समस्त महान महान उत्सवोनुं स्थान जने छे. १

(वसंततिलिका)

शान्तं वपुः श्रवणहारि वचश्चरित्रं
सर्वोपकारि तव देव ततः श्रुतज्ञाः ।
संसारमारवमहास्थलरुन्दसान्द्र—

च्छायामहीरुह भवन्तमुपाश्रयन्ते ॥२॥

अर्थः—हे जिनेन्द्रदेव ! आपनुं शरीर शान्त छे, वचन
कृष्णेने प्रिय छे अने आपनुं चरित्र सर्व ज्वोनुं कल्याणु करे
छे तेथी हे संसाररूपी अत्यंत मोटा मरुस्थल भाटे विशाण
सधन छायावृक्ष ! ज्ञानीजन आपनो आश्रय ले छे. २.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

સ્વામિન્નદ્ય વિનિર્ગતોઽસ્મિ જનનીગર્ભાન્ધકૂપોદરા—
દ્વ્યોદ્ધાટિતદષ્ટિરસ્મિ ફલવજ્જન્માસ્મિ ચાદ્ય સ્ફુટમ્ ।
ત્વામદ્રાક્ષમહં યદક્ષયપદાનન્દાય લોકત્રયી—
નેત્રેન્દીવરકાનનેન્દુમમૃતસ્યન્દ્રિપ્રભાચન્દ્રિકમ્ ॥૩॥

અર્થ:--હે ત્રિલોકીનાથ ! આપ ત્રણે લોકના જીવોના નેત્ર-
રૂપી કુમુદવનને વિકસિત કરવા માટે ચન્દ્ર સમાન છે અને આપની
કાંતિરૂપી આંહની અમૃત વરસાવે છે. મોક્ષપદના સુખની પ્રાપ્તિ
માટે આવા આપના દર્શન કરીને હું એમ માનું છું કે હું,
માતાના ગર્ભરૂપી અંધારિયા કૂવામાંથી આજે જ નીકળ્યો છું,
આજે જ મારા નેત્રો ખૂલ્યાં છે અને આજે જ મારો જન્મ સફળ
થયો છે. ૩

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

નિ:શેષત્રિદ્રશેન્દશેશ્વર શિખારત્નપ્રદીપાવલી—

સાન્દ્રીભૂતમૃગેન્દ્રવિષ્ટરતટીમાણિક્યદીપાવલિ: ।
ક્વેયં શ્રી: ક્વ ચ નિ:સ્પૃહત્વમિદમિત્યૂહાતિગસ્ત્વાદૃશ: ।
સર્વજ્ઞાનદૃશશ્ચરિત્રમહિમાં લોકેશ લોકોત્તર: ॥૪॥

અર્થ:--હે ત્રિભુવનપતિ ! સમસ્ત ઈન્દ્રોના મુગટના અગ્ર-
ભાગમાં લાગેલા રત્નરૂપી દીપકોની પંક્તિથી સિંહાસનની કિનારીઓ
પર લાગેલા મણિમય દીપકોની પંક્તિ જેમાં સઘન થઈ ગઈ છે
એવી આ સમવશરણરૂપ વિભૂતિ ક્યાં અને આપની આ પરમ
ઉદ્દાસીનતા ક્યાં ? તેથી હે ત્રિભુવનનાથ ! આપના જેવા સર્વજ્ઞાની,
સર્વદર્શીઓના લોકમાં અતિશયતાને પામેલ ચારિત્રનો મહિમા
તકનો વિષય નથી. ૪

[જિનચતુર્વિંશતિકા સ્તોત્ર]

[૯૧]

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

રાજ્યં શાસનકારિનાકપતિ યત્યક્તં તૃણાવજ્ઞયા
હેલાનિર્દલિતત્રિલોકમહિમા યન્મોહમલ્હો જિતઃ ।
લોકાલોકમપિ સ્વબોધમુકુરસ્યાન્તઃ કૃતં યત્ત્વયા,
સૈષાશ્ચર્યપરમ્પરા જિનવર ક્વાન્યત્ર સમ્ભાવ્યતે ॥૫॥

અર્થઃ—હે જિનેશ્વર ! જ્યાં ઇન્દ્ર આજ્ઞા માનતા હતા એવું
રાજ્ય આપે તૃણ સમાન તુચ્છ સમજીને છોડી દીધું, ત્રણલોકનાં
જીવોનો મહિમા ખંડિત કરનાર મોહમલ્લને આપે ક્ષણવારમાં
જીતી લીધો અને પોતાના જ્ઞાનરૂપી દર્પણમાં આપ સંપૂર્ણ
લોકોલોકને જાણે,—દેખો છે આવી આ પ્રસિદ્ધ આશ્ચર્યોની પરંપરા
આપના સિવાય બીજા દેવોમાં ક્યાં સંભવી શકે છે ? અર્થાત
ક્યાંય સંભવી શકતી નથી. ૫

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

દાનં જ્ઞાનધનાય દત્તમસકૃત્પાત્રાય સદ્વૃત્તયે
ચીર્ણાન્યુગ્રતપાંસિ તેન સુચિરં પૂજાશ્ચ બહ્વયઃ કૃતાઃ ।
શીલાનાં નિચયઃ સદ્દામલગુણૈઃ સર્વઃ સમાસાદિતો
દૃષ્ટસ્ત્વં જિન યેન દૃષ્ટિસુભગઃ શ્રદ્ધાપરેણ ક્ષણમ્ ॥૬॥

અર્થઃ—હે જિનનાથ ! જે શ્રદ્ધાળુ લવ્યજીવ નેત્રોને આપનાર
શ્રદ્ધાપૂર્વક એક ક્ષણવાર પણ આપના દર્શન કર્યા છે
તેણે આત્મજ્ઞાની અને સદાચારી પાત્રને અનેકવાર દાન આપ્યું
છે, કઠોર તપોનું આચરણ કર્યું છે, લાંબા સમય સુધી અનેક
પૂજાઓ કરી છે અને નિમળ ગુણો સહિત સર્વ શીલવ્રતોની
પ્રાપ્તિ કરી લીધી છે. ૬

૯૨]

[પંચસ્તોત્ર

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

પ્રજ્ઞાપારમિતઃ સ એવ ભગવાન્પારં સ એવ શ્રુત-

સ્કન્ધાઙ્ઘેગુણરત્નભૂષણં ઇતિ શ્લાઘ્યઃ સ એવ ધ્રુવં ।

નીયન્તે જિન યેન કર્ણહૃદયાલઙ્કારતાં ત્વદ્ગુણાઃ

સંસારાહિવિષાપહારમણયસ્ત્રૈલોકચૃડામણે ॥૭૧॥

અર્થઃ:--હે ત્રિભુવન ચૂડામણિ ! શ્રી જિનેન્દ્રદેવ ! આપના ગુણ સંસારરૂપી સર્પનું ઝેર ઉતારવા માટે મણિસ્વરૂપ છે, જે ભવ્યજીવ તે ગુણોને કર્ણ અને હૃદયના આભૂષણ બનાવે છે અર્થાત્ ધારણ કરે છે તે જ બુદ્ધિનો પાર પામ્યા છે, તે જ ગુણરૂપી રત્નોના આભૂષણોથી શોભે છે અને તે જ જીવ નિશ્ચયથી પ્રશંસાને યોગ્ય છે. ૭

(માલિની)

જયતિ દિવિજવૃન્દાન્દોલિતૈરિન્દુરોચિ-

નિચયરુચિમિરુચ્ચૈશ્ચામરૈર્વીજ્યમાનઃ ।

જિનપતિરનુરજ્યન્મુક્તિ સામ્રાજ્યલક્ષ્મી-

યુવતિનવકટાક્ષક્ષેપલીલાં દધાનૈઃ ॥૮॥

અર્થઃ:--હે ભગવાન ! ચન્દ્રના કિરણો સમાન નિર્મળ કાંતિ ધારણ કરનાર તથા અનુરાગ કરનારી મોક્ષની સામ્રાજ્યલક્ષ્મી રૂપી યુવતીઓની કટાક્ષલીલાની શોભા ધારણ કરનાર એવા ઉન્નત આમર દેવો દ્વારા જેમના ઉપર ઢાળવામાં આવે છે એવા શ્રી જિનેન્દ્રદેવ ! આપ સદા જયવંત હો. ૮

(સ્ત્રગધરા)

દેવઃ શ્વેતાતપત્રત્રયચમરિદુહાશોકભાશ્યક્રમાષા-

પુષ્પૌઘાસારસિંહાસનસુરપટૈરૈષ્ટભિઃ પ્રાતિહાર્યૈઃ ।

जिनयतुविशतिका स्तोत्र]

[९३]

साश्चर्यैर्भ्राजमानः सुरमनुजसभाम्भोजिनी भानुमाली
पायान्नः पादपीठीकृतसकलजगत्पालमौलिर्जिनेन्द्रः ॥९॥

अर्थः--त्रय सङ्घे छत्र, आभर, अशोकवृक्ष, लामंडल,
दिव्यध्वनि, पुष्पवृष्टि, सिंहासन अने देवदुंदुभिश्च आश्चर्यकारी
आठ प्रतिहार्योथी शोभता, देव अने मनुष्योनी सभाइपी कमलिनीने
विकसित करवा भाटे सूर्यसमान तथा समस्त छन्द्र अने राज्ञोना
मुण्टोने पोताना अरण्योनु आसन जनावनार जिनेन्द्रदेव आपणा
सौनी रक्षा करे. ९

नृत्यत्स्वर्दन्तिदन्ताम्बुरुहवननटन्नाकनारीनिकायः
सघस्रैलोक्ययात्रोत्सवकरनिनदातोद्यन्निलिम्पः ।

हस्ताम्भोजातलीलाविनिहित सुथनोदामरम्यामरस्त्री-
काम्यः कल्याणपूजाविधिषु विजयते देव देवागमस्ते ॥ १० ॥

अर्थः--हे श्रीजिनेन्द्रदेव ! आपना कल्याण पूजाभङ्गोत्सवमां,
नृत्य करता अश्रवत हाथीना हांत उपर रडेल कमलवनमां नृत्य
करती देवांगनाओना समूहथी शोभता, तत्काण त्रये लोकमां यात्राना
उत्सवनी ध्वनि करता वाजिन्त्रोथी ह्वित थयेदा देवोथी सुशोभित
अने हस्तकमलोमां लीलापूर्वक धारण करेदी पुष्पोनी भाणाओथी
मनोहर देवांगनाओ द्वारा सुन्दर देवोनु आगमन जववत नते. १०

(शार्दूलविक्रीडित)

चक्षुष्मानहमेव देव भुवने नेत्रामृतस्यन्दिनं
त्वद्वक्त्रेन्दुमतिप्रसाद सुमगैस्तेजोभिरुद्भासितम् ।
तेनालोक्यता मयाऽनतिचिराच्चक्षुः कृतार्थीकृतं
द्रष्टव्यावधिवीक्षणव्यतिकरव्याजृम्भमाणोत्सवम् ॥११॥

अर्थः--हे जिनदेव ! नेत्रोमांथी अमृत वरसावनार तथा

૯૪]

[પંચસ્તોત્ર

અત્યંત પ્રસન્નતાથી સુંદર તેજથી સુશોભિત આપના મુખચન્દ્રને
જોતા મેં દેખવા યોગ્ય પદાર્થોની સીમાસ્વરૂપ આપના મુખચન્દ્રના
દર્શનથી પરમ આનંદને પ્રાપ્ત મારા નેત્રો તત્કાળ કૃતાર્થ કર્યા
છે તેથી વિશ્વમાં મારા જ નેત્રો સફળ છે. ૧૧

(વસંતતિલિકા)

કન્તોઃ સકાન્તમપિ મહ્લમવૈતિ કશ્ચિ—

ન્મુગ્ધો મુકુન્દધરવિન્દજમિન્દુમૌલિમ્ ।

મીઘીકૃતત્રિદશયોષિદપાઙ્ગપાત—

સ્તસ્ય ત્વમેવ ત્રિજયી જિનરાજ ! મહ્લ ॥૧૨॥

અર્થ:—હે જિનરાજ ! કોઈ અજ્ઞાની જીવ શ્રીકૃષ્ણ, બ્રહ્મા
અને મહાદેવને સ્ત્રી સહિત હોવા છતાં કામવિજેતા માને છે. પરંતુ
દેવાંગનાઓના કટાક્ષપાતને નિષ્ફળ કરનાર આપ જ એકમાત્ર
વાસ્તવમાં તે કામદેવના વિજેતા છા. ૧૨

(માલિની)

કિસલયિતમનલ્પં ત્વદ્વિલોકાભિલાષા—

ત્કુસુમિતમતિસાન્દ્રં ત્વત્સમીપપ્રયાણાત્ ।

મન ફલિતમમન્દં ત્વન્મુખેન્દોરિદાનીં

નયનપથમવાપ્તાદ દેવ ! પુણ્યદ્રુમેણ ॥૧૩॥

અર્થ:—હે ભગવાન ! મારું પુણ્યરૂપી વૃક્ષ આપના દર્શન
કરવાની ઇચ્છાથી બહુજ ગાઠા પાંદડાઓથી વ્યાપ્ત, આપની પાસે
પહોંચવાથી સઘન ફૂલોથી વિકસિત થઈ ગયું અને અત્યારે આપના
મુખચન્દ્રના સક્ષાત્ દર્શન કરવાથી અતિશય ફળોથી વ્યાપ્ત થયું
છે અર્થાત્ આપના દર્શન અત્યન્ત પુણ્યનું કારણ છે. ૧૩

[જિનચતુર્વિંશતિકા સ્તોત્ર]

[૯૫]

(માલિની)

ત્રિભુવનવનપુષ્પ્યત્પુષ્પકોદણ્ડદર્પ—

પ્રસરદવનવામ્ભોમુક્તિર્મુક્તિપ્રસૂતિઃ ।

સ જયતિ જિનરાજવ્રાતજીમૂતસઙ્ગઃ

શતમસ્વશિશિનૃત્યારમ્ભનિર્બન્ધબન્ધુઃ ॥૧૪॥

અર્થઃ—હે પ્રભુ ! ત્રણ લોકરૂપી વનમાં વધતા કામદેવ સંબંધી અભિમાનના ફેલાવરૂપ દાવાનળને ખુઝાવવા માટે આપનો સુંદર ઉપદેશ નૂતન જલધારા સમાન છે અને ઈન્દ્રરૂપી મોરના નૃત્યને શરૂ કરવામાં આપ સાક્ષાત્ અગ્રેસર બંધુ છો, એવા જિનેન્દ્ર સમૂહરૂપ વાદળાઓનો સમુદાય જયવંત હો. ૧૪

ભૂપાલસ્વર્ગપાલપ્રમુખનરસુરશ્રેણિનેત્રાલિમાલા—

લીલાચૈત્યસ્ય ચૈત્યાલયમશિલજગત્કૌમુદીન્દોર્જિનસ્ય ।

ઉત્તમીભૂતસેવાઞ્જલિપુટનલિનીકુહ્મલાશ્ચિઃ પરીત્ય

શ્રીપાદચ્છાયયાપસ્થિતભવદવથુઃ સંશ્રિતોઽસ્મી વ મુક્તિમ્ ॥૧૫॥

અર્થઃ—હે સ્વામી ! આપ ચક્રવર્તી અને દેવેન્દ્ર જેમાં મુખ્ય છે એવા મનુષ્ય અને દેવસમૂહના નેત્રરૂપી ભ્રમરોની કીડા માટે ચૈત્યવૃક્ષ સમાન છો સમસ્ત સંસારરૂપી કૌમુદી માટે ચન્દ્ર સમાન છો એવા શ્રી જિનેન્દ્રદેવના મંદિરની ત્રણ પ્રદક્ષિણા ઈર્ધન જ્યારે હું ભક્તિથી બંને હાથ જોડું છું ત્યારે મને એમ લાગે કે આપના શ્રીચરણની છાયાદ્વારા સંસારનો બંધો તાપ દૂર થઈ ગયો છે અને મેં મુક્તિની જ પ્રાપ્તિ કરી લીધી છે. ૧૫

(વસંતતિલિકા)

દેવ ત્વદ્ભૂધિનસ્વમણ્ડલદર્પણેઽસ્મિ—

ન્નર્ધ્યે નિર્મર્ગરુચિરે ચિરદૃષ્ટવક્ત્રઃ ।

૯૬]

[પંચસ્તોત્ર

શ્રીકીર્તિકાન્તિ ઘૃતિસદ્ગમકારણાનિ,

ભવ્યો ન કાનિ લભતે શુભમદ્ગ્ગલાનિ ॥૧૬॥

અર્થ:—હે જિનદેવ ! પરમ પૂજ્ય તથા સ્વભાવથી જ મનોહર આપના નખમંડલરૂપી દર્પણમાં જે લવ્યશુભ લાંબા સમય સુધી આપનું મુખ જુએ છે તે લક્ષ્મી, કીર્તિ, કાંતિ અને ધૈર્યની પ્રાપ્તિના કારણ સ્વરૂપ કયા કયા શુભ મંગલો પામતો નથી ? અર્થાત્ બધા મંગલ પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૬

(માલિની)

જયતિ સુરનરેન્દ્રશ્રીસુધાનિર્ઝરિણ્યા:

કુલધરણિધરોડયં જૈનચૈત્યાભિરામ: ।

પ્રવિપુલફલધર્માનોકહાગ્રપ્રવાલ -

પ્રસરશિખરશુમ્મત્કેતન: શ્રીનિકેત: ॥૧૭॥

અર્થ:—હે જિનેન્દ્ર ભગવાન ! આપનું ચૈત્યાલય જયવંત હો. જે દેવેન્દ્ર અને રાજાઓની લક્ષ્મીરૂપી અમૃતઝરણાંની ઉત્પત્તિ માટે કુલાચલસ્વરૂપ છે, અત્યંત ગાઠ ફળવાળા ધર્મરૂપી વૃક્ષની ટોચ ઉપર રહેલા પાંદડાઓના સમૂહની આણીની જેમ જેના ઉપર ધ્વજ શોભે છે અને જે લક્ષ્મીનું ઘર છે. ૧૭

(માલિની)

વિનમદમરકાન્તાકુન્તલાક્રાન્તકાન્તિ-

સ્ફુરિતનખમયૂઃસ્વધોતિતાશાન્તરાલ: ।

દિવિજમનુજરાજત્રાતપૂજ્યક્રમાન્જો

જયતિ વિજિતકર્મારાતિજાલો જિનેન્દ્ર: ॥૧૮॥

અર્થ:—જેમને નમસ્કાર કરતી દેવાંગનાઓના કેશથી વ્યાપેલી કાન્તિથી શોભતા ચરણોના નખોથી દીપ્તિથી દિશાઓના બધા ભાગ

જિનચતુવિંશતિકા સ્તોત્ર]

[૬૭

પ્રકાશમાન છે, જેમના ચરણકમળ દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્રોના સમૂહથી પૂજવાને યોગ્ય છે તથા જેમણે કર્મ (રાગદ્વેષાદિ ભાવ) રૂપી શત્રુઓને છુટી લીધા છે એવા શ્રી જિનેન્દ્રદેવ જયવંત હો. ૧૮

(વસંતતિલિકા)

સુપ્તોત્થિતેન સુમુખેન સુમજ્જલાય

દ્રષ્ટવ્યમસ્તિ યદિ મજ્જલમેવ વસ્તુ ।

અન્યેન કિં તદિહ નાથ તવૈવ વક્ત્રં

ત્રલોક્યમજ્જલનિકેતનમીક્ષણીયમ્ ॥૧૯॥

અર્થ:— હે નાથ ! સૂઈને ઉઠેલા સુંદર મુખવાળા પુરુષે જો સુમંગલની પ્રાપ્તિ માટે મંગલરૂપ વસ્તુ જ જોવી જોઈએ તો બીજાનું શું કામ છે ? આ લોકમાં કેવળ આપનું મુખ જ જોવું જોઈએ કેમકે તે ત્રણ ભુવનના મંગલોનું ઘર છે. ૧૯

(શાદૂલવિક્રીડિત)

ત્વં ધર્મોદયતાપસાશ્રમશુકસ્ત્વં કાવ્યવન્ધક્રમ—

ક્રીડાનન્દનકોકિલસ્ત્વમુચિતઃ શ્રીમલ્લિકાષ્ટપદઃ ।

ત્વં પુન્નાગકથારવિન્દમરસી હંસસ્ત્વમુત્તસકૈઃ

કૈર્ભૂપાલ ન ધાર્યસે ગુણમણિસ્રઙ્માલિભિર્મૈલિભિઃ ॥૨૦॥

અર્થ:— હે પૃથ્વીનાથ ! આપ ધર્મના અભ્યુદયરૂપી તપોવનના પોપટ છો, કાવ્યરચના નિર્માણના અનુક્રમરૂપ આપ જ છો અર્થાત્ કાવ્યરચનાની શોભા આપના ચરિત્રથી આપ જ વધારો છો, ક્રીડારૂપી નંદનવનમાં આપ જ કોયલ સમાન છો, મોક્ષલક્ષ્મીરૂપ માલતીના આપ ભ્રમર છો, ઉત્તમ પુરુષોની કથારૂપ કમલ સરોવરના આપ હંસ છો અને જેમ પોતાની શોભા વધારનાર પુરુષ માળાઓથી શોભતા મુગટ પોતાના મસ્તક ઉપર ધારણ કરે છે તેવી જ રીતે પોતે પોતાને ઉત્તમ બનાવનાર પુરુષો આપને પોતાના મસ્તક ઉપર ધારણ કરે છે. ૨૦

૯૮]

[પંચરતોત્ર

(માલિની)

શિવસુખમજરશ્રીસઙ્ગમં ચામિલબ્ય
સ્વમભિનિયમયન્તિ ક્લેશપાશેન કેચિત્ ।
વયમિહ તુ વચસ્તે ભૂપતેર્ભાવયન્ત-
સ્તદુભયમપિ શશ્વલ્લીલયા નિર્વિશામઃ ॥૨૧॥

અર્થ:--હે ભગવાન ! કેટલાય મનુષ્યો મોક્ષસુખ અને દેવોની વિભૂતિની પ્રાપ્તિ માટે પોતાની જાતને દુઃખરૂપી અંધનોથી અર્થાત્ જાતજાતની કઠિન તપસ્યા અને વ્રત આદિના કઠોર નિયમોથી દુઃખી કરે છે છતાં પણ તેમને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી પરંતુ અમે આ લોકમાં હુમેશાં આપ ત્રિલોકીનાથના વચનોના રહસ્યની ભાવના કરતા અનાયાસે જ તે બંનેની પ્રાપ્તિ કરી લઈએ છીએ. ૨૧

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

દેવેન્દ્રાસ્તવ મજ્જનાનિ વિદધુર્દેવાઙ્ગના મઙ્ગલા -
ન્યાપેતુઃ શરદિન્દુનિર્મલયશો ગન્દર્વદેવા જગુઃ ।
શેષાશ્વાપિ યથાનિયોગમસ્થિલાઃ સેવાં સુરાશ્ચક્રિરે
તર્તિક દેવ વયં વિદધ્મ ઇતિ નશ્ચિત્તં તુ દોલાયતે ॥૨૨॥

અર્થ:--હે દેવ ! ઇન્દ્રોએ આપનો અભિષેક કર્યો, દેવાંગનાઓએ મંગલ ગીતો ગાયા, ગન્ધર્વ દેવોએ શરદ્વ્રતુના ચન્દ્ર જેવા નિર્મળ યશોગાન કર્યા અને બાકીના બધા દેવોએ નિયોગ પ્રમાણે આપની સેવા કરી. હે ભગવાન ! હવે અમે આપની શી સેવા કરીએ ? આ જાતના વિચારોમાં અમારું હૃદય ડાલી રહ્યું છે.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

દેવ ત્વજ્જનનાભિષેકસમયે રોમાશ્ચસત્કંચુકૈ-
દૈવેન્દ્રૈર્યદનર્તિ નર્તનવિધૌ લબ્ધપ્રભાવૈઃ સ્ફુટમ્ ।

[જનચતુર્વિંશતિકા સ્તોત્ર]

[૯૯]

કિશ્ચાન્યત્સુર સુન્દરીકુચતટપ્રાન્તાવનદ્વોત્તમ—

પ્રેક્ષ્યદ્વલ્લકિનાદલ્લકૃતમહો તત્કેન સંવર્ણયતે ॥૨૩॥

અર્થ:—હે દેવ ! આપના જન્માભિષેક સમયે તાંડવ નૃત્યમાં પ્રભાવિત થયેલા દેવેન્દ્રોએ રોમાંચરૂપી કચુકી વસ્ત્ર ધારણ કરીને જે ભવ્ય નૃત્ય કર્યું હતું તથા દેવાંગનાઓના સ્તનપ્રદેશ પાસે અડેલી મધુર ધ્વનિ કરનારી વીણાના શબ્દની જે ઝણઝણાટી થઈ હતી, અહો ! તેનું વર્ણન કેણુ કરી શકે ? અર્થાત કેઈ નહિ. ૨૩

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

દેવ ત્વત્પ્રતિબિમ્બમમ્બુજદલસ્મેરેક્ષણં પશ્યતાં,

યત્રાસ્માકમહો મહોત્સવરસો દૃષ્ટેરિયાન્ વર્તતે ।

સાક્ષાત્તત્ર ભવન્તમીક્ષિતવતાં કલ્યાણકાલે તદા

દેવાનામનિમેષલોચનતયા વૃત્તઃ સઃ કિં વર્ણયતે ॥૨૪॥

અર્થ:—હે ભગવાન ! વિકસિત કમલપત્ર સમાન નેત્રવાળા આપના પ્રતિબિંબના દર્શન કરીને અહો, અમારા નેત્રોને જ્યાં આટલો મોટો આનંદ મળે છે તો પંચકલ્યાણકના સમયે પલકાર રહિત નેત્રોથી સાક્ષાત્ દર્શન કરનાર દેવોના મહાન આનંદનું શું વર્ણન કરી શકાય ? અર્થાત્ કરી શકાતું નથી. ૨૪

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

દૃષ્ટં ધામ રસાયનસ્ય મહતાં દૃષ્ટં નિધીનાં પદં

દૃષ્ટં સિદ્ધરસસ્ય સદ્મ સદનં દૃષ્ટં ચ ચિન્તામણેઃ ।

કિં દૃષ્ટેરથવાનુષદ્ધિકફલૈરેભિર્મયાઘ ધ્રુવં

દૃષ્ટં મુક્તિવિવાહમદ્ગ્નલગૃહં દૃષ્ટે જિનશ્રીગૃહે ॥૨૫॥

અર્થ:—હે પ્રભો ! શ્રી જિનમંદિરમાં આપના દર્શન કરતા મેં રસાયણોનું ઘર જોઈ લીધું, મહાન મહાન નિધિઓનું સ્થાન જોઈ લીધું, સિદ્ધ કરેલા રસોની જગ્યાએ જોઈ લીધી અને ચિન્તા

૧૦૦]

[પંચસ્તોત્ર]

મણિનું ઘર જોઈ લીધું અથવા આ બધાં તો આનુષંગિક (ગૌણ)
ફળો છે, એમને જોવાથી શું લાભ ? મેં તો આજ નિશ્ચયથી
મુક્તિરૂપી કન્યાના વિવાહમંગલનું સ્થાન જ જોઈ લીધું છે. ૨૫

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

દૃષ્ટસ્ત્વં જિનરાજચન્દ્ર ! વિકસદ્મૂપેન્દ્રનેત્રોત્પલે
સ્નાતં ત્વન્નુતિચન્દ્રિકામ્ભસિ ભવદ્વિદ્વચકોરોત્સવે ।
નીતશ્વાદ્ય નિદાઘજઃ કલમભરઃ શાન્તિ મયા ગમ્યતે
દેવ ! ત્વદ્ગતચેતસૈવ ભવતો ભૂયાત્ પુનર્દર્શનમ્ ॥૨૬॥

અર્થ:—હે જિનરાજચન્દ્ર ! મેં આપના દર્શન કર્યા તથા
ભૂપેન્દ્રોના નેત્રકમળોને વિકસાવનાર અને વિક્રાનરૂપી ચક્રોર પક્ષી-
ઓને આનંદ આપનાર આપની સ્તુતિરૂપ જળમાં સ્નાન કર્યું
તથા સંતાપજન્ય ખેદના સમૂહની શાન્તિ કરી. હે જિનેન્દ્રદેવ !
હું હવે જતાં જતાં આપમાં જ ચિત્તને જોડતો થકો ભાવના
કરું છું કે ફરીથી આપના દર્શન થાવ. ૨૬

એ પ્રમાણે શ્રી ભૂપાલ કવિપ્રણીત જિનચતુવિંશતિની શ્રી
પં. શ્રેયાંસકુમારજી શાસ્ત્રીકૃત ભાષા ટીકાનો ગુજરાતી અનુવાદ
સમાપ્ત.

